

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра „Економіка, менеджмент та комерційна діяльність”

Допущена до захисту:

Завідувач кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
к.е.н., доцент

_____ Тетяна РЯБОВОЛИК
„__” _____ 20__ р.

(протокол засідання кафедри ЕМ та КД
№__ від „__” _____ 20__ р.)

Кваліфікаційна робота

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему «Удосконалення управління сталим розвитком міста»

Виконала: здобувачка вищої освіти
2 курсу, групи МЕ-22М
спеціальності 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент бізнес-організацій»
_____ Віолетта ХАЦЬКО
Керівник: канд. екон. наук, доцент
_____ Ілона АНДРОЩУК
Рецензент: докт. екон. наук, професор,
декан економічного факультету
_____ Наталія ШАЛІМОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ МІСТА	7
1.1. Ключові принципи управління сталим розвитком міських територій	7
1.2. Досвід Європейського Союзу в управлінні сталим міським розвитком	17
1.3. Методичні засади до діагностики управління сталим розвитком міста	27
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ МІСТА	42
2.1. Компаративна оцінка ефективності управління сталим розвитком міст України: регіональний аспект	42
2.2. Оцінка ефективності управління сталим розвитком міста Кропивницького	59
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ МІСТА НА ЗАСАДАХ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ	72
3.1. Розробка механізму інтегрованого управління для забезпечення сталого розвитку міста	72
3.2. Заходи щодо вдосконалення управління проєктами сталого розвитку на рівні міста	80
ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТКИ	101

ВСТУП

Важливість теми дослідження полягає у зростаючій важливості сталого просторового розвитку, як зазначено в Стратегії «Європа 2020» для розумного, сталого та інклюзивного зростання. Ця актуальність поширюється не лише на Україну, а й на світову арену. Орієнтація на забезпечення високої якості життя та комфортних умов проживання як ключових індикаторів сталого розвитку локалізується насамперед на рівні окремих громад. Для відповідності принципам, викладеним у Лейпцизькій хартії європейських міст на шляху сталого розвитку та Угоді про асоціацію України з ЄС, необхідно посилити систему управління містом для сталого розвитку, спираючись на досвід європейських народів.

Стратегія «Україна-2020» визначає бажані цілі щодо наближення України до європейських стандартів життя. Однак через реформу децентралізації, що триває, управління сталим міським розвитком страждає від фрагментації та неадекватної координації. Як наслідок, існує гостра потреба в наукових дослідженнях для підтримки організаційних та економічних принципів цієї діяльності.

Наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких В. Вернадський, Б. Буркінський, М. Войчук, Л. Гринів, Б. Данилишин, Н. Демпсі, М. Долішній, М. Дженкс, М. Кан, Т. Качмарек, В. Кравців, К. Месікомер, Н. Павліга, М. Персонс, Ф. Спрей, Ф. Геденус, М. Хвесик та ін., висвітлили теоретичні, методологічні та прикладні засади сталого розвитку. Помітний внесок також зробили Л. Бакалова, Г. Еверс, С. Запорожець, О. Карлова, Л. Керол, І. Майєргойз, З. Сіроїч, Н. Фролова, Дж. Форрестер, І. Цимбалюк, Л. Шевчук, С. Шульц, С. Щеглюк та ін.

Сучасна література з розглянутої вище теми є великою, але все ще бракує комплексних теоретичних, методологічних і практичних вказівок для ефективного управління сталим розвитком міст в умовах європейської інтеграції та реформи децентралізації. Ця прогалина в знаннях підкреслює важливість і практичну значимість цього дослідження, яке спрямоване на вирішення цих проблем і досягнення конкретних цілей та завдань дослідження.

Основною метою кваліфікаційної роботи є теоретичне та методологічне обґрунтування, а також розробка практичних рекомендацій щодо покращення управління сталим міським розвитком, з акцентом на впровадження проєктного підходу. Щоб досягти бажаної мети, було встановлено ряд завдань:

- заглиблення в фундаментальні концепції ефективного управління сталим розвитком міських територій;
- вивчення зусиль Європейського Союзу щодо ефективного контролю за сталим розвитком міських територій;
- проведення оцінки сталого розвитку міст в Україні;
- оцінка ефективності управління сталим розвитком міста Кропивницький;
- удосконалення інтегрованої системи управління сталим розвитком міст в умовах реалізації реформи децентралізації;
- розробка пропозицій щодо впровадження проєктного підходу в управлінні сталим розвитком міста.

Об'єктом дослідження є сталий розвиток міських територій, предметом – процес ефективного управління сталим розвитком міста Кропивницький.

У цьому дослідженні розглядаються теоретичні, методичні та практичні засади забезпечення організаційно-економічного забезпечення управління сталим розвитком міста з особливим акцентом на впровадженні проєктного підходу.

Основа методів дослідження, які використовуються в цій кваліфікаційній роботі, ґрунтується на основних принципах сучасної науки менеджменту, а також на концепціях сталого розвитку як з іноземних, так і з вітчизняних джерел. Крім того, також були враховані наукові внески вчених з усього світу та всередині країни з конкретної теми.

В межах дослідження використовувалися різні методології, включаючи монографічний, теоретичний та порівняльний аналіз, щоб розкрити теоретичні основи ефективного управління сталим розвитком у міських районах. Крім того, методи аналізу та синтезу, а також системно-структурні, абстрактно-логічні та статистичні групування були використані для вивчення методологічних підходів до діагностики управління сталим розвитком і визначення регіональних факторів,

які сприяють сталому розвитку міст України. Для оцінки сталого розвитку міст України та аналізу ефективності управління нами використано економіко-статистичні та графічні методи. Нарешті, структурний і логічний аналіз і синтез, а також наукове узагальнення були використані, щоб забезпечити гідну основу для пропозицій щодо вдосконалення управління сталим розвитком міст шляхом впровадження проєктного підходу.

Інформаційну основу для кваліфікаційної роботи складають різноманітні законодавчі та нормативні акти Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, укази Президента України. Крім того, інформаційну базу поповнюють офіційні матеріали Державної служби статистики України та її регіональних управлінь, а також інформація, опублікована в періодичних виданнях. Крім того, свою роль у формуванні інформаційної бази відіграють законодавчі та нормативні акти Європейського Союзу, електронні ресурси, доступні в Інтернеті, а також результати власних досліджень і аналітичних розрахунків дослідника.

Новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні підходу до оцінки сталого розвитку міської території шляхом проведення зіставлення трьох параметрів, а саме: соціальна, економічна та екологічна ситуації.

Робота має практичне значення, оскільки містить рекомендації для керівників, спеціалістів, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо впровадження сучасних підходів до ефективного управління сталим розвитком міст із акцентом на проєктні стратегії. Результати цього дослідження можуть слугувати цінним ресурсом для майбутніх досліджень цієї теми та сприяти підготовці фахівців з управління.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи мала місце завдяки участі у VI Ювілейній Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України») з підготовленими тезами доповіді на тему: «Ключові засади управління сталим розвитком міста».

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, три основних розділи, висновки та рекомендації, бібліографічний список, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

1.1. Ключові принципи управління сталим розвитком міських територій

Концепція сталого розвитку, яка стала парадигмою для людства, фактично була сформульована та закріплена між серединою 20-го та початком 21-го століть. Проте важливо зазначити, що наукове підґрунтя цієї теорії було закладено значно раніше В. Вернадським у його дослідженнях про біосферу. У цих роботах Вернадський досліджував вплив людства в глобальному масштабі та обґрунтовував необхідність зміни нашого способу існування. Значення внеску Вернадського полягає у введенні ним нового виміру «людство як єдине ціле» у дослідження системи «людина — природа». Ставлячи людство в центр і враховуючи миттєві матеріальні потреби та довгострокові інтереси виживання нинішніх і майбутніх поколінь, Вернадський підняв соціальний аналіз на глобальний рівень [13].

Сучасна концепція сталого розвитку сформувалася пізніше. Існують різні підходи щодо термінів розвитку теорії. На думку шведських дослідників з Технічного університету Шармса, Ф. Геденуса, М. Пірссона та Ф. Спрея, конкретні дати та події, як у міжнародному, так і в місцевому масштабі, відіграли вирішальну роль у створенні фундаменту та перевірці готовності людства до трансформаційної фази розвитку [53].

Досліджуючи розвиток і становлення поняття сталого розвитку, ми пропонуємо проаналізувати його через низку окремих етапів. Визнаючи різні погляди на те, як розділити ці етапи, ми вважаємо важливим визначити три ключові періоди в еволюції концепції. Цей поділ базується на переході ідей сталого розвитку від глобального масштабу до більш локалізованих контекстів (рис. 1.1).

Початковий етап «Формування концепції сталого розвитку людства» відбувався наступним чином:

Після публікації в 1962 році «Тиха весна» стала каталізатором для початку вкрай необхідної розмови про екологічні проблеми.

Рис. 1.1. Етапи розвитку концепції сталого розвитку

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Народження сучасного екологічного руху часто пов'язують із заснуванням першого «Дня Землі» в 1970 році, важливою подією, ініційованою сенатором США.

У 1971 році були засновані організації «Грінпіс» і «Друзі Землі», що стало важливою віхою в екологічному русі.

У 1972 році Римський клуб опублікував звіт під назвою «Межі зростання», в якому розглядалися потенційні наслідки поточного економічного та демографічного зростання, включаючи обмеження ресурсів, підвищене забруднення та зменшення населення.

Генезис цієї концепції можна простежити до цих подій, хоча чітке визначення «сталого розвитку» не було висунуто на початковому етапі. Наступний етап під назвою «Формування концепції сталого розвитку національних економік» висвітлив низку явищ, які вплинули на дискурс навколо сталого розвитку країни.

У 1972 році світ став свідком інавгураційної міжнародної конференції з проблем навколишнього середовища, яка ознаменувала важливу віху створенням Програми ООН з навколишнього середовища.

У 1983 році було створено Всесвітню комісію з навколишнього середовища та розвитку, що стало важливою віхою в екологічному управлінні.

Заслуговує на увагу й публікація доповіді «Наше спільне майбутнє», яку прийнято називати «Доповідь Брундтланд» (1987 р.) [60].

Значною подією стала Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку, що відбулася в 1992 році.

Кіотський протокол був офіційно підписаний у 1992 році, ознаменувавши важливу віху в глобальних зусиллях з охорони навколишнього середовища.

Підписання Паризької угоди в 1992 році стало важливою віхою.

Декларація тисячоліття ООН (2000) сприйняла та включила цю ідею.

Аналізуючи «Звіт Брундтланд», ми сприймаємо сталий розвиток як гармонійне поєднання рухів за навколишнє середовище та розвиток, визнаючи необхідність вирішення цих проблем.

Локалізація питання сталого розвитку є ключовим напрямком у майбутньому, зокрема на рівні територій і населених пунктів. Третій етап, відомий як «Формування концепції сталого просторового розвитку територій і населених пунктів», є результатом подій, які зазначимо далі.

Рада Європи розробила та прийняла «Європейську хартію просторового/регіонального розвитку» або широко відому як «Торремолінська хартія» в 1983 році [51].

Учасники Європейської конвенції про сталий розвиток великих і малих європейських міст (1994 р.) затвердили Ольборзьку хартію «Європейські міста на шляху до сталого розвитку» [44], засвідчуючи свою прихильність до сталого розвитку.

Як доказ цього наводимо Лейпцизьку хартію сталого розвитку європейських міст, засновану у 2007 р. [57].

У 2012 році ООН провела конференцію зі сталого розвитку, відому як «Ріо +20».

2015 рік ознаменувався прийняттям 17 цілей сталого розвитку ООН.

На відміну від восьми цілей розвитку тисячоліття, які були встановлені раніше, нові запропоновані цілі охоплюють цілі, пов'язані з містами, сталим

споживанням, впливом на клімат, морськими ресурсами та наземними екосистемами.

У наш час вчені з різних галузей досліджень висунули численні визначення сталого розвитку. Одне визначення, широко відоме як визначення Брундтланд, викладено в доповіді «Наше спільне майбутнє». Згідно з цим визначенням, сталий розвиток відноситься до типу розвитку, який задовольняє вимоги нинішнього покоління, гарантуючи, що майбутні покоління можуть робити те саме без будь-яких перешкод для їхніх здібностей.

За словами М. Кана, «Порядок денний на 21 століття» наголошує на парадигмі сталого розвитку, яка будується на трьох ключових стовпах: «економічній стійкості», «соціальній стійкості» та «екологічній стійкості» [56]. Досягнення економічної стабільності передбачає стимулювання зростання, розвитку та підвищення продуктивності. Сталий розвиток розширює сферу економічних проблем, щоб охопити природний, соціальний і людський капітали, гарантуючи, що економічне зростання та споживання не виснажують ці ресурси. З іншого боку, соціальна стійкість охоплює поняття справедливості, розширення можливостей, доступності, участі, культурної ідентичності та інституційної стабільності. Вона спрямована на охорону природного середовища шляхом економічного зростання та подолання бідності.

Серед дослідників відбуваються дискусії щодо того, чи повинні слаборозвинені країни миритися з тимчасовим погіршенням навколишнього середовища в результаті економічного прогресу. Крім того, деякі припускають, що збереження сприятливого природного середовища, яке ефективно розподіляє ресурси, може запобігти виникненню таких обставин. Екологічна стійкість охоплює цілісність екосистем, їхню здатність підтримувати життя та біорізноманіття. Досягнення цього вимагає збереження природних ресурсів як засобу економічного вкладу та управління відходами.

Теоретичні основи М. Кана свідчать про необхідність інтеграції, взаємозв'язку та комплексної координації економічної, соціальної й екологічної сталості.

На думку М. Долішнього, сталий розвиток передбачає знаходження золотої середини між інтересами нинішніх і майбутніх поколінь, використання природних ресурсів кожної країни для вирішення демографічних і технологічних викликів, сприяння міжнародній співпраці в цій справі [16, с. 7].

На думку М. Хвеси́ка та І. Бистрякова, концепція сталого розвитку зосереджена насамперед на соціально-гуманітарних аспектах, зокрема на добробуті людей. Це підкреслює необхідність філософського обґрунтування фундаментальних принципів у визначенні відповідних методів управління [35, с. 5].

На думку Б. Данилишина, сталий розвиток означає взаємозв'язок суспільного виробництва, за якого досягається оптимальний баланс між якістю навколишнього середовища, економічним зростанням і задоволенням потреб людини [14].

Концепція сталого розвитку розглядається авторами з точки зору динамічної рівноваги. Зокрема, вони досліджують, як ця система може витримувати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на економічну та екологічну підсистеми, зберігаючи при цьому стабільну й динамічну рівновагу [5, с. 22].

З. Герасимчук визначає сталий розвиток як акт забезпечення функціонування територіальної системи в конкретних умовах і протягом необхідного часу, результатом якого є злагодження виробничих елементів і підвищення добробуту нинішніх і майбутніх поколінь. Це відбувається при одночасному збереженні та поступовому поповненні цілісності середовища [12, с. 28].

Сталий розвиток можна розглядати через різну призму залежно від існуючих соціально-економічних систем. Ці погляди включають глобальні, національні, регіональні та локальні рамки (рис. 1.2).

На глобальному рівні сталий розвиток визначається рівномірним соціально-економічним прогресом міжнародної спільноти, а також збереженням і відновленням природного середовища.

Вирішальну роль у регулюванні збалансованого розвитку всіх процесів у біосфері відіграють міжнародні організації та міждержавні програмні документи.

На національному рівні сталий розвиток охоплює окремі країни, де уряди штатів відповідають за впровадження стратегічного управління.

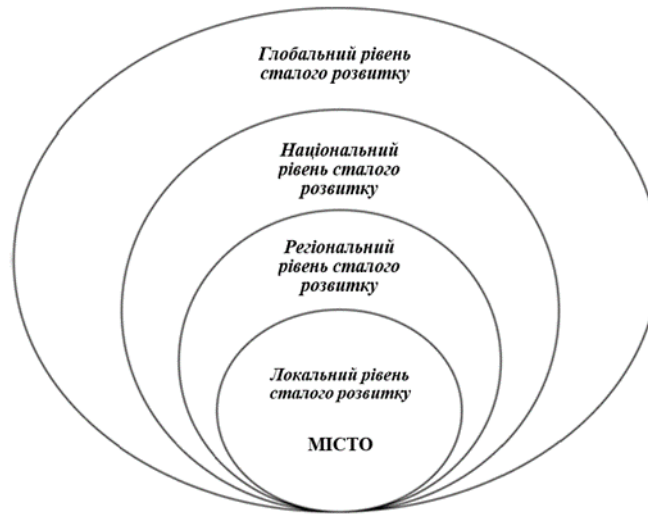

Рис. 1.2. Рівні процесів забезпечення сталого розвитку

Джерело: сформовано автором на основі [61]

На державному та регіональному рівнях сталий розвиток передбачає управління соціально-економічною та екологічною підсистемами регіону як єдиним цілим із забезпеченням тонкої рівноваги між ними.

Реалізація сталого розвитку на місцевому рівні охоплює міста, сільську місцевість і райони, що вимагає створення механізму управління, який базується на регіональних і місцевих стратегіях. Цей механізм має передбачати активну участь органів місцевого самоврядування та громад.

Заходи регіональної політики Європейського Союзу включають розвиток різних населених пунктів, таких як міські, сільські та інші типи, як невід'ємну частину сталого розвитку. Це охоплює покращення як урбанізованих територій, так і міжміських територій.

Сталий розвиток міст і міських поселень є ключовим аспектом регіональної політики багатьох розвинених країн. Досягнення балансу та гармонії між суспільством, економікою та екологією має важливе значення для сталого розвитку міста. Важливо відзначити, що ці компоненти взаємопов'язані та взаємно впливають одне на одного, зрештою, формуючи якість життя та забезпечуючи міцну основу для прогресу.

За словами Т. Їгіцалнар, концепція сталого розвитку міських територій наголошує на взаємозв'язку процвітання та екологічної стійкості. Для того, щоб міста процвітали, надзвичайно важливо, щоб екологічні та соціальні цілі були тісно інтегровані з економічними [63].

Програма ООН із поселень відіграє вирішальну роль у визначенні концептуальних принципів сталого міського розвитку, окреслюючи ключові цілі досягнення збалансованого зростання міст у соціальних, економічних та екологічних аспектах.

Регіональний економічний розвиток значною мірою залежить від міст, оскільки вони є осередком робочих місць, компаній та інфраструктури. Крім того, міста знаходяться в авангарді інновацій, підприємництва та економічного зростання. С. Щеглюк підкреслює, що зростання значення великих міст в регіональній економіці можна пояснити посиленням процесів глобалізації та локалізації. Ця тенденція особливо помітна в міських агломераціях, великих містах і регіональних мегаполісах, які представляють собою найбільш розвинену форму просторової організації для населення [39, с. 419].

На думку М. Дженкса та М. Демпсі, сталий міський розвиток можна визначити як процес підвищення загальної якості життя в місті шляхом врахування різних аспектів, таких як екологія, культура, політика, інституції, суспільство та економіка, забезпечуючи при цьому, щоб не було негативних наслідків, таких як виснаження природних ресурсів або навантаження на майбутні покоління надмірним місцевим боргом. Цей підхід спрямований на сприяння створенню сталого міста для довгострокової вигоди для всіх [54].

Сталий розвиток міста будується на цільових орієнтаціях просторової організації суспільних відносин, визначених Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку. Ці орієнтири включають розширення соціальних та економічних можливостей для добробуту мешканців, підвищення енергоефективності міста, забезпечення екологічної безпеки та раціонального природокористування, ефективного балансу економічних і екологічних інтересів.

Управлінська діяльність, необхідна для досягнення цих цілей, є великою та охоплює широкий спектр обов'язків. За словами С. Щеглюка, організаційно-управлінська функція широко розглядається як найважливіший аспект організації суспільства, оскільки вона передбачає координацію та нагляд за основними видами діяльності, які безпосередньо впливають на населення в різних соціально-економічних і політичних сферах.

Організаційно-управлінський аспект стосується координації та управління різноманітною соціальною діяльністю, особливо економічною та політичною за своєю природою. Ця функція зумовлена наявністю специфічних суб'єктів, які виконують відповідні столичні функції [40, с. 201].

Необхідність встановлення концептуальних принципів сталого розвитку міст виникає через визнання того, що виклики, які постають перед їхнім майбутнім, виходять за межі зміни клімату та ненадійної енергетичної системи. Ці виклики також охоплюють наслідки швидкої урбанізації, соціально-економічних криз, тиражування державного управління та різноманітних інших факторів.

Підсумовуючи наведену вище інформацію, важливо зосередитися на практичності реалізації ідеї нагляду за сталим розвитком міських територій. Ця концепція представляє сучасну модель організації соціальних зв'язків у місті на основі таких принципів, як комплексність, міждисциплінарна співпраця та синергія. Основною метою цього підходу є використання як поточних, так і майбутніх можливостей для сприяння розвитку міста, підвищення рівня життя мешканців і забезпечення високої якості життя нинішніх і майбутніх поколінь (рис. 1.3).

Концепція менеджменту, у її розширеному визначенні, передбачає нагляд і контроль за діяльністю керованого суб'єкта через усталені соціальні та політичні системи, як офіційні, так і неформальні, що керуються владою, якою вони володіють.

Міждисциплінарний аспект управління сталим просторовим розвитком висвітлено Н. Павліхою. Ми погоджуємося з думкою вченого про те, що різноманітні вчення, які сприяють формуванню теорії сталого просторового

розвитку, можна класифікувати за перевагою певних принципів, категорій і термінів. До них належать фізико-географічні, суспільно-географічні, економіко-географічні, соціально-економічні, геополітичні, геоekonomічні, геосоціальні, геоecологічні, геоінформаційні та інші категорії [25].

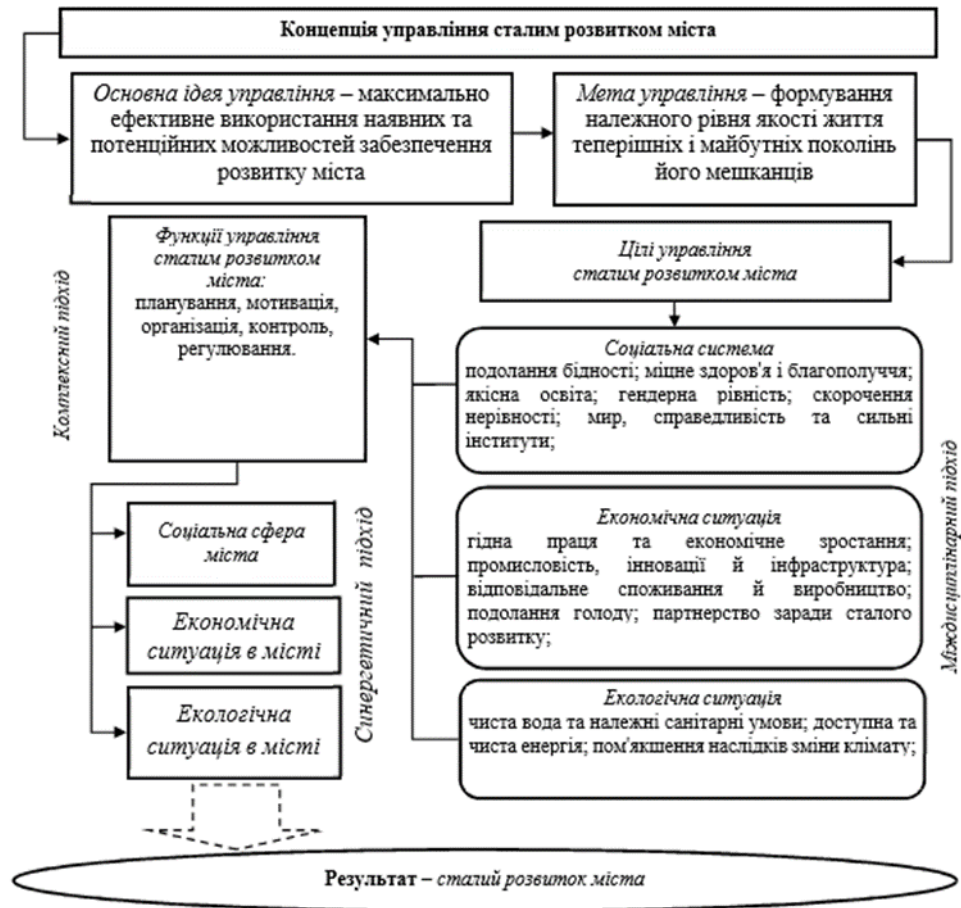

Рис. 1.3. Концепція управління сталим розвитком міста

Джерело: сформовано автором на основі [18]

Для досягнення сталого розвитку міста необхідно зосередитися на підвищенні рівня комфорту мешканців та створенні адекватних систем життєзабезпечення, які безпосередньо впливають на якість життя населення.

Зазначимо, що ідея ефективного нагляду за сталим зростанням міста переважно базується на гармонійній стратегії. Ця стратегія передбачає включення взаємопов'язаних екологічних інтеграційних моделей, які сприяють самоорганізації розвитку міста як багатогранної соціально-економічної та екологічної системи (рис. 1.4).

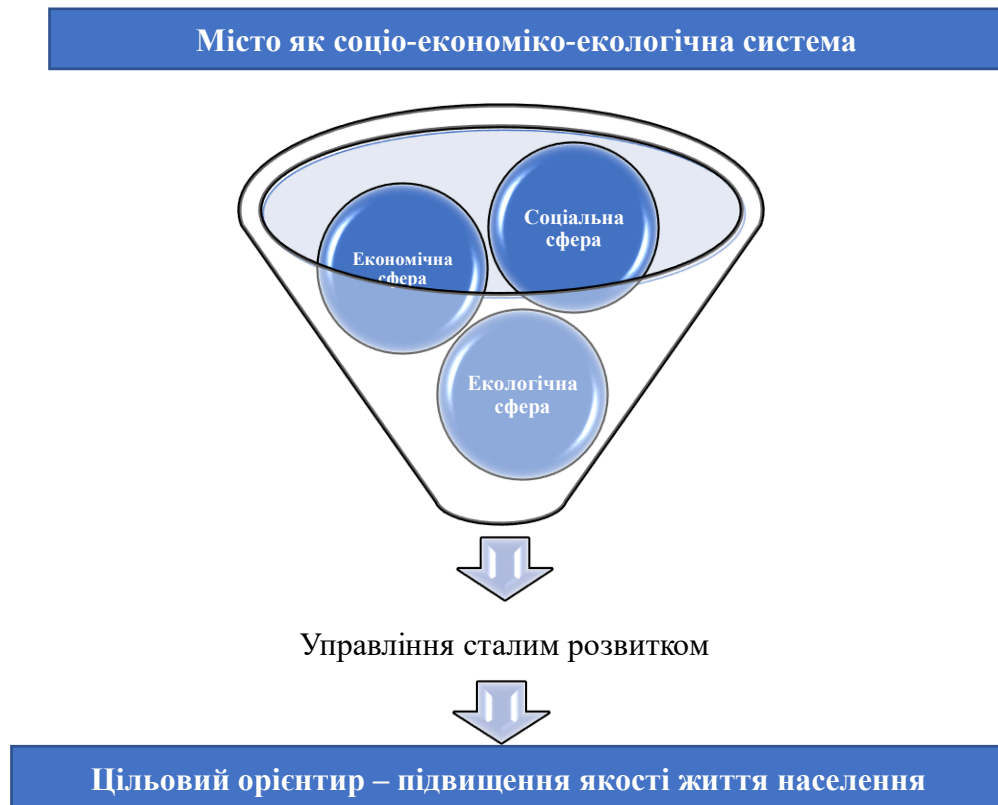

Рис. 1.4. Синергетичний підхід до концепції управління сталим розвитком міста

Джерело: сформовано автором

На думку М. Хвесика та І. Бистрякова, науковий консенсус підтверджує тезу про те, що відтворення національної економічної системи вимагає вирішення двох взаємопов'язаних викликів сталого територіального розвитку. Перший виклик стосується важливих елементів, які сприяють встановленню парадигми, що сприяє максимальній самоорганізації на територіях. Другий виклик зосереджений навколо муніципалізації територіального простору, який відіграє значну роль у сприянні самоорганізації громад через активізацію відтворення місцевої економічної системи [35, с. 9].

Сталий розвиток міста охоплює різні аспекти, в тому числі й соціальний. Це передбачає створення умов і заходів для підвищення рівня життя, підтримки вразливих верств населення, зміцнення систем соціального забезпечення. Крім того, це передбачає розвиток соціальної, комунальної, транспортної та комунікаційної інфраструктури. Розвиток соціальної сфери міста відіграє

вирішальну роль у досягненні сталого розвитку, забезпечуючи добробут і комфорт усіх мешканців. Рис. 1.4 візуально демонструє цю концепцію.

Щоб досягти сталого розвитку, місто зосереджується на покращенні свого економічного аспекту за допомогою таких стратегій, як стимулювання виробництва, збільшення доданої вартості, створення можливостей для працевлаштування та, зрештою, підвищення доходів населення, рівня життя та викорінення бідності.

Дії органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, домогосподарств сприяють покращенню екологічної ситуації в місті, впливають на довкілля, здоров'я людей, збереження ресурсів. Таким чином, віддаючи пріоритет екологічному аспекту сталого розвитку, ми можемо захистити невідновлювані ресурси та підтримувати життєздатність міського середовища.

Увага до сталого розвитку міських територій з часом змінилася, перейшовши від монографічних досліджень у середині XX століття до міждисциплінарних прикладних досліджень на початку XXI століття. Ця тема залишається центральною для вчених і дослідників.

Для того, щоб сталий розвиток міста відповідав вимогам Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, необхідно адаптувати вітчизняний підхід до управління сталим розвитком до європейських стандартів якості життя. Тому вкрай важливо вивчити, як країни Європейського Союзу займаються сталим розвитком міст, особливо враховуючи реалізацію різноманітних заходів у межах ЄС.

1.2. Досвід Європейського Союзу в управлінні сталим міським розвитком

Для ефективного застосування сучасного підходу до сталого міського розвитку в рамках європейської інтеграції вкрай необхідно вивчити багатство знань і досвіду Європейського Союзу. Варто зазначити, що більшість країн світу створили свої системи управління сталим розвитком у 1970-х роках.

Під час аналізу сталого розвитку міст і територій в межах Європейського Союзу стає очевидним, що прогрес міст і місцевого самоврядування узгоджується з принципами демократії та децентралізації влади, як це викладено в Європейській хартії місцевого самоврядування.

Важливо зазначити, що Європейський Союз відіграв провідну роль у сфері сталого територіального розвитку. Зокрема, ЄС сформулював і ратифікував Лісабонську стратегію, комплексну структуру, яка спрямована на сприяння сталому розвитку шляхом досягнення послідовного економічного зростання, створення численних можливостей для працевлаштування та гарантування задовільного рівня життя для всіх верств суспільства [46].

Ще один важливий елемент, який зазначено в документі «Стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання» програми «Європа 2020», — це пріоритетність сталого зростання через сприяння ресурсоефективності, розвитку, екологічності та конкурентоспроможній економіці.

За словами Т. Олійник, О. Гороха та О. Грубніка, «Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання», викладена в документі «Європа-2020», є надійним фундаментом для досягнення сталого розвитку. Вони підкреслюють, що Європейський Союз прагне поступово узгодити політику та законодавство для сприяння економічному зростанню і покращенню рівня життя. Завдяки пріоритетному розвитку аграрного сектору України за новітніми європейськими стандартами можна буде модернізувати вітчизняне сільське господарство та пом'якшити негативні соціальні й екологічні наслідки, які зараз відчувають цю галузь [23].

Угоди Європейського Союзу та Європейських Співтовариств не мають правової основи для політики розвитку міст. Тим не менш, Співтовариство має багату історію сприяння розвитку та відродженню міст, відіграючи провідну роль у допомозі містам і регіонам у їх прагненні до конкурентоспроможності та згуртованості. В останні роки Спільнота реалізувала різні важливі політики, ініціативи та програми для підтримки відродження міст, сприяння інноваціям у міській політиці, сприяння обміну ідеями та досвідом, а також створення основи

передового досвіду. Внаслідок цього швидкість і складність перетворень посилюються [50].

Основний акцент ініціатив і програм робиться на чотирьох конкретних цілях політики:

1. Підвищення економічного процвітання та можливостей працевлаштування в міських районах.
2. Сприяння рівності, соціальній інтеграції та відродженню міст є ключовими пріоритетами, коли мова йде про міста.
3. Мета полягає в захисті та покращенні міського середовища з метою досягнення стійкості як на місцевому, так і на глобальному рівнях.
4. Мета полягає в тому, щоб покращити управління містом і надати місцевій владі повноважень для ефективного розширення своїх можливостей.

Щоб забезпечити всебічну та ефективну оцінку минулих і поточних ініціатив регіонального розвитку, ми провели детальний періодизаційний аналіз (табл. 1.1).

Підтримка та відродження міст і їх сталий розвиток були значними досягненнями політики згуртованості. Незважаючи на те, що прямі ініціативи Європейської Комісії щодо міської політики відіграють вирішальну роль, існують також інші заходи, які опосередковано впливають на розвиток міст, але все ж віддають пріоритет його важливості. Наприклад, програма INTERREG охоплює транскордонне, транснаціональне та міжрегіональне співробітництво [47]. Подібним чином програма INTERACT спрямована на сприяння та полегшення ефективного управління програмами європейського територіального співробітництва [48]. Програма ECOS-Ouverture зосереджена на сприянні місцевому та регіональному партнерству для вирішення політичних, соціальних та економічних змін, що відбулися після падіння Берлінської стіни в Центральній та Східній Європі [49]. Крім того, громадська ініціатива EQUAL прагне просувати рівні можливості на ринку праці [60].

Між 1992 і 1996 роками була створена програма RECITE I, а з 1998 по 2001 рік — програма RECITE II, щоб сприяти обміну знаннями та методами роботи між місцевими органами влади з різних держав-членів. Основна мета полягала в

посиленні інституційних можливостей та реалізації експериментальних ініціатив у сфері розвитку міської політики [50].

Таблиця 1.1

Основні періоди ключових програм ЄС щодо розвитку міст

Роки	Назва	Мета
1989 р. – дотепер	INTERREG	Стимулювання регіональної співпраці в межах Співтовариства
1989 р. – дотепер	Quartiers en Crise	Мережа міст, що сприяють інтегрованому підходу до активізації розвитку неблагополучних районів, за участю політиків, техніків і місцевих жителів у цьому процесі
1990 – 2001 рр.	RECITE	Два конкурси проєктів міського розвитку
1991 – 2003 рр.	ECOS-Ouverture	Міжрегіональне співробітництво між місцевими органами влади в Європейському Союзі та країнах Центральної й Східної Європи
2000-2006 рр.	EQUAL	Підтримка інноваційних, транснаціональних проєктів, спрямованих на подолання дискримінації та нерівності на ринку праці
2002 р. – дотепер	INTERACT	Сприяння співпраці, інформаційна та технічна підтримка участі в інших програмних інструментах Співтовариства
2002 р. – дотепер	URBACT	Дозволити містам працювати разом і розробляти комплексні розв'язання загальних проблем, шляхом налагодження зв'язків, вивчення досвіду, формування висновків і визначення кращих практик
2008 р. – дотепер	URBAN Europe	Відповідь на глобальні міські виклики за допомогою розробки спільних європейських рішень
2014 р. – дотепер	RFEC	Сприяння розвитку регіонів, заохоченням і захистом рівності й прав осіб, закріплених у Договорі, Хартії, міжнародних конвенціях з прав людини

Джерело: узагальнено автором

Між 1990 і 1993 роками в 11 державах-членах було започатковано 33 пілотні проєкти. Ці проєкти послужили стартовим майданчиком для відновлення та розвитку міст. Деякі з цих ініціатив тривали після початкового періоду фінансування, тоді як інші відіграли вирішальну роль у впливі на подальші зусилля з відродження у відповідних цільових областях. Визнаючи успіх цих зусиль, Комісія схвалила другий етап пілотної програми міського розвитку в липні 1997 року. Цей етап привернув увагу 503 пропозицій від органів місцевого самоврядування, в результаті чого було відібрано 26 проєктів із 14 країн-членів для

фінансування в період з липня 1997 р. по грудень 1999 р. Відібрані проекти здебільшого зосереджені на таких ключових сферах:

1. Основна увага приділяється сприянню економічному зростанню в регіонах, які зіштовхуються з соціальними проблемами;
2. Реалізація екологічних заходів, які узгоджуються з економічними цілями, має вирішальне значення;
3. Активізуються історичні центри.
4. Використання технологічних досягнень у містах.

Програми URBACT, що охоплюють два покоління, дотримуються принципів пілотної програми міського планування та виявилися найвпливовішим засобом генерування та поширення знань й інновацій у розвитку та відродженні міст. Основною метою ініціативи URBAN є сприяння створенню та реалізації інноваційних стратегій відновлення в малих і середніх містах, а також розвитку міських кварталів у великих міських районах. Крім того, URBACT прагнув посилити обмін знаннями та досвідом щодо сталого відтворення і розвитку міст у межах Співтовариства. Ініціативи ЄС URBACT I та II охопили комплексний підхід у майже 200 європейських містах. Їхня основна увага зосереджувалася на відродженні напівзруйнованих міських районів, сприянні місцевому економічному зростанню, вирішенні екологічних проблем, покращенні мобільності та громадських просторів, стимулюванні робочих місць та підтримці культурних починань.

Завдяки попереднім ініціативам і програмам Співтовариства, спрямованим на сприяння розвитку та відродженню міст, колективний європейський «Acquis Urbain» став життєво важливим інструментом для просування політики згуртованості. Цей інструмент продовжує відігравати важливу роль у підтримці розвитку європейських міст, і його роль ще більше розширюється протягом програмного періоду 2007-2013 років. Інтеграція міського виміру в проекти та програми, що співфінансуються Європейським фондом регіонального розвитку (ЄФРР), сприяла його зростанню важливості.

Держави-члени та їхні регіони отримали повноваження створювати та впроваджувати унікальні, комплексні ініціативи розвитку, використовуючи «інтегрований підхід». Даний метод вміщує різні компоненти, включаючи міжгалузеву співпрацю, надійне партнерство, підвищену місцеву підзвітність та цільове фінансування, які є життєво важливими аспектами «Acquis Urbain» [8].

ЄФРР має можливість надавати допомогу у створенні комплексних та стійких планів, які вирішують численні виклики, з якими зіштовхуються міські території, охоплюючи економічні, екологічні та соціальні проблеми. Ці стратегії спрямовані на сприяння довгостроковому розвитку міст шляхом покращення економічного зростання, відродження фізичного середовища, перепрофілювання цінних просторів, охороні та зміцненню природної і культурної спадщини, заохоченню підприємництва, підтримці можливостей для працевлаштування на місцях і розвитку громади, а також надання основних державних послуг, враховуючи зміни в демографічних моделях [42].

Впроваджуючи цю значну зміну, стало можливим включати різні політики, пов'язані з окремими секторами та темами в європейських містах, узгодивши їх із цілями Лісабонської стратегії, Стратегії сталого розвитку та іншими пріоритетами Співтовариства. Ця розробка дозволила державам-членам і регіонам підтримувати успішне впровадження інтегрованого підходу, який використовується в ініціативах URBAN і виділяти ресурси містам через «основні» програми, які зосереджені на політиці згуртованості. Зауважимо, що це перший випадок в історії політики згуртованості, коли всі міста мають потенціал для отримання фінансування з ЄФРР. Програми дій, що фінансуються ЄФРР, можуть також містити деталі щодо підходу до сталого міського розвитку та вичерпний перелік обраних міст, які вирішують міські проблеми та співпрацюють з місцевою владою.

Наразі нова нормативна база ефективно використовується регіонами та державами-членами в найближчому майбутньому. Програми дій ЄФРР пропонують низку можливостей із зосередженням на довгострокових цілях, ефективно вирішуючи різноманітні потреби та економічні ситуації в різних областях, враховуючи також історичне походження європейських міст. Більшість

операційних програм ЄФРР мають помітний вплив на міські території, і приблизно 25% цих програм надають пріоритет конкретним міським цілям. У програмах дій ЄФРР, що охоплюють період з 2007 по 2013 роки, є три окремі категорії заходів [42, с. 6].

Є три окремі групи, які працюють над різними аспектами міського розвитку. Перша група зосереджена на відродженні неблагополучних районів міста, відомих як «дії типу URBAN». Друга група зосереджується на сталому розвитку міст у різних сферах, таких як підвищення конкурентоспроможності, сприяння інноваціям, створення можливостей для працевлаштування, відродження міських територій і центрів міст, покращення міської інфраструктури, включаючи транспорт і управління стічними водами, а також забезпечення житлом у нових регіонах. Третя група спрямована на досягнення більш збалансованого та поліцентричного розвитку шляхом встановлення міських мереж і сприяння зв'язкам між економічно сильними містами та іншими містами, в тому числі малими та середніми.

Понад десять років програма «Регіони за економічні зміни» (RFEC) має на меті прискорити впровадження інноваційних ідей, посилити обмін досвідом і найкращими практиками, а також сприяти впровадженню нових стратегій для стимулювання регіональних і міських мереж по всій Європі, включаючи такі ініціативи, як проєкти URBACT [47].

Відповідаючи цілям Європейського територіального співробітництва, ця ініціатива сприяла швидкому впровадженню інноваційних ідей у програми дій, які дотримуються критеріїв конвергенції пріоритетних сфер, пов'язаних з регіональною конкурентоспроможністю та цілями зайнятості. Важливим аспектом ініціативи «Регіони за економічні зміни» є можливість для регіональних та міських мереж отримати почесний знак Fast Track. Це визнання надається мережам, які мають на меті внести значний внесок в одну з 30 пріоритетних тем Ініціативи, служать відчутним тестом для політичних ідей і демонструють щире зацікавлення у тісній співпраці з керівними органами та службами Європейської Комісії, як зазначено самою Комісією.

Європейська Комісія щороку визнає та винагороджує найбільш інноваційні регіональні проєкти в Європі через престижну премію RegioStars, яка також є джерелом натхнення для інших регіонів.

Починаючи з 2010 року RegioStars Awards включає ексклюзивну категорію, відому як CityStars, спеціально розроблену для відзначення інноваційних міських проєктів.

У 1998 році Європейська Комісія започаткувала Urban Audit (UrbanAudit) з метою оцінки стану окремих міст ЄС і полегшення доступу до порівняльних даних у цих містах. City Audit охоплює різні категорії даних, зокрема демографічні, соціальні та економічні аспекти, залучення громадськості, освіту та навчання, довкілля, транспорт, інформаційне суспільство, культуру і відпочинок. Пропонуючи повну колекцію порівняльних даних для європейських міст, аудит створює надійну статистичну основу для розвитку міської політики.

За останні кілька десятиліть сфера міського планування зазнала значних змін. Те, що колись було простою технічною дисципліною, тепер стало багатогранною справою, яка передбачає співпрацю політиків і зацікавлених сторін. Їхня мета полягає в тому, щоб міський розвиток відповідав потребам як міст, так і їхніх жителів. Багаторічний практичний досвід дав велику кількість цінних ідей і рекомендацій щодо ефективної міської політики, спеціально розробленої для європейських міст.

У цьому контексті можна визначити щонайменше два параметри або функції, які є релевантними.

Зміщення акценту з конкретних галузей на більш комплексну інтеграцію в місцеву чи регіональну економіку.

Передача повноважень від центрального уряду до місцевого самоврядування є зростаючою тенденцією, коли певні повноваження делегуються нижчим рівням влади, таким як провінції, регіони, міста, міські райони. Цей процес зазвичай називають децентралізацією.

У листопаді 2008 року Європейська комісія опублікувала консультативний документ під назвою «Регіони 2020 – оцінка майбутніх викликів для регіонів ЄС».

Передбачаючи, що чекає попереду, Комісія висвітлила ключові виклики у сферах глобалізації, демографічних змін, зміни клімату та енергетики. Для того, щоб зрозуміти регіональні наслідки цих чотирьох політичних викликів у наступному десятилітті до 2020 року, у цьому документі досліджується та оцінюється їхній вплив на європейську економіку, суспільство та визначення пріоритетів у зусиллях ЄС.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) пропонує як фінансові, так і технічні рекомендації, щоб допомогти містам і регіонам у використанні їхніх відмінних сильних сторін і впровадженні ініціатив розумного міста. Основними цілями цієї інвестиційної стратегії є сприяння перетворенню міст на розумні об'єкти та посилення їх сталого розвитку. Завдяки використанню інформаційних технологій та інноваційних рішень сучасні міста можуть оптимізувати свої операційні процеси, підвищити ефективність і покращити різні аспекти повсякденного життя. Широке впровадження технологій дає містам можливість подальшого зростання та розвитку.

За словами ЄІБ, просування «розумного» розвитку відіграє вирішальну роль у досягненні сталого зростання міст. «Розумні» міста виходять за рамки простого використання інновацій і технологій для вирішення складних проблем; вони використовують свої відмінні активи та конкурентні переваги. Отже, кожна стратегія розумного міста розроблена відповідно до конкретних потреб міста, охоплюючи такі сфери, як цифровий прогрес, екологічний міський транспорт, інтелектуальні електромережі, енергозбереження та адаптація до зміни клімату. Ці різноманітні компоненти інтегровані в комплексний план розумного міста [9].

Підхід Європейського Союзу до розвитку міст зосереджується навколо розширення знань і сприяння обміну успішними підходами. Щоб підвищити доступність даних, Комісія створила платформу міських даних, яка об'єднує дані Євростату щодо важливих міських питань (таких як житло, основні забруднювачі та дорожній рух). Ця платформа пропонує не лише ключові показники на рівні міста, але й для функціональних міських територій і мегаполісів, що вперше стало доступним для такої вичерпної інформації.

Крім того, розуміння європейських міст покращується завдяки двом важливим публікаціям: «Міська Європа: Статистика міст, містечок і передмістя», що надає вичерпні статистичні дані, і Звіт про стан міст Європи, який пропонує автентичне зображення європейських міст. У цьому звіті підкреслюється, як їхні відмінні якості можуть сприяти пріоритетам роботи ЄС та економічному зростанню, вирішуючи такі виклики, як міграція та зміна клімату за допомогою інновацій, інклюзивності й екологічної стійкості.

Міста потребують спрощених знань та інформації. Щоб задовольнити цю потребу, Комісія створила централізований онлайн-ресурс, який служить єдиним пунктом для міських ініціатив у ЄС. Ця платформа пропонує вичерпну, надійну та індивідуальну інформацію про нормативні акти, фінансування і досвід. Використання набутих знань і досвіду має вирішальне значення. Це вимагає нового підходу до капіталізації знань, підвищення потенціалу та розвитку мереж. Різні джерела можуть слугувати прикладом для інших, наприклад «мережа передачі» в програмі URBACT і платформа «TAIEX REGIO peer-to-peer», яка сприяє обміну знаннями між державними службовцями, тим самим підвищуючи їхні адміністративні можливості. Наразі знання, накопичені роками за підтримки ЄС, фрагментовані, доступні лише через окремі проєкти. Вкрай важливо інтегрувати та оптимізувати наукові і прикладні знання, щоб зробити їх легкодоступними для політиків.

Вивчаючи досвід Європейського Союзу, було отримано цінну інформацію щодо ключових стратегічних принципів сприяння сталому розвитку міст. Ці принципи охоплюють різні аспекти, в тому числі сталу енергетику, екологічний транспорт, екологічну інфраструктуру, ефективне управління відходами та вторинну переробку матеріалів. Застосування цих практик до конкретного контексту України слугує засобом підвищення загального добробуту та якості життя її громадян, узгоджуючи з головними інтересами нації.

1.3. Методичні засади до діагностики управління сталим розвитком міста

Моніторинг відіграє вирішальну роль в управлінні сталим розвитком міста, охоплюючи збір, обробку та аналіз інформації, що стосується різноманітних процесів і явищ. Це і забезпечення якості життя мешканців міста, і збереження природного середовища.

За словами О. Карлової, зростає визнання необхідності створення методології соціально-економічного розвитку міських комплексів. Це є основою для створення науково обґрунтованих програм розвитку цих комплексів. Незважаючи на те, що наразі існують різноманітні методи та техніки, розроблені як українськими, так і зарубіжними науковцями для вирішення проблем, з якими зіштовхуються міські комплекси, цим підходам бракує комплексних та стандартизованих елементів, необхідних для досягнення оптимальних практичних результатів [19, с. 18].

Враховуючи цей аспект, ми вважаємо, що включення функції моніторингу в систему управління сталим розвитком міста передбачає проведення діагностичної оцінки процесу управління містом для сталого розвитку. Ця оцінка дає змогу визначити поточний стан, виклики та рівень ефективності процесу управління, тим самим полегшуючи формулювання стратегій покращення управління сталим розвитком міста.

На думку Г. Васильченка, І. Парасюка та Н. Єременко, для діагностики сучасного стану території необхідний комплексний підхід, який повинен охоплювати щонайменше три види досліджень: об'єктивний аналіз статистичних показників, соціологічний аналіз та стратегічний аналіз. [7, с. 53-54].

Процес діагностики базується на аналізі зібраної та обробленої інформації, зокрема за допомогою моніторингу [20]. У літературі визначено різні класифікаційні ознаки для характеристики типів діагностики. О. Химинець класифікує діагностику за ситуацією, проблемою та процесом розвитку [36].

Л. Костирко розробив різні концептуальні основи оцінки соціально-економічного стану регіону.

Концепція аналізу передбачає методологічну оцінку об'єкта, що діагностується, з урахуванням конкретних параметрів і використанням доступних даних.

Діагностика розглядається як інформаційна концепція, яка охоплює виявлення проблем, їх причин і надання необхідної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо об'єкта дослідження.

Антикризова концепція включає діагностику як поточних, так і потенційних кризових явищ у системі з метою запобігання будь-якому негативному впливу на її діяльність.

Концепція консультацій та дорадництва передбачає порівняння діагностичної системи з локальними економічними інформаційними системами, які використовують сучасні програмні продукти для виконання конкретних діагностичних завдань [21].

У своїх дослідженнях [15, с. 61] автори пропонують класифікувати індикатори управління регіональним розвитком за трьома напрямками: економічний, соціальний та екологічний. Економічні показники охоплюють різні аспекти: такі як виробництво, структура економіки, інвестиції та фінанси, науково-технічний потенціал, а також зовнішньоекономічна діяльність. Соціальні показники, навпаки, орієнтуються на рівень життя, соціальну інфраструктуру, трудові ресурси, здоров'я населення, демографічну та криміногенну ситуацію. До того ж, екологічні показники проливають світло на стан навколишнього природного середовища, вплив діяльності людини на природу та використання природних ресурсів.

Статистичні методи є найбільш придатними для аналізу та синтезу розвитку регіонів, оскільки вони дають змогу зрозуміти масштаб, структуру, поширення та інтенсивність процесів чи явищ. За допомогою цієї економічної діагностики ми можемо визначити як загальні, так і окремі тенденції і закономірності на певних територіях. Ці знання служать основою для виявлення проблемних ситуацій і впровадження ефективних заходів, спрямованих або на перелом негативних тенденцій, або на посилення позитивних. Хоча виявлення окремих тенденцій і

закономірностей відносно просте, вирішення загальних явищ потребує знаходження їх спільного знаменника [6, с. 15-16].

З огляду на отриману інформацію, діагностика управління сталим розвитком проводиться на різних рівнях: локальному (міські поселення), регіональному (адміністративно-територіальні громади, сільська місцевість), національному (країни), глобальному (групи країн, світ як ціле).

Важливо визнати, що в науковій літературі широко обговорюються різні методології оцінки ступеня сталого розвитку та аналізу ефективності управління ними. Під час дослідження було виявлено певні невідповідності, що підкреслює необхідність подальшого вдосконалення. Для вирішення цього питання в даній роботі пропонується використати діагностичний методологічний підхід до управління сталим розвитком міста, запропонований Н. Павліхою та М. Войчуком [26]. Цей підхід, на відміну від інших, передбачає послідовну реалізацію етапів.

На національному та міжрегіональному рівнях перший етап процесу зосереджений на вивченні регіональних факторів, які сприяють сталому розвитку міста. Це передбачає виявлення та аналіз конкретних умов і обставин у межах певної регіональної території, які безпосередньо впливають на здатність міста досягати сталого розвитку.

Передумови для сталого розвитку на регіональному рівні можна розділити на чотири окремі групи: інституційні, соціальні, економічні та екологічні передумови.

Систематично розбиваючи кожен крок, пов'язаний зі створенням комплексного індексу для вимірювання стійкості міста, можна визначити набір значущих атрибутів на фундаментальному рівні. Ці атрибути можна кількісно визначити за допомогою набору з 21 стандартного статистичного показника.

Рис. 1.5 ілюструє процес декомпозиції інтегрального індексу сталого розвитку міста, що включає як систему критеріїв, так і статистичні показники, що використовуються для його побудови.

Сталий розвиток міста обумовлює низку інституційних вимог, що охоплюють нормативно-правові, організаційно-владні та нормативно-структурні аспекти, які формують розвиток міста. Ці передумови створюються на

національному, обласному та міському рівнях. Вони охоплюють нормативно-правові принципи, які сприяють сталому розвитку, такі як закони, акти, постанови та розпорядження органів влади всіх рівнів.

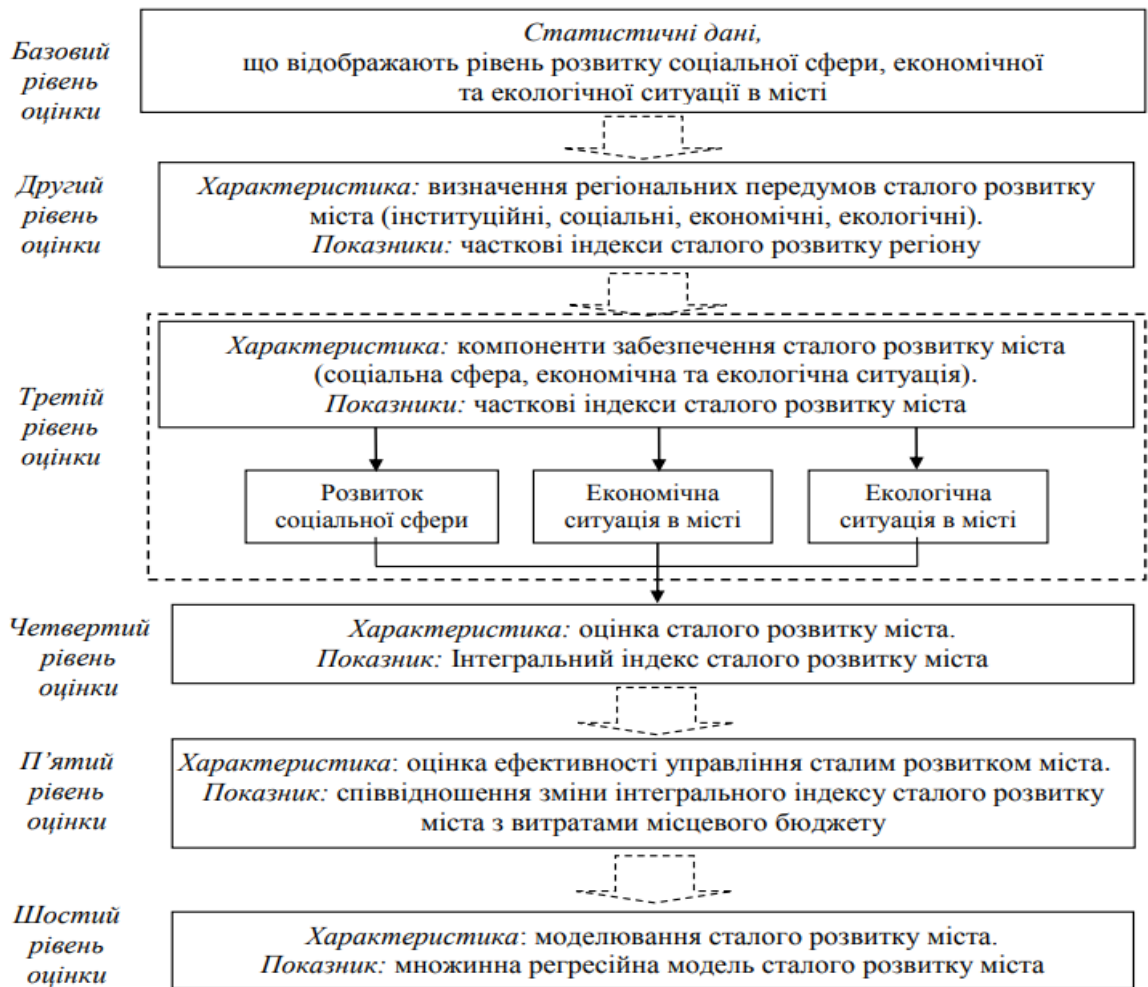

Рис. 1.5. Декомпозиція інтегральної оцінки сталого розвитку міста

Джерело: сформовано автором на основі [26]

Крім того, ефективна система державних інституцій законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також неурядові громадські організації відіграють вирішальну роль у забезпеченні виконання цих вимог.

Сталий розвиток міста залежить від певних соціальних чинників, зокрема стану, показників розвитку, моделей соціальної системи регіону та міста. Ці передумови охоплюють різні показники, такі як чисельність і зростання населення, стан ринку праці, рівень доходів, умови життя, розвиток соціальної інфраструктури, системи охорони здоров'я та соціального захисту.

Щоб місто досягло сталого розвитку, мають бути виконані певні економічні

передумови, зокрема стан економічної системи, на який впливають такі фактори, як фінанси, підприємницька діяльність, інвестиції, інновації, торгівля та промисловість.

Сталий розвиток міста залежить від стану природного середовища та використання природних ресурсів. Ключові фактори, які слід враховувати, включають ступінь забруднення повітря, управління накопиченням відходів і витрати, пов'язані зі збереженням навколишнього середовища.

Наша пропозиція передбачає використання регіонального індексу (I_{soc}), що складається з чотирьох часткових індикаторів, кожен із яких походить із семи параметрів, щоб визначити соціальні передумови, необхідні для сталого розвитку міста. Ці показники оцінюватимуть такі фактори, як структура та чисельність населення, стан ринку праці, доходи та рівень життя, а також стан соціальної інфраструктури (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні індикатори регіональних соціальних передумов сталого розвитку міста

Група індикаторів розвитку соціальної сфери	Індикатор	Параметри	Позначення
	Населення та міграція	Чисельність населення (за оцінкою) станом на 1 лютого поточного року	$X^{soc}(\uparrow)$ 1
	Ринок праці	Зареєстроване безробіття	$X^{soc}(\downarrow)$ 2
	Доходи та умови життя	Наявний дохід населення	$X^{soc}(\uparrow)$ 3
		Середня заробітна плата	$X^{soc}(\uparrow)$ 4
		Загальна площа прийнятих в експлуатацію житлових будівель	$X^{soc}(\uparrow)$ 5
	Соціальна інфраструктура	Кількість осіб, які навчалися на початок навчального року у загальноосвітніх навчальних закладах	$X^{soc}(\uparrow)$ 6
		Кількість осіб, які навчалися на початок навчального року в університетах, академіях, інститутах	$X^{soc}(\uparrow)$ 7

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Для визначення економічних передумов сталого розвитку міста пропонуємо використовувати регіональний індекс економічної ситуації в регіоні (I_{econ}). Цей

індекс базується на трьох показниках, які формуються за п'ятьма параметрами, що оцінюють підприємницьку активність, інвестиційний клімат, внутрішню та зовнішню торгівлю (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Основні індикатори регіональних економічних передумов сталого розвитку міста

Група індикаторів розвитку економічної ситуації в місті	Індикатор	Параметри	Позначення
	Ціни	Індекси споживчих цін за регіонами	$X^{\text{econ}}(\uparrow)$ 1
	Капітальні інвестиції	Капітальні інвестиції	$X^{\text{econ}}(\uparrow)$ 2
	Діяльність підприємств	Кількість підприємств	$X^{\text{econ}}(\uparrow)$ 3
	Торгівля	Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами (експорт)	$X^{\text{econ}}(\downarrow)$ 4
		Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами (імпорт)	$X^{\text{econ}}(\uparrow)$ 5

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Так само для визначення екологічних передумов сталого розвитку пропонуємо використовувати регіональний індекс екологічної ситуації в регіоні (*Iecol*). Цей індекс складається з трьох показників, похідних від чотирьох параметрів, які оцінюють забруднення атмосферного повітря, поводження з відходами та витрати на охорону навколишнього середовища (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Основні індикатори регіональних екологічних передумов сталого розвитку міста

Група індикаторів розвитку екологічної системи	Індикатор	Параметри	Позначення
	Відходи	Утворення відходів по регіонах. Обсяги відходів I-IV класів небезпеки	$X^{\text{ecol}}(\downarrow)$ 1
	Атмосферне повітря	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення	$X^{\text{ecol}}(\downarrow)$ 2
	Витрати на охорону навколишнього природного середовища	Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	$X^{\text{ecol}}(\downarrow)$ 3
		Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	$X^{\text{ecol}}(\downarrow)$ 4

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Оскільки індикатори та параметри в моделі вимірюються з використанням різних одиниць, мають різні інтерпретації, змінюються в різних діапазонах і мають чітку орієнтацію, важливо їх стандартизувати. Ми пропонуємо нормалізувати ці вимірювання за N-бальною шкалою, де $N=1$.

Коли показник X_j виступає стимулятором, тобто має пряму кореляцію з відповідним показником 1 розвитку міста (де більш високе значення X_j свідчить про кращий стан підсистеми), його стандартизоване значення I_j визначається за допомогою формули, наведеної нижче:

$$I_j = \frac{X_j - X_{min}}{X_{max} - X_{min}} \quad (1.1)$$

де X_{min} – найменше значення j -го показника,

X_{max} – найбільше значення j -го показника.

Рівняння (1.1) можна використовувати для обчислення I_j , де X_j представляє певне значення, X_{min} — мінімальне значення, а X_{max} — максимальне значення. Розділивши різницю між X_j і X_{min} на різницю між X_{max} і X_{min} , ми можемо визначити значення I_j .

Мінімальне значення j -го показника, позначене як X_{min} , і максимальне значення j -го показника, позначене як X_{max} , є ключовими змінними в цьому рівнянні.

У випадку, коли показник X_j діє як дестимулятор, тобто його кореляція з відповідним показником розвитку міста 1 є інвертованою (де вищі значення X_j свідчать про гірший стан підсистеми), стандартизоване значення I_j визначається за допомогою формули нижче:

$$I_j = 1 - \frac{X_j - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}. \quad (1.2)$$

Формулу (1.2) можна виразити як $I_j = 1 - (X_j - X_{min}) / (X_{max} - X_{min})$.

Мінімальне значення j -го показника, X_{min} , і його максимальне значення, X_{max} , розглядаються в цьому контексті.

Нормалізація гарантує, що індикатори рухатимуться лише в одному напрямку, а їхні варіації потрапляють у діапазон від 0 до 1. Індикатори зі

значеннями, близькими до 0, представляють найгірші умови для сталого розвитку міста, а ті, що наближаються до 1, означають найкращі результати.

Теорія «додаткової вартості» використовується при об'єднанні показників у комплексну оцінку, у якій вартість усієї організації еквівалентна сумі значень її окремих компонентів.

З'ясування умов, необхідних для сталого розвитку міста, передбачає вивчення інституційних чинників та оцінку регіональних показників, пов'язаних із соціальними, економічними та екологічними аспектами (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Оцінка регіональних передумов сталого розвитку міста

Джерело: сформовано автором на основі [26]

Індекс для оцінки регіональних передумов, необхідних для сталого розвитку міста, визначається шляхом рівнозваженого середнього вісімнадцяти нормалізованих параметрів X_j , як зазначено у формулах (1.1) і (1.2):

$$I_{sun} = \frac{1}{18} (\sum_{j=1}^9 I_j^{soc} + \sum_{j=1}^4 I_j^{econ} + \sum_{j=1}^5 I_j^{ecol}). \quad (1.3)$$

Рівняння (1.3) можна виразити наступним чином: сума індексів соціального впливу (I_j^{soc}) для j в діапазоні від 1 до 9, сума індексів екологічного впливу (I_j^{ecol}) для j в діапазоні від 1 до 4, і сума індексів економічного впливу (I_j^{econ}) для j в діапазоні від 1 до 5, усі поділені на 18.

Міський регіональний індекс соціальних передумов для досягнення сталого розвитку:

$$I_{soc} = \frac{1}{9} (\sum_{j=1}^9 I_j^{soc}), \quad (1.4)$$

Рівняння (1.4) представляє розрахунок соціального впливу (I_{soc}), який отримується шляхом взяття суми квадратів соціальних впливів (I_j^{soc}) для дев'яти осіб ($j=1$ до 9) і ділення її на дев'ять.

Регіональний індекс екологічних передумов відіграє вирішальну роль у визначенні сталого розвитку міста:

$$I_{ecol} = \frac{1}{4} \left(\sum_{j=1}^4 I_j^{ecol} \right), \quad (1.5)$$

Рівняння (1.5) визначає, що екологічний вплив (I_{ecol}) дорівнює одній чверті суми екологічних впливів (I_j^{ecol}) для j у діапазоні від 1 до 4.

Регіональний індекс економічних передумов відіграє важливу роль у визначенні потенціалу міста для сталого розвитку:

$$I_{econ} = \frac{1}{5} \left(\sum_{j=1}^5 I_j^{econ} \right). \quad (1.6)$$

Рівняння (1.6) можна виразити як $I_{econ} = 1/5$, помножене на суму I_j^{econ} , де j коливається від 1 до 5.

На II етапі оцінка сталого розвитку міста передбачає розрахунок інтегрального індексу (I_{sun}) шляхом врахування часткових показників, які вимірюють рівень стійкості.

Для досягнення цієї мети ретельно вибираються та систематизуються статистичні показники, що стосуються прогресу міста, які служать основою для розрахунку відносних показників і їх подальшої нормалізації. Крім того, розраховуються часткові показники для оцінки сталого розвитку міст України.

Для визначення часткових показників сталого розвитку міст України наступним кроком є розрахунок відносних показників та їх нормування. Для цього ми пропонуємо проаналізувати соціально-економічні та екологічні умови міста.

Запропонований нами метод оцінки сталого розвитку міста передбачає використання індексу I_{sun} . Цей індекс створюється шляхом оцінки трьох ключових показників: соціальна сфера (I_{soc}), економічна ситуація (I_{econ}) та екологічна ситуація (I_{ecol}). Нормуючи значення цих показників для окремих груп чи ознак, ми маємо змогу розрахувати синтетичні часткові індекси. Ці індекси дають комплексне розуміння сталого розвитку міста.

Дана пропозиція передбачає використання чотирьох показників, що складаються з дев'яти параметрів, для розрахунку індексу розвитку соціальної сфери міста (*I_{soc}*). Ці показники дозволять оцінити структуру та чисельність населення, ситуацію на ринку праці, доходи та умови життя мешканців, а також стан соціальної інфраструктури. Це продемонстровано в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Ключові індикатори та параметри розвитку соціальної сфери міської території

Група індикаторів розвитку соціальної сфери міста	Індикатор	Параметри	Позначення
	Населення та міграція	Чисельність наявного населення по обласних центрах України	$X^{soc}(\uparrow)_1$
		Загальний приріст, скорочення (-) чисельності населення за містами	$X^{soc}(\uparrow)_2$
	Ринок праці	Середньооблікова кількість штатних працівників по містах	$X^{soc}(\uparrow)_3$
		Рух кадрів (сальдо) по містах	$X^{soc}(\uparrow)_4$
	Доходи та умови життя	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по містах	$X^{soc}(\uparrow)_5$
		Заборгованість із виплати заробітної плати станом на 1 січня по містах	$X^{soc}(\downarrow)_6$
	Соціальна інфраструктура	Загальна площа прийнятих в експлуатацію житлових будівель по містах	$X^{soc}(\uparrow)_7$
		Загальноосвітні навчальні заклади по містах	$X^{soc}(\uparrow)_8$
		Заклади вищої освіти III–IV рівнів акредитації по містах	$X^{soc}(\uparrow)_9$

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Для визначення економічної ситуації в місті запропоновано індекс (*I_{econ}*), який складається з п'яти показників, похідних від п'ятнадцяти параметрів. Ці показники дають уявлення про фінансову ситуацію, підприємницьку активність, інноваційний та інвестиційний клімат, внутрішню та зовнішню торгівлю товарами і послугами, а також стан промислового комплексу (табл. 1.7).

Для оцінки екологічної ситуації в місті запропоновано індекс (*I_{ecol}*), який можна розрахувати за трьома показниками на основі п'яти параметрів.

Таблиця 1.7

Ключові індикатори та параметри розвитку економічної сфери міської території

Група індикаторів розвитку економічної ситуації	Індикатор	Параметри	Позначення
	Діяльність підприємств	Фінансові результати (сальдо) діяльності підприємств до оподаткування	$X^{\text{econ}}_1(\uparrow)$
		Підприємства, які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств	$X^{\text{econ}}_2(\uparrow)$
	Послуги	Діяльність підприємств сфери нефінансових послуг. Обсяг реалізованих послуг	$X^{\text{econ}}_3(\uparrow)$
		Діяльність підприємств сфери нефінансових послуг. Частка послуг, реалізованих населенню у загальному обсязі, %	$X^{\text{econ}}_4(\uparrow)$
	Інвестиції та інновації	Капітальні інвестиції	$X^{\text{econ}}_5(\uparrow)$
		Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал)	$X^{\text{econ}}_6(\uparrow)$
	Промисловість	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу	$X^{\text{econ}}_7(\uparrow)$

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Ці показники дають уявлення про рівень забруднення атмосферного повітря, поводження з відходами та витрати на охорону навколишнього середовища (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Ключові індикатори та параметри розвитку екологічної сфери міської території

Група індикаторів розвитку екологічної ситуації	Індикатор	Параметри	Позначення
	Атмосферне повітря	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення	$X^{\text{ecol}}_1(\downarrow)$
	Відходи	Утворення відходів за містами	$X^{\text{ecol}}_2(\downarrow)$
		Накопичення відходів за містами	$X^{\text{ecol}}_3(\downarrow)$
	Витрати на охорону навколишнього природного середовища	Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	$X^{\text{ecol}}_4(\downarrow)$
		Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	$X^{\text{ecol}}_5(\downarrow)$

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Інтегральний показник I прийнято визначати як середнє стандартизованих значень показників I_j .

$$I = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n I_j. \quad (1.7)$$

Рівняння (1.7) можна виразити як середнє n значень, де кожне значення позначається як I_j .

При оцінці інтегрального показника, якщо компоненти мають різний ступінь значущості в системі оцінки, кожному компоненту присвоюється певна вага ω_j . Це означає, що інтегральна оцінка має форму середньозваженого арифметичного.

$$I = \sum_{j=1}^n \omega_j I_j. \quad (1.8)$$

$$\text{де } \omega_j \geq 0,$$

$$\sum_{j=1}^n \omega_j I_j = 1.$$

Рівняння (1.8) можна виразити як суму добутків ω_j та I_j , де j змінюється від 1 до n .

У цьому сценарії важливо зазначити, що ω_j завжди має бути більше або дорівнювати нулю.

Сума добутків ω_j та I_j у діапазоні від $j=1$ до n дорівнює 1.

Щоб визначити значення вагових коефіцієнтів ω_j , ми зазвичай покладаємося на дані, зібрані в результаті експертного опитування. Однак, щоб мінімізувати суб'єктивну упередженість в оцінці сталого розвитку міста, ми використовуємо наступний підхід.

У моделі ми робимо припущення, що показники X_j представляють базові властивості сталого розвитку в місті, які неможливо безпосередньо виміряти. Крім того, всі показники X_j мають однакове значення для оцінки досліджуваного явища, позначається $\omega_j=1/n$, де j коливається від 1 до n .

Індекс сталого розвитку міста визначається шляхом розрахунку середнього значення двадцяти одного стандартизованого параметра X_j , кожен з яких має однакову вагу, згідно з формулами (1.1) і (1.2).

$$I_{sus} = \frac{1}{21} (\sum_{j=1}^9 I_j^{soc} + \sum_{j=1}^5 I_j^{ecol} + \sum_{j=1}^7 I_j^{econ}), \quad (1.9)$$

Рівняння (1.9) обчислює значення I_{sus} як $1/21$ суму I_j^{soc} від $j=1$ до 9, суму I_j^{ecol} від $j=1$ до 5 та суму I_j^{econ} від $j=1$ до 7.

У підсумку індекс соціального розвитку міста становить:

$$I_{soc} = \frac{1}{9} (\sum_{j=1}^9 I_j^{soc}), \quad (1.10)$$

Рівняння (1.10) представляє розрахунок I_{soc} , який дорівнює одній дев'ятій, помноженій на суму квадратів I_j для j у діапазоні від 1 до 9.

Екологічний стан міста можна визначити за індексом.

$$I_{ecol} = \frac{1}{5} (\sum_{j=1}^5 I_j^{ecol}), \quad (1.11)$$

Рівняння (1.11) представляє розрахунок екологічного індексу, де екологічний індекс для кожної особи зводиться до ступеня $ecol$, підсумовується для всіх осіб і ділиться на 5.

Про економічну ситуацію в місті можна аналізувати за індексом.

$$I_{econ} = \frac{1}{7} (\sum_{j=1}^7 I_j^{econ}). \quad (1.12)$$

Рівняння для обчислення I_{econ} виражається як $1/7$, помножене на суму I_j^{econ} , де j коливається від 1 до 7.

Третій етап під назвою «Оцінка ефективності управління сталим розвитком міста» передбачає дослідження первинних видатків міського бюджету за окремими категоріями факторів. Цей аналіз дозволяє оцінити результати міського управління. У подальшому розраховується рівень ефективності управління сталим розвитком міста за такою формулою:

$$E = \frac{I_{sus}^i - I_{sus}^{i-1}}{1 - q_i}, \quad (1.13)$$

Рівняння (1.13) представляє обчислення E , яке виходить із різниці між I_{sus}^i та $I_{sus}^{(i-1)}$, поділеної на значення $(1 - q_i)$.

Присутність I_{sus} є важливим показником для вимірювання сталого розвитку міста.

Відсотковий розподіл видатків міського бюджету за категоріями представлено обсягами q_i – по відношенню до загального обсягу бюджету.

Бюджетний рік позначається символом «-».

Четвертий етап під назвою «Моделювання та розробка стратегій ефективного стратегічного управління сталим розвитком міст» охоплює створення множинної регресійної моделі, формулювання стратегії сталого розвитку міста та впровадження вдосконаленого механізму управління на основі про результати діагностики управління сталим розвитком міста.

На сталий розвиток міста впливають різноманітні фактори, зокрема соціальна сфера, економічні умови та екологічна ситуація. Щоб зрозуміти цей зв'язок, будується модель множинної регресії. Ця модель проходить кілька етапів. На першому етапі кореляція між змінними X_1 (I_{soc}), X_2 (I_{econ}), X_3 (I_{ecol}) та Y (I_{sus}) визначається як графічними, так і аналітичними методами. Другий етап передбачає створення матриці, яка відображає парні коефіцієнти кореляції.

Для оцінки впливу економічного, соціального та екологічного прогресу на загальний розвиток міста побудовано регресійну модель. Ця модель досліджує зв'язок між індексом сталого розвитку та частковими індексами розвитку соціальних, екологічних та економічних систем.

$$I_{sus} = a_0 + a_1 I_{soc} + a_2 I_{ecol} + a_3 I_{econ}, \quad (1.14)$$

Рівняння (1.14) представляє зв'язок між I_{sus} , I_{soc} , I_{ecol} та I_{econ} , де a_0 , a_1 , a_2 та a_3 є відповідними коефіцієнтами.

Параметри моделі складаються з a_0 , a_1 , a_2 і a_3 .

Інтегральний індекс сталого розвитку міста, відомий як I_{sys} , відіграє вирішальну роль в оцінці прогресу міста до сталого розвитку.

Соціальну сферу міста частково можна виміряти індексом I_{soc} , який свідчить про її розвиток.

Індекс служить частковим індикатором економічної ситуації в місті.

Екологічну ситуацію в місті можна частково оцінити за індексом біорізноманіття.

Результати, отримані в результаті застосування цього підходу, служать основною характеристикою для формулювання та виконання цільових управлінських рішень, забезпечення обґрунтування стратегічних шляхів і створення механізмів для сприяння сталому розвитку міста.

Запропонований системний підхід до діагностики управління сталим розвитком урбанізованих територій включає як кількісні, так і якісні показники, охоплюючи низку етапів: аналіз регіональних факторів, що впливають на сталий розвиток, оцінка рівня сталого розвитку, оцінка ефективності стратегій управління та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності сталого розвитку.

Застосовуючи цю методологію, місто може покращити управління сталим розвитком, враховуючи регіональні особливості, євроінтеграційні процеси та децентралізацію, таким чином сприяючи покращенню організаційно-економічного проєкту.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ МІСТА

2.1. Компаративна оцінка ефективності управління сталим розвитком міст України: регіональний аспект

Оцінка сталого розвитку міст в Україні є ключовим аспектом, який слід враховувати. Дана оцінка проводилась за адміністративними центрами регіонів країни. Ця оцінка враховує регіональну економіку та створення регіональної системи розселення. Тенденції зростання населення, капіталу, виробничих фондів, інфраструктури та транспортних потоків спостерігаються переважно в обласних центрах регіонів України.

Оцінка сталого розвитку міст України передбачала аналіз статистичних даних, які відображали різні аспекти соціально-економічного та екологічного розвитку. Однак важливо зазначити, що аналіз не включав дані з тимчасово окупованих територій Донецька, Луганська, Херсона, Сімферополя та Севастополя через стан окупації цих міст.

Історичні передумови відіграють значну роль у формуванні соціальної сфери, зокрема в умовах нерівномірного розміщення населення та непропорційної кількості жителів в обласних центрах України.

Динаміка чисельності населення обласних центрів, зображена на рис. 2.1, після узгодження з тенденціями, що спостерігаються у відповідних регіонах.

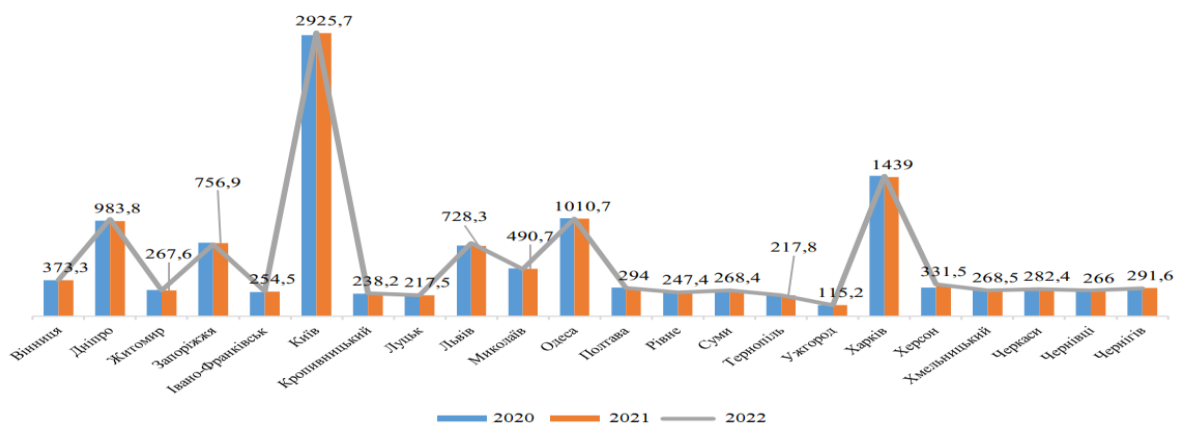

Рис. 2.1. Чисельність наявного населення по обласних центрах України впродовж 2020-2022 рр, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Загалом спостерігається стійка тенденція до скорочення населення. Активні міграційні процеси в центрі країни сприяли тенденції, яка спостерігалася в 2020-2022 роках. Таку тенденцію протягом 2020-2022 рр. частково можна пояснити активними міграційними процесами в середині країни.

Рис. 2.2 ілюструє помітну негативну тенденцію загального приросту (зменшення) населення в обласних центрах України. Однак між містами існує значна різниця: в одних містах кількість населення суттєво зросла, а в інших – суттєво зменшилася.

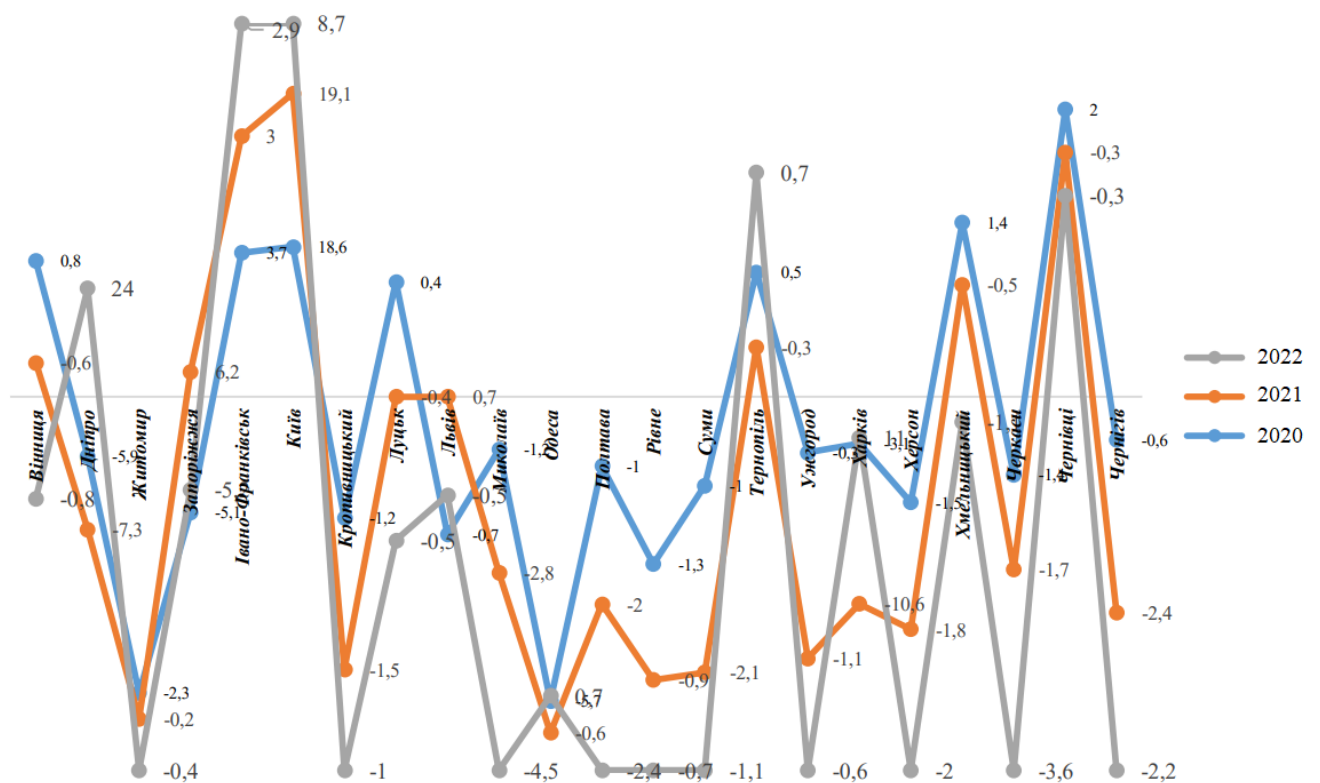

Рис. 2.2. Загальний приріст, скорочення (-) чисельності населення за містами впродовж 2020-2022 рр, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Табл. 2.1 наочно свідчить про те, що середньомісячна заробітна плата штатних працівників в обласних центрах перевищує відповідну середню в регіонах. Тому, якщо показник середньої зарплати за 2021 рік знизити на 25-30% порівняно з 2020 роком, то в 2022 році можна спостерігати реальне зростання. Це зростання є очевидним, якщо врахувати, що національна валюта зросла на 50-60%,

а зростання в доларах США становило близько 40-50%. Отже, загальна тенденція зростання середньої зарплати з 2020 по 2022 роки залишається стабільною.

Таблиця 2.1

Компаративний аналіз середньомісячної заробітної плати штатних працівників

Місто	2020		2021		2022	
	гривні	дол. США	гривні	дол. США	гривні	дол. США
Вінниця	3723	170,7	4657	182,0	7514	282,5
Дніпро	4266	195,6	5018	196,1	7657	287,9
Житомир	3495	160,2	4333	169,3	6980	262,4
Запоріжжя	4470	204,9	5380	210,3	7967	299,5
Івано-Франківськ	3497	160,3	4371	170,8	6777	254,8
Київ	6732	308,6	8648	338,0	12379	465,4
Кропивницький	3293	151,0	4065	158,9	6457	242,7
Луцьк	3383	155,1	4204	164,3	6536	245,7
Львів	3958	181,5	5029	196,5	7571	284,6
Миколаїв	4245	194,6	5223	204,1	7920	297,7
Одеса	4089	187,5	5051	197,4	7536	283,3
Полтава	3906	179,1	4854	189,7	7487	281,5
Рівне	3587	164,4	4377	171,1	6670	250,7
Суми	3894	178,5	4552	177,9	7356	276,5
Тернопіль	3277	150,2	4115	160,8	6600	248,1
Ужгород	3697	169,5	4744	185,4	8767	329,6
Харків	3840	176,0	4605	180,0	7156	269,0
Херсон	3402	156,0	4510	176,3	7203	270,8
Хмельницький	3479	159,5	4124	161,2	6750	253,8
Черкаси	3672	168,3	4551	177,9	7513	282,4
Чернівці	3224	147,8	4102	160,3	6753	253,9
Чернігів	3298	151,2	3996	156,2	6171	232,0

Джерело: сформовано автором на основі [30]

На рис. 2.3 показано коливання середньої кількості штатних працівників, яке служить показником як для ринку праці, так і для операційного статусу підприємств у місті. Як правило, в обласних центрах спостерігається зниження цього показника, але лише в Івано-Франківській області у 2022 році спостерігається значне зниження порівняно з попереднім роком. В інших містах не спостерігалось такого вираженого кількісного зрушення цієї тенденції.

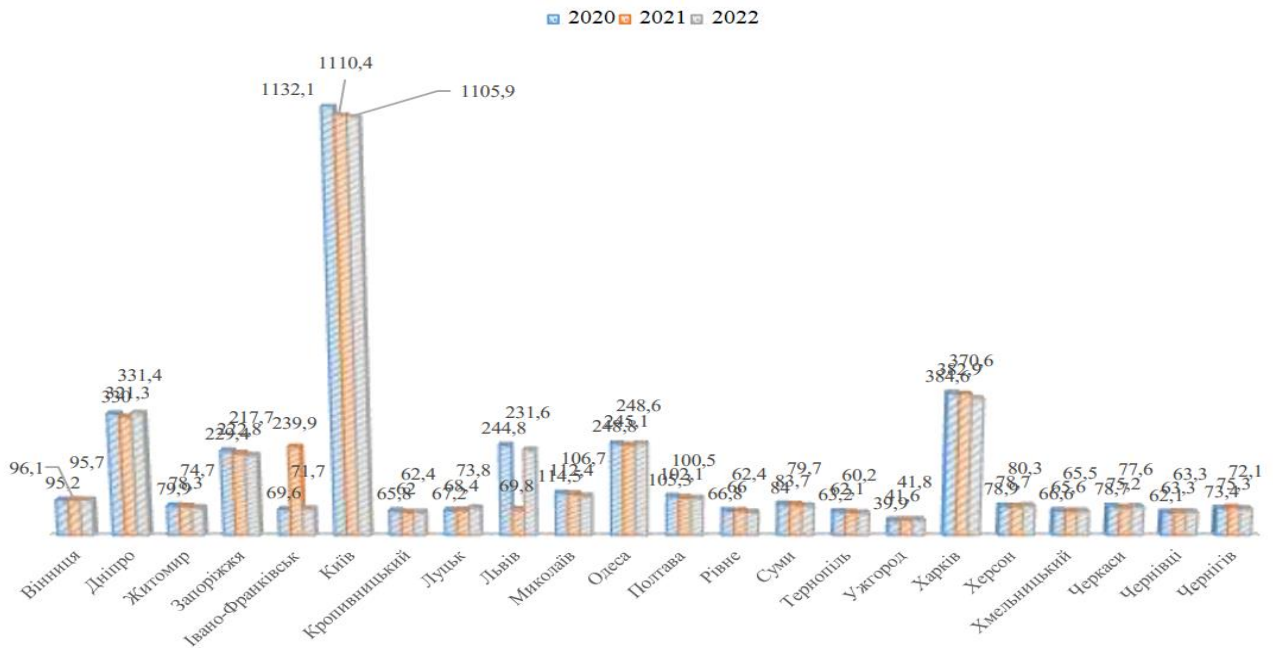

Рис. 2.3. Компаративний аналіз середньооблікової кількості штатних працівників впродовж 2020-2022 рр, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Із зростанням середньої заробітної плати в містах зростає й заборгованість із виплати. Це можна спостерігати на рис. 2.4, де зображено тенденції зміни заборгованості із заробітної плати. Цікаво, що в усіх обласних центрах спостерігається позитивне зростання заборгованості, хоча й не надто великими темпами. Однак існує суттєва різниця в сумі заборгованості. Наприклад, Київ вирізняється лідером із заборгованістю у приголомшливі 98 млн грн, а Полтава, навпаки, не має жодної заборгованості.

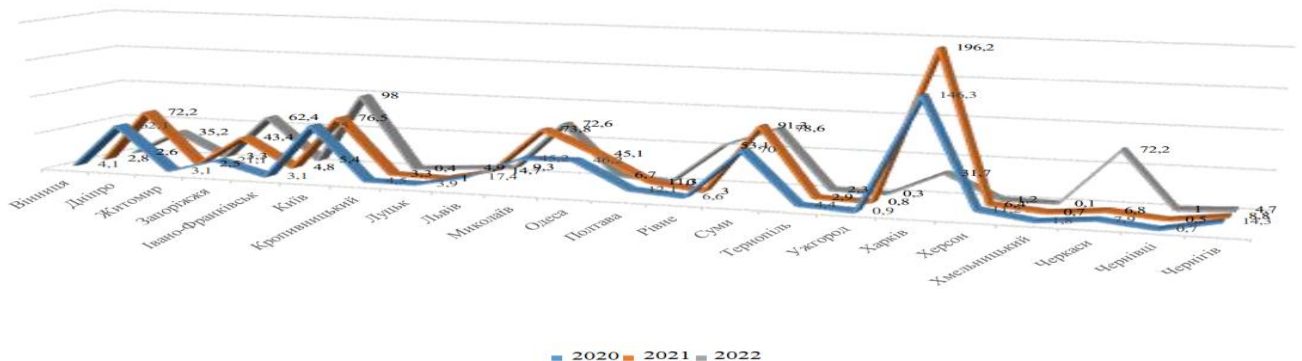

Рис. 2.4. Компаративний аналіз заборгованості із виплати заробітної плати впродовж 2020-2022 рр, млн. грн

Джерело: сформовано автором на основі [30]

На рис. 2.5 видно, що, на відміну від інших регіонів, у більшості обласних центрів України спостерігається стабільне зростання будівництва та доступності житла.

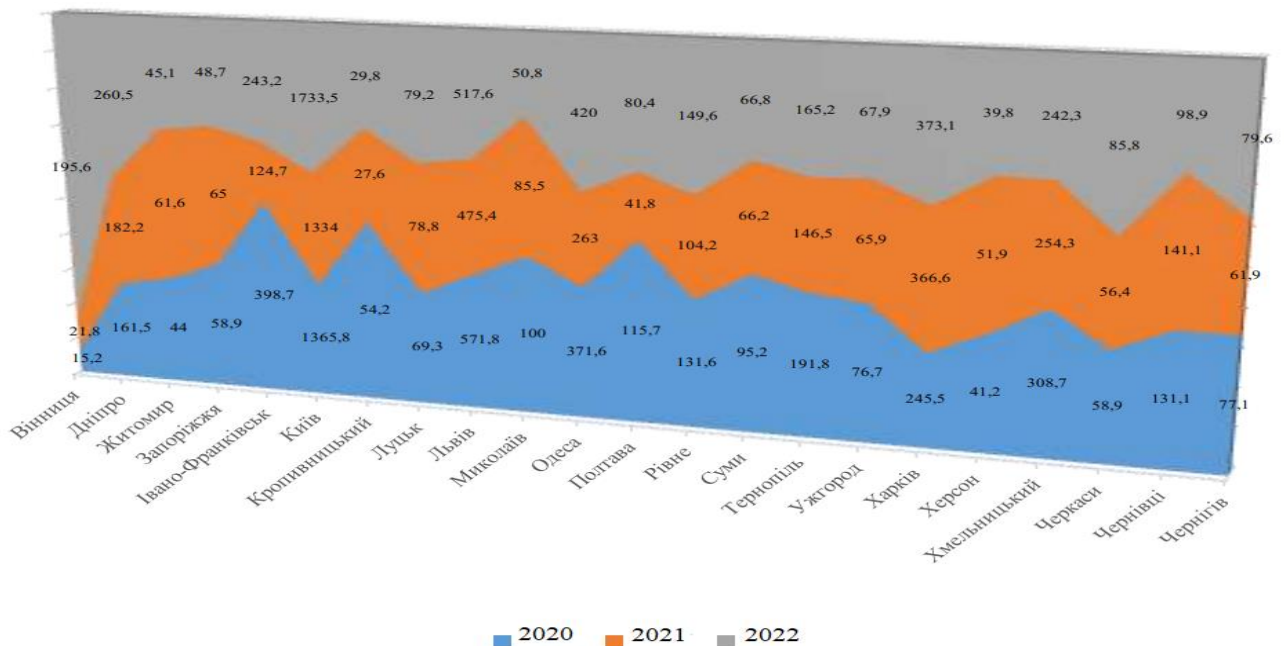

Рис. 2.5. Компаративний аналіз загальної площі прийнятих в експлуатацію житлових будівель, м²

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Міста Київ, Львів та Харків є лідерами за цим показником, а Кропивницький, Житомир та Херсон відстають із найнижчими показниками.

На рис. 2.6 показано коливання кількості загальноосвітніх навчальних закладів та закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації з 2020 по 2022 роки. Протягом цього періоду кількість навчальних закладів залишається незмінною, оскільки прямо залежить від чисельності населення.

Використовуючи аналіз та надані стандартизовані показники, ми провели розрахунок індексу розвитку соціальної сфери (*Isoc*) для міста, як зазначено в пункті 1.3.

Табл. 2.2 відображає результати цих розрахунків, включаючи рейтинги та категоризацію міст на основі показника *Isoc*.

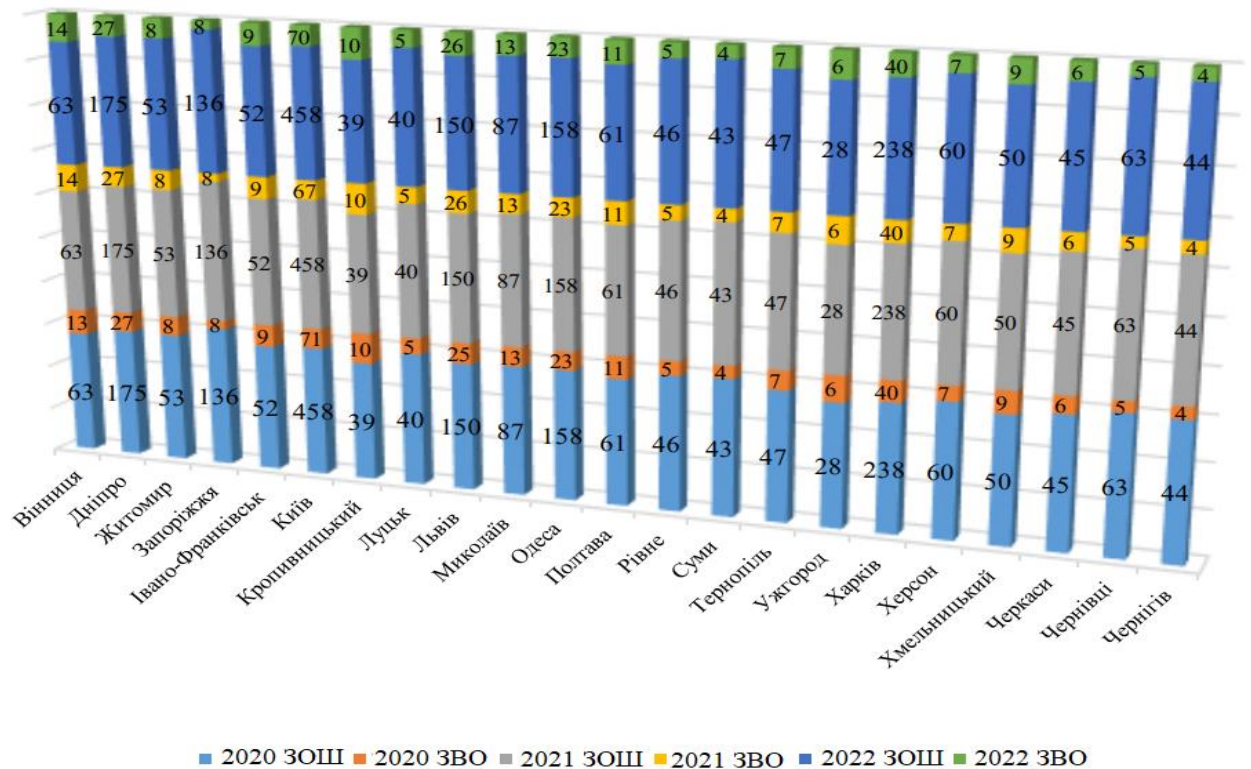

Рис. 2.6. Загальноосвітні навчальні заклади та заклади вищої освіти III-IV рівня акредитації

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Виходячи з даних, наведених у табл. 2.2, видно, що соціальна сфера в більшості обласних центрів України зазнала відносної стабільності розвитку з 2020 по 2022 рік. Проте на кінець 2022 року відбулися помітні покращення в рейтингах кількох регіонів.

Так, Ужгород підскочив з 18 місця на 8, Херсон перемістився з 17 на 11, Вінниця піднялася з 9 на 6, Кропивницький піднявся з 20 на 15, Житомир - з 16 на 13, Луцьк - з 19 на 16, а Тернопіль - з 14 на 12 місце.

З іншого боку, хоча деякі регіональні центри зазнали зниження рейтингу, наприклад, Запоріжжя опустилося з 6-го на 17-те місце у 2022 році, Львів перемістився з 2-го на 5-те, а Черкаси впали з 15-го на 21-ше, спостерігалася найбільш значна негативна зміна у Рівному, яке різко знизилося з 13 місця у 2020 році на 20 місце у 2022 році як за регіональним індексом, так і за загальними показниками.

Таблиця 2.2

**Компаративний аналіз індексів розвитку соціальної сфери за містами
України**

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Вінниця	0,2001	9	0,2074	8	0,3070	6
Дніпро	0,2789	4	0,2703	5	0,4468	3
Житомир	0,1651	16	0,1875	12	0,2715	13
Запоріжжя	0,2235	6	0,2794	4	0,2444	17
Івано-Франківськ	0,2178	7	0,2184	7	0,2920	7
Київ	0,9433	1	0,9569	1	0,7196	1
Кропивницький	0,1556	20	0,1671	20	0,2608	15
Луцьк	0,1583	19	0,1728	19	0,2532	16
Львів	0,3168	2	0,3266	2	0,3804	5
Миколаїв	0,1951	11	0,1960	11	0,2203	20
Одеса	0,2716	5	0,3039	3	0,3880	4
Полтава	0,1987	10	0,1966	10	0,2871	9
Рівне	0,1719	13	0,1823	15	0,2075	20
Суми	0,1248	22	0,1300	22	0,1823	22
Тернопіль	0,1717	14	0,1816	16	0,2727	12
Ужгород	0,1622	18	0,1732	18	0,2918	8
Харків	0,2802	3	0,2690	6	0,4555	2
Херсон	0,1634	17	0,1844	14	0,2740	11
Хмельницький	0,2012	8	0,1984	9	0,2822	10
Черкаси	0,1671	15	0,1807	17	0,1884	21
Чернівці	0,1772	12	0,1850	13	0,2714	14
Чернігів	0,1504	21	0,1591	21	0,2427	19

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Рис. 2.7 ілюструє коливання фінансових результатів бізнесу (баланс) до оподаткування. Виходячи з отриманих даних, можна стверджувати, що 2020-2022 роки дійсно були кризовими для багатьох міст. Лише за підсумками 2022 року ми спостерігаємо суттєве зростання саме цього показника.

Тоді як рис. 2.7 відображає обнадійливі тенденції, дані на рис. 2.8 вказують на постійну структуру збитковості підприємств у містах України, коливаючись у межах 20-35% від загальної кількості. Ці цифри частково пояснюються існуванням підпільної економіки, яка може штучно завищувати ці цифри.

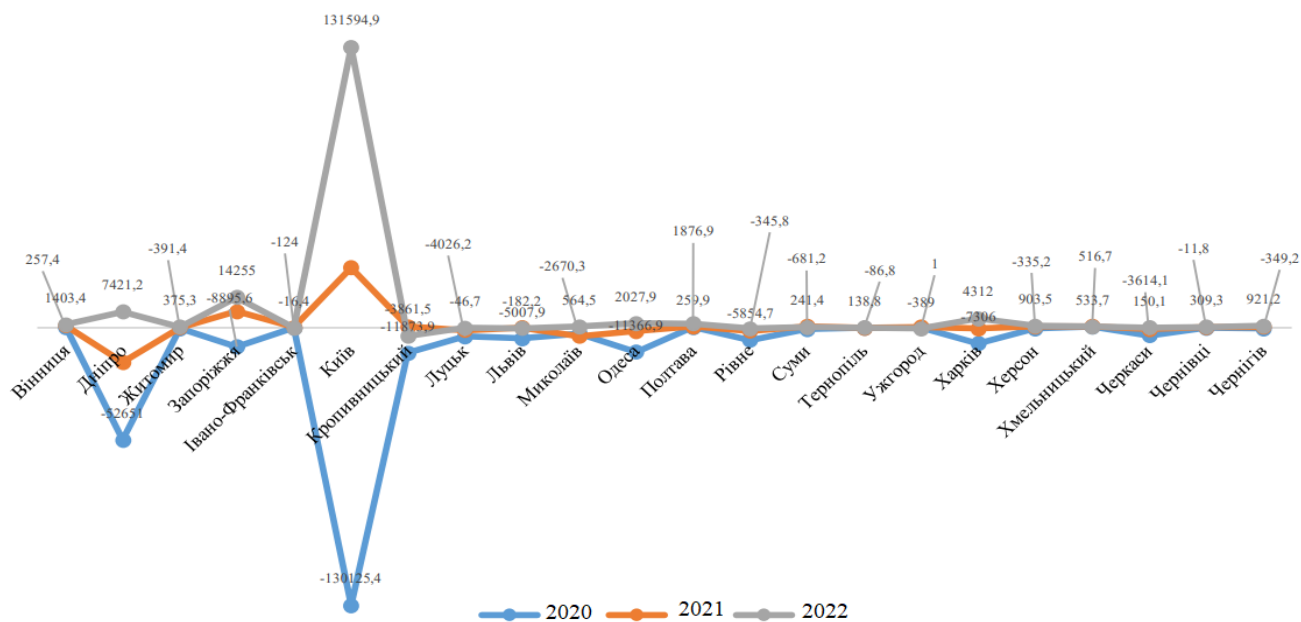

Рис. 2.7. Динаміка зміни фінансового результату (сальдо) діяльності підприємств до оподаткування за містами, млн. грн

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Однак варто зазначити, що деякі міста, такі як Івано-Франківськ, Запоріжжя, Харків та Чернігів, демонструють позитивні зрушення.

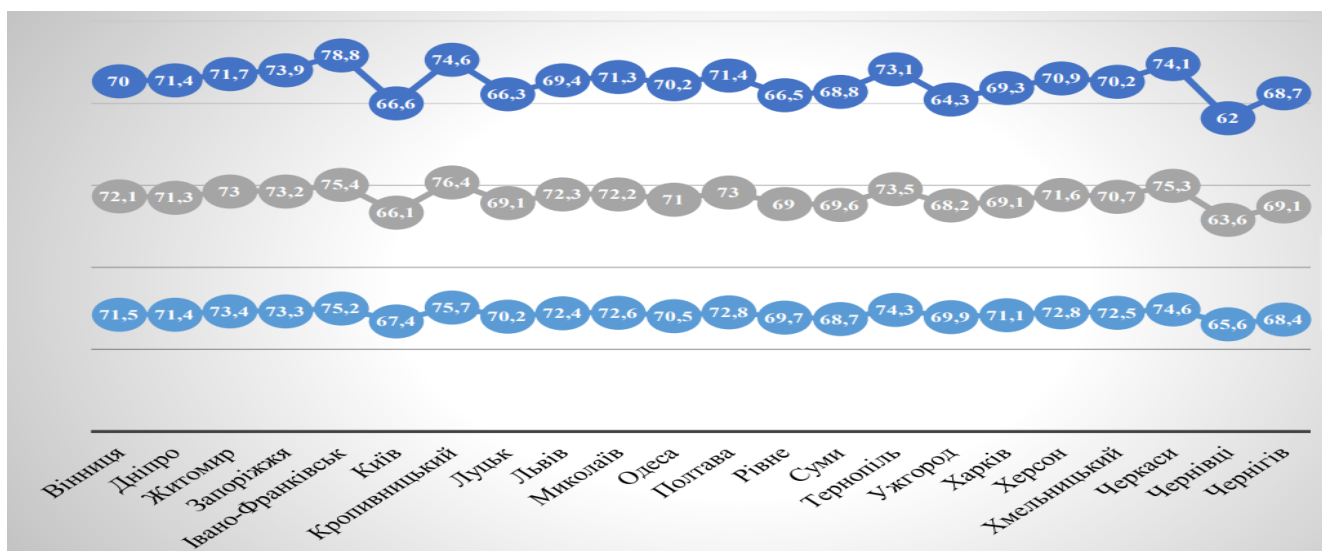

Рис. 2.8. Підприємства, які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств за містами впродовж 2020-2022 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [30]

У табл. 2.3 представлено динаміку зміни обсягів сфери послуг, яка є вирішальним фактором в оцінці розвитку підприємств. Цей показник, наведений у таблицю 2.3, є ключовим критерієм оцінки загального економічного зростання міста. Загалом спостерігається помітна позитивна тенденція у розширенні сфери послуг.

Таблиця 2.3

**Динаміка змін обсягів реалізованих нефінансових послуг у ринкових цінах,
млн. грн**

Місто	2020		2021		2022	
	гривні	дол. США	гривні	дол. США	гривні	дол. США
Вінниця	815,6	37,4	1143,0	44,7	1073,8	40,4
Дніпро	5755,3	263,9	7818,6	305,6	9953,4	374,2
Житомир	693,5	31,8	866,2	33,9	1129,7	42,5
Запоріжжя	1727,0	79,2	2033,1	79,5	2380,4	89,5
Івано-Франківськ	1083,4	49,7	1544,0	60,3	1718,7	64,6
Київ	41237,8	1 890,6	54787,5	2141,2	65080,4	2446,6
Кропивницький	716,7	32,9	774,4	30,3	726,1	27,3
Луцьк	610,5	28,0	742,1	29,0	800,1	30,1
Львів	5251,7	240,8	7610,8	297,4	5975,1	224,6
Миколаїв	3341,5	153,2	4315,9	168,7	4111,1	154,5
Одеса	7605,3	348,7	8934,0	349,2	9279,6	348,8
Полтава	1532,6	70,3	2434,4	95,1	3305,7	124,3
Рівне	757,3	34,7	868,5	33,9	1080,2	40,6
Суми	660,6	30,3	737,8	28,8	1044,2	39,3
Тернопіль	761,7	34,9	871,7	34,1	1388,0	52,2
Ужгород	290,5	13,3	241,6	9,4	352,3	13,2
Харків	5001,9	229,3	6104,6	238,6	7763,7	291,9
Херсон	1085,4	49,8	1261,6	49,3	1317,0	49,5
Хмельницький	392,4	18,0	548,3	21,4	605,5	22,8
Черкаси	933,5	42,8	1160,3	45,3	1274,5	47,9
Чернівці	633,0	29,0	662,3	25,9	747,7	28,1
Чернігів	614,4	28,2	853,5	33,4	1051,8	39,5

Джерело: сформовано автором на основі [30]

З 2020 по 2022 роки спостерігається спад надання нефінансових послуг населенню різними підприємствами. Цей спад є важливим показником купівельної спроможності та реальних доходів населення. Більшість міст відчули це зниження, що свідчить про зниження як купівельної спроможності, так і реальних доходів. Проте чотири міста – Вінниця, Кропивницький, Львів та Одеса – за підсумками

2022 року перевищили рівень 2015 року. Натомість усі інші міста або продовжують тенденцію до зниження, або ще не досягли рівня 2020 року.

Інвестиційна діяльність є вирішальним показником економічного стану міста.

У табл. 2.4 наведено показники капітальних інвестицій в обласних центрах України, а прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) – на рис. 2.9.

Таблиця 2.4

Динаміка змін капітальних інвестицій за містами України впродовж 2020-2022 рр., млн. грн

Місто	2020		2021		2022	
	гривні	дол. США	гривні	дол. США	гривні	дол. США
Вінниця	2989,2	137,0	2882,1	112,6	3908,4	146,9
Дніпро	7008,5	321,3	10318,8	403,3	14033,1	527,6
Житомир	1048,7	48,1	1474,1	57,6	1930,1	72,6
Запоріжжя	4810,2	220,5	6442,5	251,8	9879,2	371,4
Івано-Франківськ	5378,1	246,6	2626,4	102,6	2803,1	105,4
Кіїв	80216,8	3677,6	96810,7	3783,5	124174,7	4668,1
Кропивницький	1348,0	61,8	1927,7	75,3	2583,9	97,1
Луцьк	1878,1	86,1	2544,9	99,5	2343,3	88,1
Львів	5850,8	268,2	8795,0	343,7	11264,7	423,5
Миколаїв	4164,2	190,9	560,3	21,9	5640,3	212,0
Одеса	5055,3	231,8	8153,4	318,6	11597,3	436,0
Полтава	1855,2	85,1	3413,5	133,4	3804,9	143,0
Рівне	1236,4	56,7	1551,0	60,6	1806,5	67,9
Суми	1454,4	66,7	2054,7	80,3	2640,8	99,3
Тернопіль	1418,0	65,0	1890,6	73,9	3008,7	113,1
Ужгород	594,1	27,2	614,6	24,0	830,2	31,2
Харків	6564,0	300,9	10491,0	410,0	11126,4	418,3
Херсон	1148,5	52,7	1549,4	60,6	2036,2	76,5
Хмельницький	3130,2	143,5	4386,4	171,4	4360,5	163,9
Черкаси	1206,3	55,3	1823,7	71,3	2348,1	88,3
Чернівці	1155,9	53,0	1530,8	59,8	1656,5	62,3
Чернігів	861,3	39,5	1161,8	45,4	1608,1	60,5

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Інвестиційні процеси у 2021-2022 роках демонструють незначну, але переважно сприятливу траєкторію порівняно з 2020 роком. Хоча в деяких містах

протягом цього періоду спостерігалось зниження припливу капіталу, загальна картина свідчить про стабільне та помірне зростання.

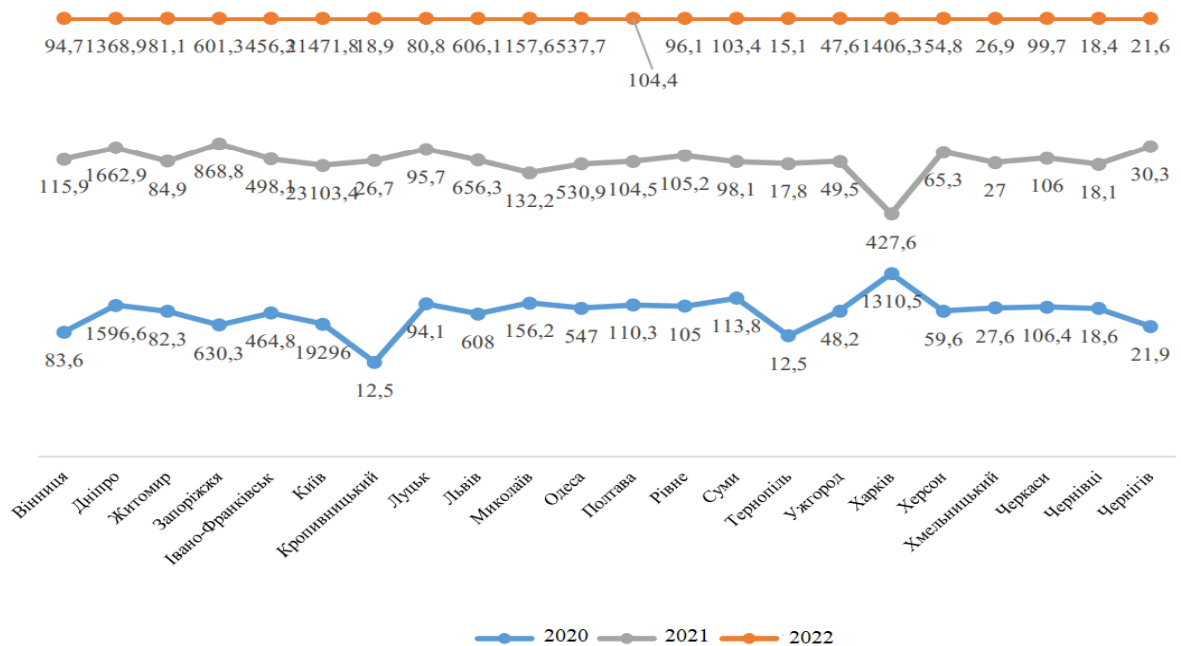

Рис. 2.9. Динаміка обсягу прямих інвестицій (акціонерного капіталу) за містами України, млн. дол. США

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Використовуючи даний аналіз і нормалізовані дані, нами було успішно розраховано індекс економічної ситуації (*Iecon*) для міста за формулою, наведеною в попередньому розділі.

Результати цих розрахунків представлено в табл. 2.5, яка також демонструє рейтинги та категоризацію міст на основі показника *Iecon*.

На основі даних, наведених у табл. 2.5, ми можемо проаналізувати відносну стабільність економічної ситуації в більшості обласних центрів України з 2020 по 2022 рік. Слід зазначити, що кілька міст зазнали значних покращень у своїх рейтингах за цей період. Наприклад, Вінниця, яка у 2020 році займала 16 місце, у 2022 році піднялася на 10 місце. Так само Дніпро піднявся з 9 місця на 3 місце, Кропивницький – з 8 місця на 5 місце, Одеса просунулася з 19 місця на 13 місце, а Чернігів піднявся з 15 місця до 11-го.

І навпаки, деякі обласні центри свідчать про зниження рейтингу. Житомир опустився з 4 місця у 2020 році на 8 місце у 2022 році, Полтава опустилася з 11 на 17, Тернопіль – з 5 на 15, а Ужгород – з 12 на 21.

Таблиця 2.5

Динаміка Індексу економічної ситуації у розрізі міст України

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Вінниця	0,2921	16	0,2304	14	0,1707	10
Дніпро	0,3350	9	0,2516	8	0,2467	3
Житомир	0,3710	4	0,2790	4	0,1823	8
Запоріжжя	0,4284	2	0,3646	2	0,3152	2
Івано-Франківськ	0,3595	7	0,2384	11	0,1995	6
Київ	0,6361	1	0,7807	1	0,7901	1
Кропивницький	0,3422	8	0,2736	5	0,2076	5
Луцьк	0,2223	22	0,1530	22	0,0672	22
Львів	0,3177	14	0,2510	9	0,1619	14
Миколаїв	0,2744	20	0,1590	21	0,1082	19
Одеса	0,2780	19	0,2238	16	0,1643	13
Полтава	0,3256	11	0,2308	13	0,1467	17
Рівне	0,2691	21	0,1800	20	0,1060	20
Суми	0,3308	10	0,2734	6	0,1759	9
Тернопіль	0,3670	5	0,2470	10	0,1577	15
Ужгород	0,3256	12	0,2192	17	0,1042	21
Харків	0,3830	3	0,2913	3	0,2288	4
Херсон	0,3200	13	0,2328	12	0,1680	12
Хмельницький	0,2858	18	0,1954	19	0,1152	18
Черкаси	0,3657	6	0,2696	7	0,1914	7
Чернівці	0,2886	17	0,1995	18	0,1505	16
Чернігів	0,3024	15	0,2261	15	0,1686	11

Джерело: сформовано автором на основі [30]

На рис. 2.10 представлена динаміка викидів від стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря, що є одним із параметрів, які складають групу екологічних показників міста.

У більшості обласних центрів України спостерігається несприятлива картина зростання викидів. Однак Ужгород є визначним винятком, оскільки йому вдалося зменшити викиди в 10 разів у 2022 році порівняно з попереднім роком і у 18 разів у порівнянні з 2020 роком. Водночас із цим бачимо протилежну картину у деяких

містах. Наприклад, у Києві та Львові відбулося збільшення викидів у 2022 році, що майже вдвічі перевищує рівень 2020 року.

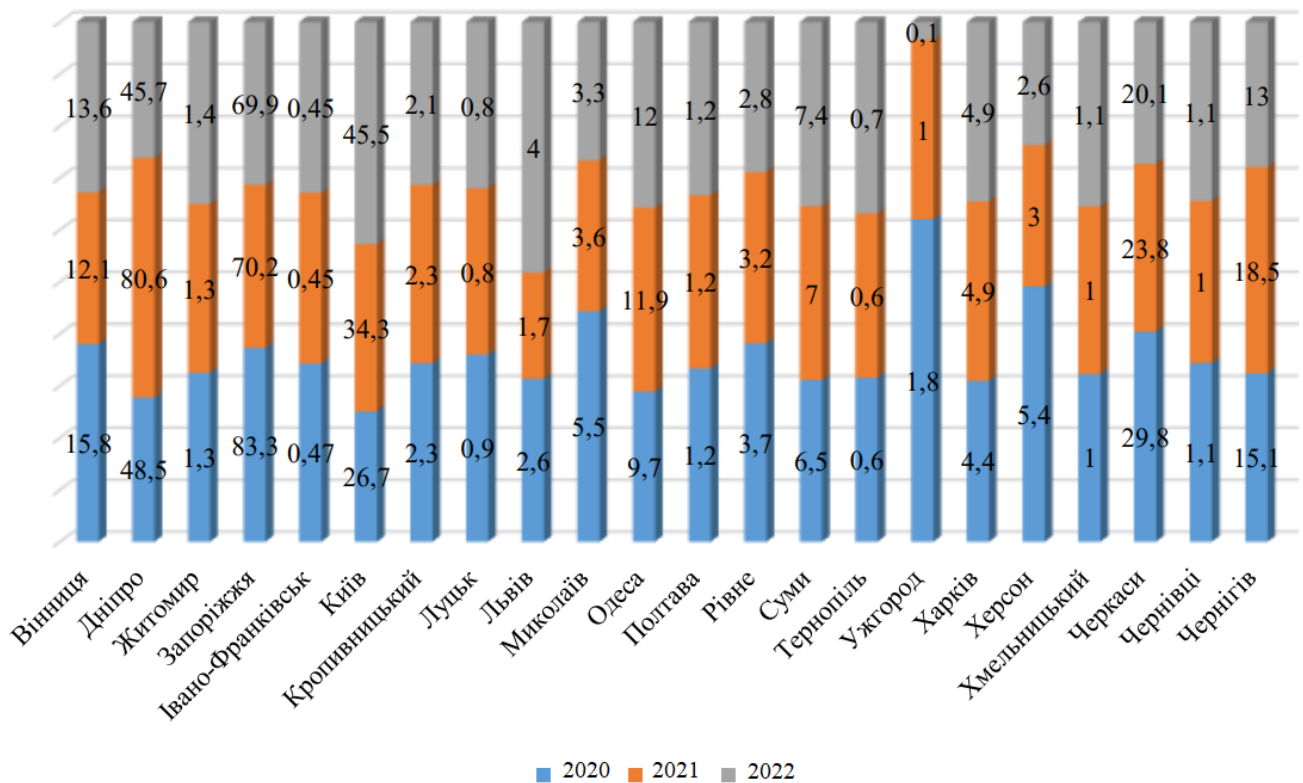

Рис. 2.10. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення за містами України, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Обсяг утворення відходів є індикатором екологічного стану міста, а також відображенням рівня безпеки господарської діяльності.

Аналізуючи рис. 2.11, стає очевидним, що чіткої тенденції щодо збільшення або зменшення утворення відходів в обласних центрах немає.

У 2021 році у більшості міст спостерігалось скорочення утворення відходів, тоді як у 2022 році спостерігалось контрастне зростання.

Однак є окремі регіональні центри, такі як Чернівці, Хмельницький, Суми, Кропивницький, де спостерігається стійка тенденція до зниження утворення відходів.

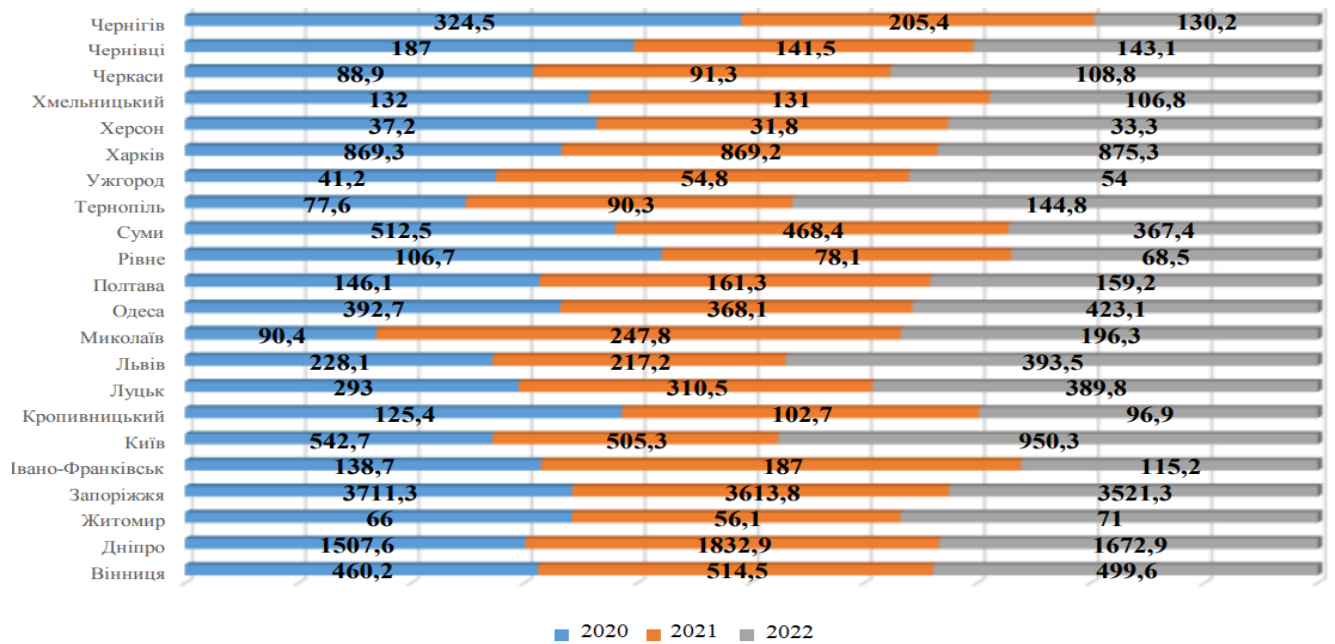

Рис. 2.11. Динаміка утворень відходів за містами України, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Рівень накопичення відходів є суттєвим показником стану довкілля в місті, зокрема ефективності його системи поводження з відходами.

Прогрес цього показника можна спостерігати на рис. 2.12.

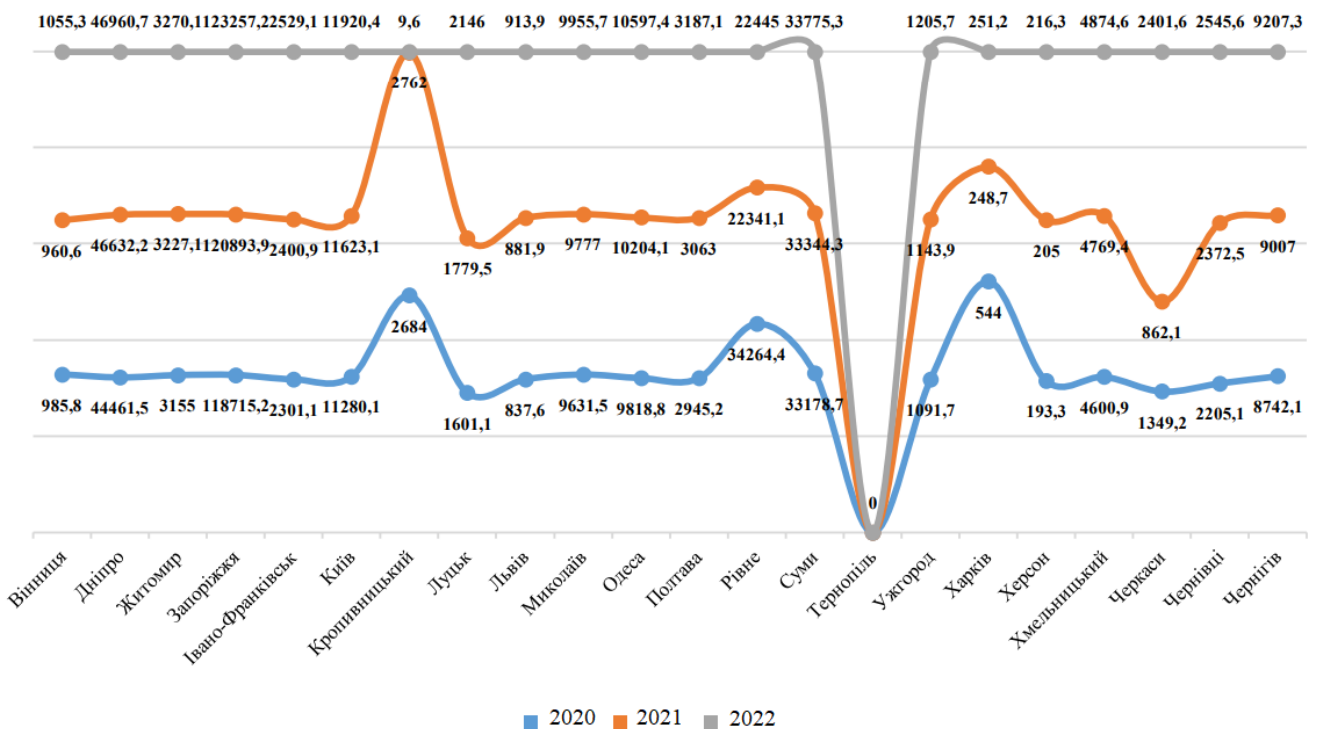

Рис. 2.12. Динаміка накопичень відходів за містами України, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі [30]

На жаль, Державна служба статистики України не надає жодних даних щодо накопичення відходів у м. Тернополі, що свідчить про відсутність ефективного моніторингу екологічної ситуації в місті.

Обсяг витрат, спрямованих на збереження навколишнього природного середовища, прямо відповідає прогресу у створенні ефективної системи охорони навколишнього природного середовища та прийнятті на себе відповідальності за стан навколишнього середовища.

Як показано на рис. 2.13, незважаючи на те, що обсяги видатків значно відрізняються, на що впливає різний рівень забруднення міських екосистем, спостерігається тенденція до збільшення поточних витрат у всіх обласних центрах України.

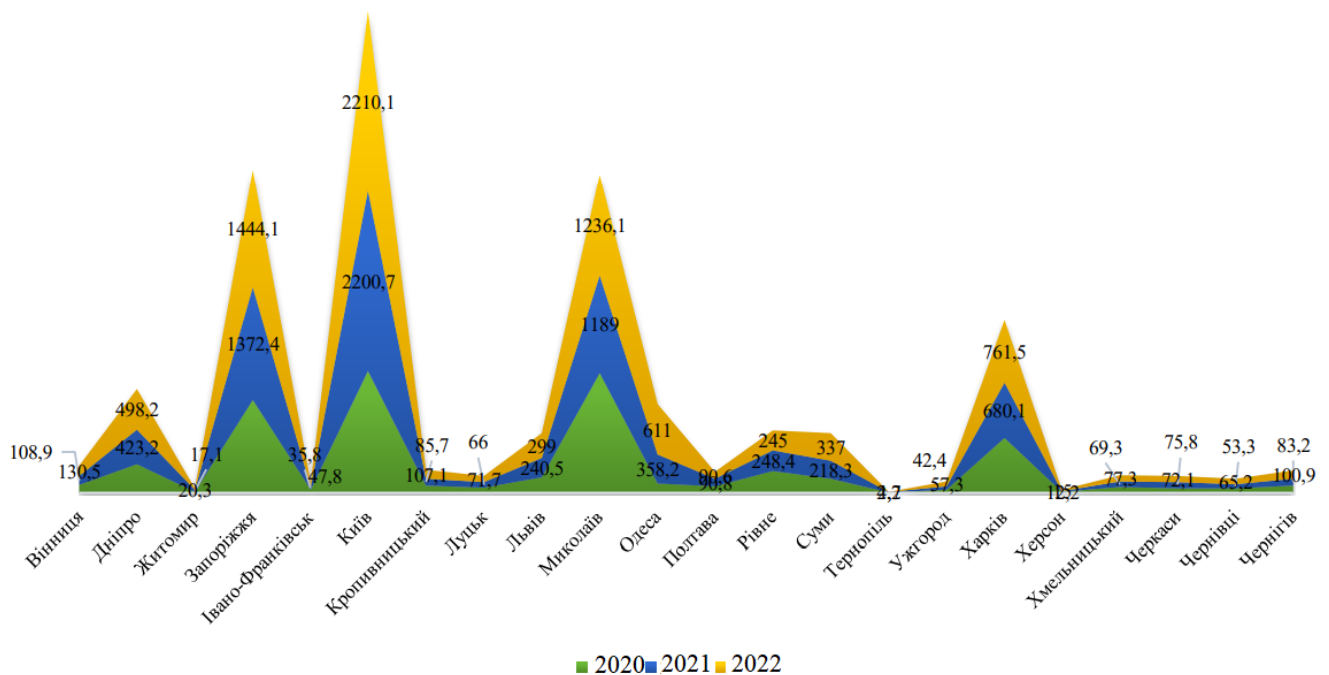

Рис. 2.13. Динаміка змін поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у фактичних цінах, млн. грн

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Використовуючи аналіз та надані структуровані дані, ми розрахували індекс екологічної ситуації (*Iecol*) для міст України, як зазначено вище.

У табл. 2.6 наведено результати розрахунків, які також демонструють ранжування та категоризацію міст на основі цього *Iecol* показника.

Таблиця 2.6

Рейтингова позиція міст України за індексом екологічної ситуації

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Вінниця	0,5670	15	0,5749	15	0,5633	16
Дніпро	0,4159	20	0,2919	22	0,4216	20
Житомир	0,5948	11	0,5956	9	0,5920	13
Запоріжжя	0,3312	22	0,3505	21	0,2484	22
Івано-Франківськ	0,6051	5	0,5963	7	0,6065	5
Київ	0,8904	1	0,8176	1	0,7980	1
Кропивницький	0,6001	7	0,5982	6	0,6030	6
Луцьк	0,5918	12	0,5883	13	0,5828	14
Львів	0,6280	4	0,6243	3	0,6384	4
Миколаїв	0,7997	2	0,6806	2	0,6925	2
Одеса	0,5608	16	0,5696	16	0,5982	8
Полтава	0,5977	10	0,5940	11	0,5924	12
Рівне	0,5705	14	0,5808	14	0,5821	15
Суми	0,5420	19	0,5298	19	0,5408	19
Тернопіль	0,4063	21	0,4032	20	0,3936	21
Ужгород	0,5999	8	0,5997	5	0,6026	7
Харків	0,6558	3	0,6195	4	0,6718	3
Херсон	0,5908	13	0,5944	10	0,5937	11
Хмельницький	0,5992	9	0,5932	12	0,5962	9
Черкаси	0,5435	18	0,5442	17	0,5408	18
Чернівці	0,6002	6	0,5961	8	0,5938	10
Чернігів	0,5586	17	0,5424	18	0,5605	17

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Виходячи з даних, наведених у табл. 2.6, бачимо, що екологічна ситуація в більшості обласних центрів України залишалася відносно стабільною з 2020 по 2022 рік. Проте на кінець 2022 року відбулися помітні покращення в рейтингу окремих міст. Наприклад, , Одеса піднялася з 16 місця в 2020-2021 роках на 8 місце в 2022 році. Так само Херсон піднявся з 13 місця на 11 місце.

З іншого боку, деякі обласні центри зазнали зниження рейтингу. Житомир опустився з 11 місця у 2020 році на 13 місце у 2022 році. Луцьк опустився з 12 на 14 місце, а Полтава – з 10 на 12 місце. При цьому найбільше падіння показали Чернівці, які перемістилися з 6 місця у 2020 році на 10 місце у 2022 році.

На основі здійсненого аналізу та розрахунків визначено інтегральний індекс сталого розвитку міст України. Отримане значення представлено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Інтегральний індекс сталого розвитку за містами України

Місто	2015	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Вінниця	0,5670	15	0,5749	15	0,5633	16
Дніпро	0,4159	20	0,2919	22	0,4216	20
Житомир	0,5948	11	0,5956	9	0,5920	13
Запоріжжя	0,3312	22	0,3505	21	0,2484	22
Івано-Франківськ	0,6051	5	0,5963	7	0,6065	5
Київ	0,8904	1	0,8176	1	0,7980	1
Кропивницький	0,6001	7	0,5982	6	0,6030	6
Луцьк	0,5918	12	0,5883	13	0,5828	14
Львів	0,6280	4	0,6243	3	0,6384	4
Миколаїв	0,7997	2	0,6806	2	0,6925	2
Одеса	0,5608	16	0,5696	16	0,5982	8
Полтава	0,5977	10	0,5940	11	0,5924	12
Рівне	0,5705	14	0,5808	14	0,5821	15
Суми	0,5420	19	0,5298	19	0,5408	19
Тернопіль	0,4063	21	0,4032	20	0,3936	21
Ужгород	0,5999	8	0,5997	5	0,6026	7
Харків	0,6558	3	0,6195	4	0,6718	3
Херсон	0,5908	13	0,5944	10	0,5937	11
Хмельницький	0,5992	9	0,5932	12	0,5962	9
Черкаси	0,5435	18	0,5442	17	0,5408	18
Чернівці	0,6002	6	0,5961	8	0,5938	10
Чернігів	0,5586	17	0,5424	18	0,5605	17

Джерело: сформовано автором на основі [30]

На основі даних, наведених у таблиці 2.7, можна проаналізувати відносну стабільність розвитку більшості обласних центрів України з 2020 по 2022 роки. Варто зазначити, що при збереженні більшістю міст своїх позицій у рейтингу інтегралу індексу сталого розвитку відбулося кілька помітних покращень. Наприклад, Вінниця піднялася з 14 місця у 2020 році на 8 місце до кінця 2022 року. Так само Дніпро піднявся з 9 на 4 місце, Луцьк піднявся з 22 на 19, Одеса піднялася з 6 на 3, Херсон – з 16 на 11, а Чернівці та Чернігів піднялися з 17 на 13 і з 19 на 16 місце відповідно. І навпаки, деякі міста зазнали значного зниження свого індексу.

Житомир опустився з 7 місця у 2020 році на 10 місце у 2022 році, Рівне – з 18 на 22, Хмельницький – з 10 на 15, а Черкаси – з 12 на 18 місце.

Інтегральний індекс сталого розвитку у 2022 році зображено на рис. 2.14, що ілюструє категоризацію міст України.

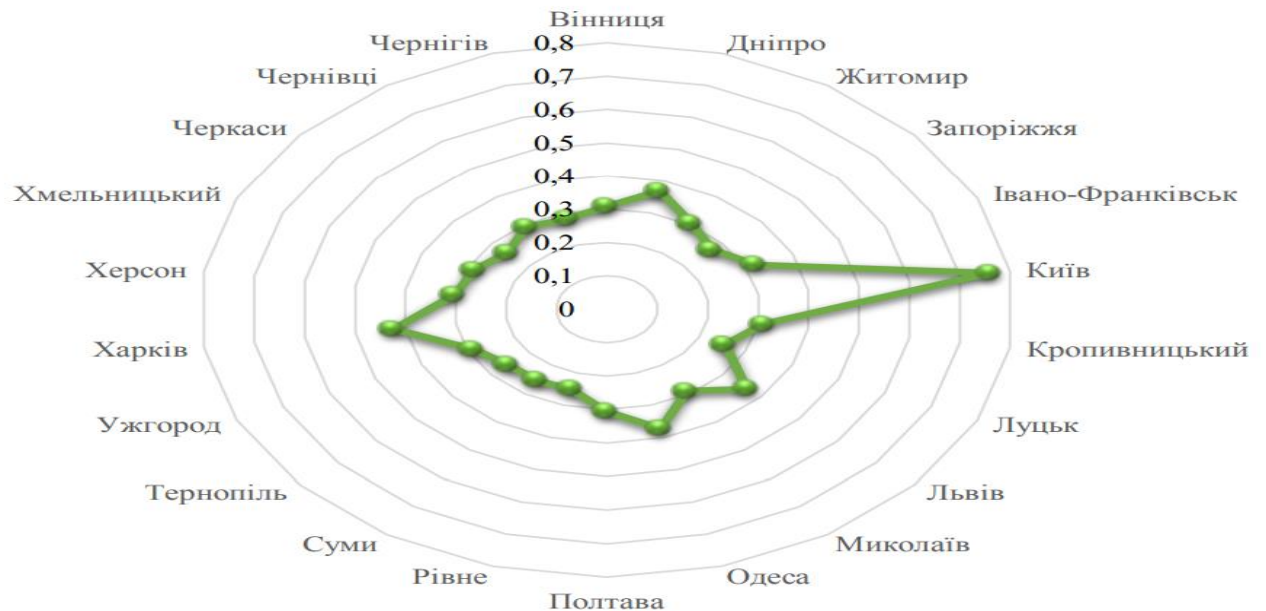

Рис. 2.14. Індекс сталого розвитку міст України

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Підсумовуючи отримані результати, зазначимо, що рівень сталого розвитку міст України є низьким, окрім столиці – міста Києва

2.2. Оцінка ефективності управління сталим розвитком міста Кропивницького

Після проведення детальних розрахунків та аналізу отримані дані показали, що індекс сталого розвитку для міста Кропивницького у 2022 році становить 0,3571. Як наслідок, воно входить до категорії українських міст із середнім рівнем сталого розвитку. Враховуючи те, що Кропивницький входить до чималої групи міст, вважаємо, що модель управління сталим розвитком міста, розроблена спеціально для нього, може бути застосована в інших містах України. Однак

важливо зазначити, що модель кожного міста має бути адаптована з урахуванням місцевих і регіональних особливостей.

Аналізуючи та оцінюючи стан управління сталим розвитком у Кропивницькому, можемо виявити як спільні проблеми, з якими стикаються інші українські міста, так і конкретні виклики, характерні лише для цього міста. Таке визначення загальних проблем досягнення сталого розвитку в Україні, її регіонах і містах, включно з Кропивницьким, допоможе розробити стратегії вдосконалення організаційних та економічних аспектів управління сталим розвитком міської території. Ці стратегії матимуть вирішальне значення в контексті євроінтеграції та реалізації реформи децентралізації.

На початковому етапі аналізу варто оцінити ступінь впливу регіональних факторів на загальний сталий розвиток досліджуваного міста шляхом вивчення як конкретних, так і комплексних показників (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Компаративний аналіз сталого розвитку Кіровоградської області та міста Кропивницький

Регіон/місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце	Рівень розвитку
<i>Індекс розвитку соціальної сфери</i>							
Кіровоградська	0,2401	18	0,2354	21	0,2450	19	Низький
Кропивницький	0,1556	20	0,1671	20	0,2608	15	Низький
<i>Індекс економічного становища</i>							
Кіровоградська	0,3260	9	0,2977	13	0,2663	10	Достатній
Кропивницький	0,3422	8	0,2736	5	0,2076	5	Достатній
<i>Індекс екологічної ситуації</i>							
Кіровоградська	0,4632	11	0,5837	9	0,6169	8	Достатній
Кропивницький	0,6001	7	0,5982	6	0,6030	6	Достатній
<i>Інтегральний індекс сталого розвитку</i>							
Кіровоградська	0,3431	13	0,3723	14	0,3761	12	Достатній
Кропивницький	0,3660	7	0,3463	6	0,3571	6	Достатній

Джерело: розраховано автором

Індекс соціальної сфери в Кіровоградській області залишається відносно стабільним, тоді як у Кропивницькому він демонструє позитивну тенденцію до зростання, при цьому значення індексу в місті значно перевищує регіональне, що свідчить про сприятливу динаміку у розвитку соціальної сфери міста.

Відносна диспропорція в індексі економічного становища як Кіровоградської області, так і Кропивницького свідчить про достатній рівень розвитку, а також вказує на відносно низький вплив регіональних економічних умов на економічне становище міста.

Екологічний стан як в області, так і в місті задовільний, про що свідчать дані, наведені в табл. 2.8. Проте співвідношення екологічних факторів дещо вище, ніж в економічному секторі.

Незважаючи на це, вплив регіональних екологічних умов на екологічну ситуацію міста залишається відносно обмеженим.

Інтегральний показник індексу сталого розвитку Кіровоградської області та міста Кропивницького наразі задовільний, що свідчить про позитивну тенденцію до зростання інтегрального індексу як міста, так і області. Хоча варто відмітити що регіональні чинники незначним чинном впливають на ситуацію в межах міста.

У місті Кропивницькому, як і в багатьох інших областях України, помітна кореляція між регіональним і міським розвитком. Це підкреслює важливість і актуальність удосконалення процесу управління сталим розвитком міста. Таким чином варто говорити про більш ефективне сприяння загальному стану сталого розвитку регіонів України загалом та конкретних міст зокрема.

З метою оцінки сталого розвитку Кропивницького нами було проведено порівняльний аналіз основних показників і параметрів, які впливають на соціально-економічний та екологічний стан досліджуваного міста. Далі, вважаємо за доцільне, порівняти їх із середніми значеннями, отриманими в інших обласних центрах України.

Виходячи з історичного контексту, слід визначити, що Кропивницький відноситься до категорії обласних центрів з порівняно незначною чисельністю населення.

Зміна чисельності населення у Кропивницькому, як показано на рис. 2.15, відповідає загальній тенденції, що спостерігається в Україні. При цьому населення міста становить вдвічі менше середнього показника населення України.

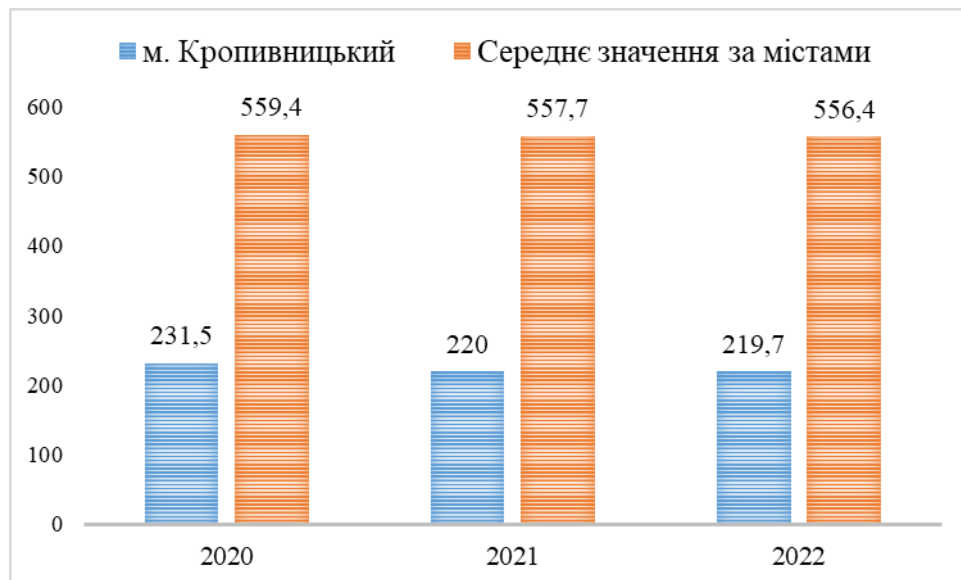

Рис. 2.15. Динаміка чисельності наявного населення впродовж 2020-2022 рр, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Темпи приросту (або скорочення) населення міста Кропивницького, як показано на рис. 2.16, дещо відрізняються від загальних закономірностей, що спостерігаються в інших обласних центрах України.

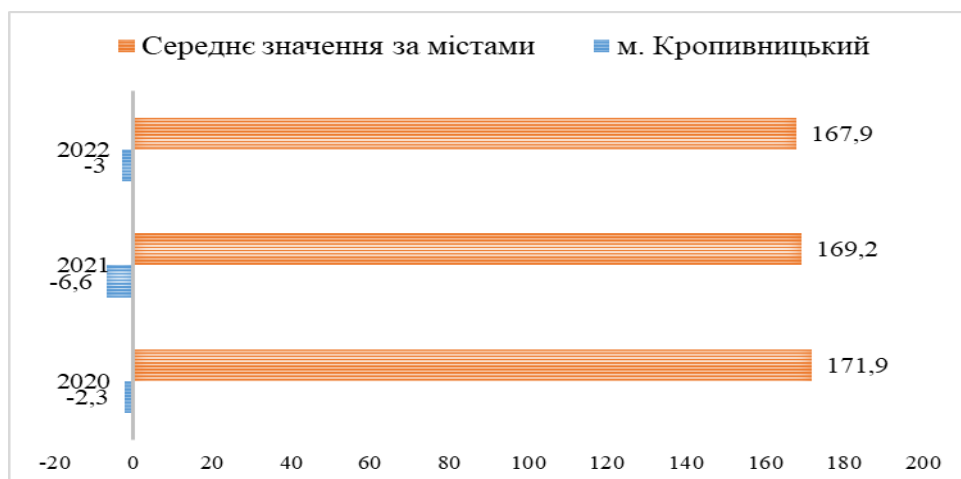

Рис. 2.16. Динаміка загального приросту/скорочення чисельності населення, тис. осіб впродовж 2020-2022 рр, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Зважаючи на те, що населення Кропивницького майже удвічі менше середнього показника чисельності населення обласних центрів по Україні,

доцільно спостерігати схожу тенденцію щодо середньооблікової чисельності штатних працівників (рис. 2.17). Цей показник демонструє поступове зростання, віддзеркалюючи модель, що спостерігається в інших адміністративних центрах країни.

Незважаючи на подібні значення попередніх двох показників, ситуація на ринку праці в місті, зокрема рух кадрів, видається помітно кращою порівняно із середнім показником в інших містах України. Це спостереження свідчить про диференціацію значень параметрів в межах однієї групи показників, що в кінцевому підсумку формує соціальні передумови, що сприяють сталому розвитку міста.

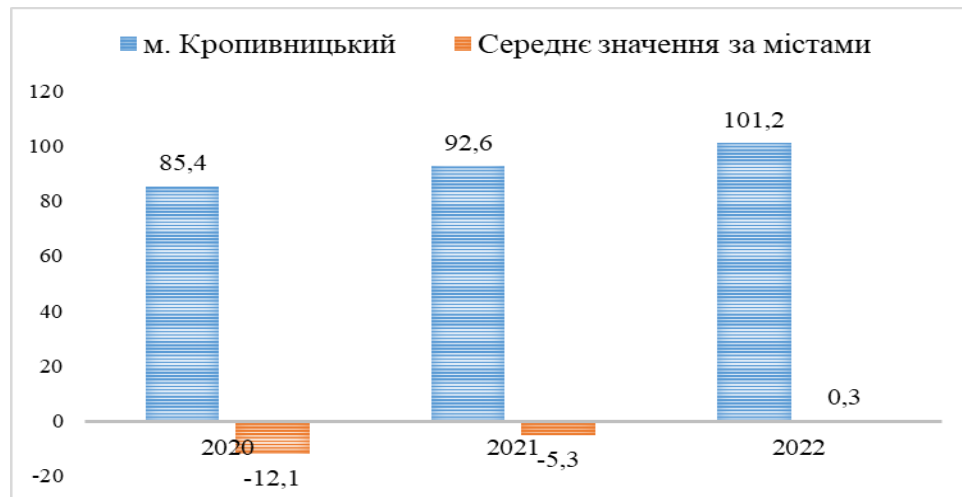

**Рис. 2.17. Динаміка середньооблікової кількості штатних працівників
впродовж 2020-2022 рр, тис. осіб**

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Хоча середня заробітна плата в місті Кропивницький (як показано в табл. 2.9) є дещо нижчою порівняно з обласними центрами України, вона все ж демонструє позитивну динаміку зростання з 2020 по 2022 рік, як у гривні, так і в доларах США, загальноукраїнську тенденцію в інших містах України.

Таблиця 2.9

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників

Місто	2020		2021		2022	
	гривні	дол. США	гривні	дол. США	гривні	дол. США
Середнє по містах	3838	176	4750	186	7442	280
Кропивницький	3293	151,0	4065	158,9	6457	242,7

Джерело: розраховано автором

У соціальній сфері Кропивницького помітною перевагою є суттєво зменшена кількість прострочень із виплати заробітної плати, що перевищує середній показник заборгованості в інших обласних центрах України (рис. 2.18).

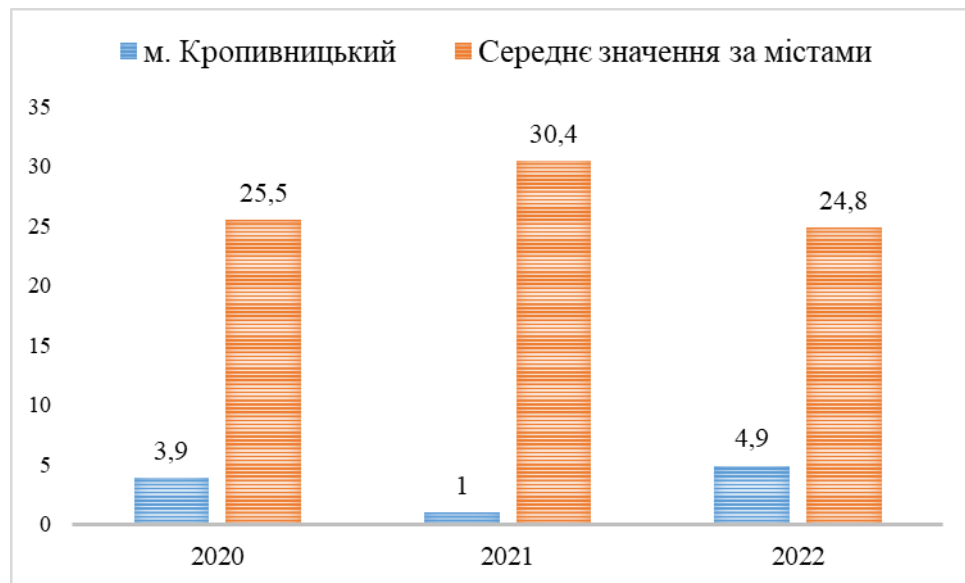

Рис. 2.18. Динаміка показника заборгованості із виплати заробітної плати впродовж 2020-2022 рр, млн. грн

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Таким чином, соціальна сфера у Кропивницькому, як і в багатьох інших обласних центрах України, демонструє задовільний розвиток, про що свідчать дані табл. 2.10.

Протягом 2020–2022 рр. відбулося значне покращення індексу розвитку соціальної сфери міста, оскільки останній зріс з 20 місця у 2020 році до 15 місця у 2022 році. Цей прогрес можна пояснити значним підвищенням індексу на 0,1052 впродовж двох років. Проте варто зазначити, що індекс соціального розвитку міста все ще є нижчим за середнє значення інших міст України.

Таблиця 2.10

Динаміка Індексу розвитку соціальної сфери Кропивницького

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Кропивницький	0,1556	20	0,1671	20	0,2608	15
Середнє	0,2316	-	0,2421	-	0,3063	-

Джерело: розраховано автором

Незважаючи на те, що індекс значно нижчий за середній рівень, показник загальної площі, прийнятих в експлуатацію житлових будівель у період з 2020 по 2022 рік, демонструє тенденцію до зростання у 2021 та 2022 роках. Проте варто зазначити, що показник за 2021 рік скоротився майже вдвічі порівняно з 2020 р. (рис. 2.19).

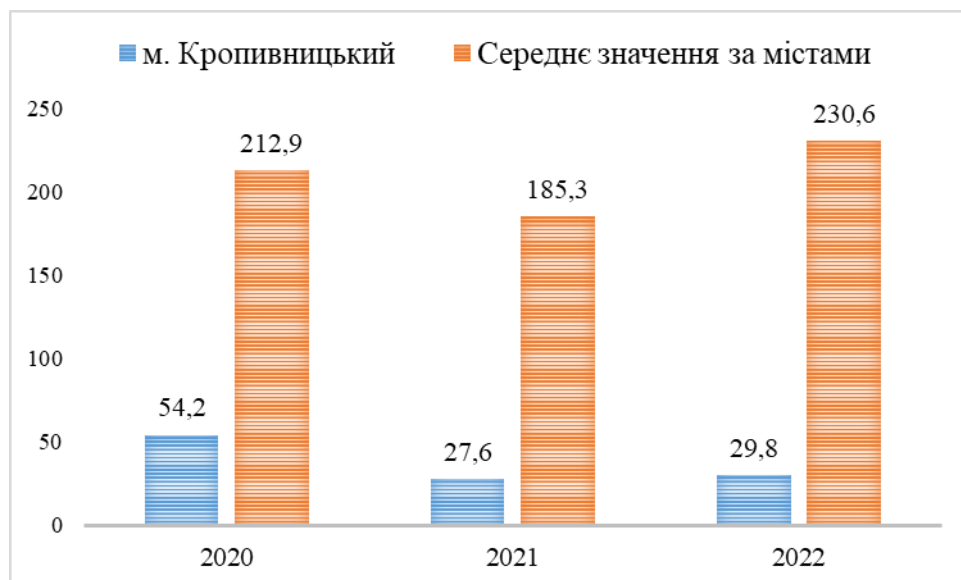

Рис. 2.19. Динаміка показника загальної площі прийнятих в експлуатацію житлових будівель впродовж 2020-2022 рр, тис. м²

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Розрахунки дали результати, які продемонстрували диференціацію економічних передумов у м. Кропивницький порівняно з іншими обласними центрами України. Зокрема, у Кропивницькому протягом 2020-2022 років спостерігалось зниження кількості прибуткових підприємств, хоча це відхилення від середнього по країні не було особливо значним (рис. 2.20).

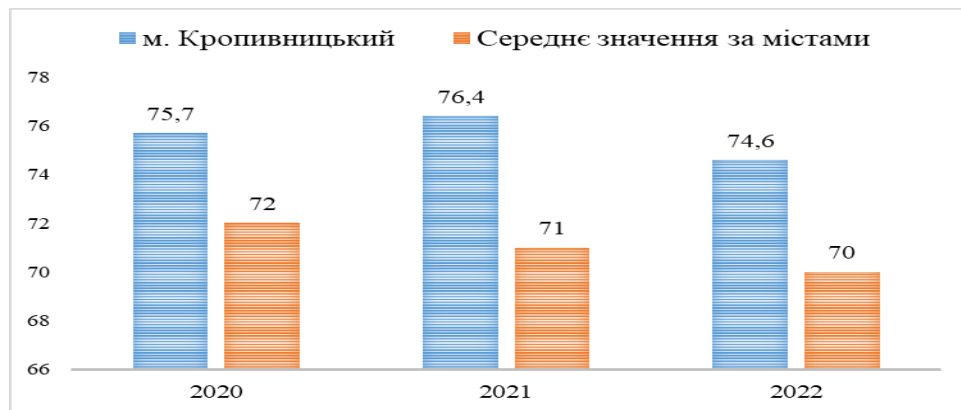

Рис. 2.20. Динаміка кількості підприємств, які одержали прибуток по відношенню до загальної кількості підприємств впродовж 2020-2022 рр., %

Джерело: сформовано автором на основі [30]

У Кропивницькому дані щодо підприємств нефінансового сектору послуг демонструють значну варіацію за обсягом наданих послуг. Незважаючи на позитивне зростання, значення залишається значно нижчим за середнє значення, яке спостерігається в обласних центрах України (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Обсяг реалізованої продукції підприємствами сфери нефінансових послуг, тис. грн

Місто	2020		2021		2022	
	грн	дол. США	грн	дол. США	грн	дол. США
Середнє	3705	170	4832	189	5553	209
Кропивницький	716,7	32,9	774,4	30,3	726,1	27,3

Джерело: розраховано автором

Табл. 2.12 ілюструє загальну позитивну динаміку залучення капітальних інвестицій у м. Кропивницький з 2020 по 2022 роки, що відповідає динаміці, що спостерігається в інших обласних центрах України.

Таблиця 2.12

Капітальні інвестиції по містах та районах за січень–грудень, млн грн

Місто	2020		2021		2022	
	гривні	дол. США	гривні	дол. США	гривні	дол. США
Середнє	6381	292,5	7864	307,3	10245	385,1
Кропивницький	1348,0	61,8	1927,7	75,3	2583,9	97,1

Джерело: розраховано автором

Порівняно з іншими обласними центрами, рівень інвестицій в економіку Кропивницького значно нижчий. Фактично обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку міста з 2020 по 2022 роки більш ніж у сто разів нижчі від середнього значення, зазначеного на рис. 2.21.

Рис. 2.21. Динаміка прямих інвестицій (акціонерний капітал) впродовж 2020-2022 рр, млн дол США

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Таким чином, порівняно з іншими обласними центрами України економічна ситуація в Кропивницькому є відносно задовільною, про що свідчать дані табл. 2.13.

У 2020-2022 роках у Кропивницькому спостерігалось зниження індексу економічного середовища в межах міста. Однак, незважаючи на цю тенденцію до зниження, його позиція в рейтингу залишилася незмінною, стабільно утримуючи 5 місце. Протягом двох років значення індексу змінилося на -0,1346, але все ще залишається порівняно вищим за середнє значення.

Таблиця 2.13

Динаміка Індексу економічного середовища Кропивницького

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Кропивницький	0,3422	8	0,2736	5	0,2076	5
Середнє	0,3373	-	0,2623	-	0,1967	-

Джерело: розраховано автором

Оцінюючи екологічну ситуацію в м. Кропивницький, видно, що стан розвитку є досить сприятливим. Зокрема, викиди забруднюючих речовин в

атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у Кропивницькому більш ніж у десять разів нижчі порівняно з середнім рівнем в інших обласних центрах України (рис. 2.22).

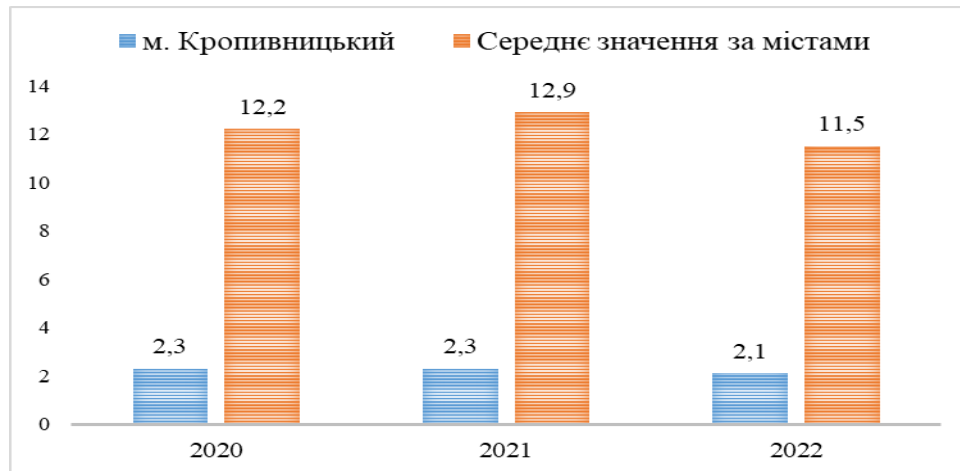

Рис. 2.22. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення впродовж 2020-2022 рр, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі [30]

У Кропивницькому темпи утворення та накопичення відходів значно нижчі порівняно з іншими обласними центрами України (рис. 2.23).

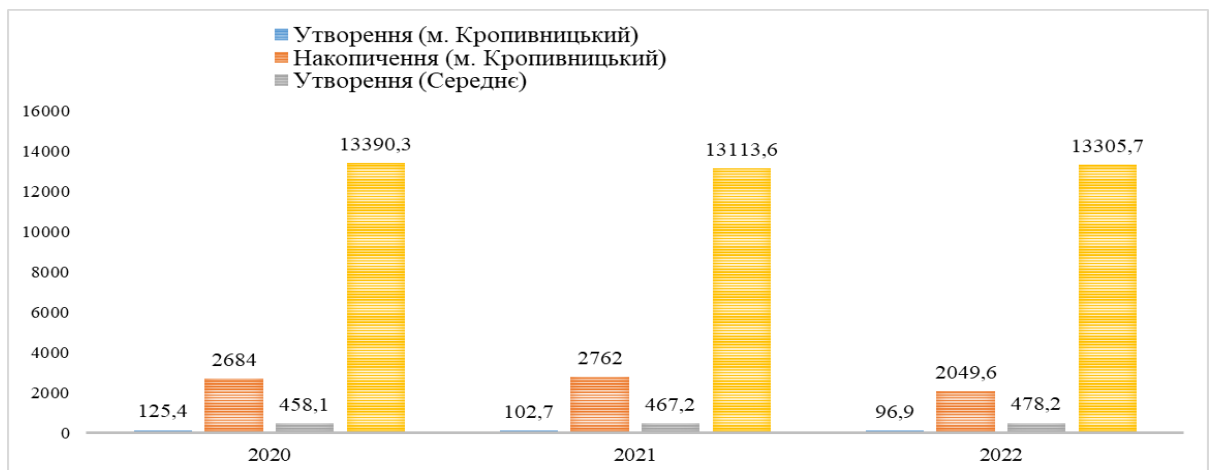

Рис. 2.23. Динаміка утворень та накопичень відходів впродовж 2020-2022 рр, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі [30]

За індексом екологічної ситуації місто Кропивницька у 2022 році посідає 6 місце зі зміною значення індексу -2,2083 (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Динаміка показника Індексу екологічної ситуації Кропивницького

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Кропивницький	0,6001	7	0,5982	6	0,6030	6
Середнє	0,5841	-	0,5675	-	0,5733	-

Джерело: розраховано автором

У 2020-2022 роках м. Кропивницький покращило свої позиції за інтегральним індексом сталого розвитку, перемістившись із 7 на 6 місце, як вказують дані табл. 2.15.

Поступовий розвиток Кропивницького з 2020 по 2022 рік відображає загальну тенденцію, яка спостерігається в багатьох адміністративних центрах по всій Україні, оскільки помітним є помірне зростання інтегрального показника.

Таблиця 2.15

Динаміка показника Індексу сталого розвитку Кропивницького

Місто	2020	Місце	2021	Місце	2022	Місце
Кропивницький	0,6001	7	0,5982	6	0,6030	6
Середнє	0,3507	-	0,3263	-	0,3241	-

Джерело: розраховано автором

Варто зазначити, що порівняно з іншими містами, такими як Житомир, Запоріжжя, Миколаїв, Рівне та Хмельницький, для Кропивницького зниження розрахованого значення індексу є менш значним. Це дозволяє Кропивницькому, а також іншим містам, таким як Вінниця, Дніпро, Луцьк, Херсон, покращити свій рейтинг впродовж досліджуваного періоду. Тому негативні зміни відбуваються відносно поступово і не досягають критичного рівня. Загальну ситуацію, яка ілюструє зміни компонентів та інтегрального показника сталого розвитку Кропивницького, зображено на рис. 2.24.

Аналізуючи інформацію, представлену на рис. 2.24, стає доцільним зробити попередню оцінку ефективності управління сталим розвитком міста, яка виглядає задовільною. Однак тенденція до зниження інтегрального індексу сталого розвитку

наприкінці 2022 року підкреслює певні проблеми в існуючій системі організаційної та економічної підтримки.

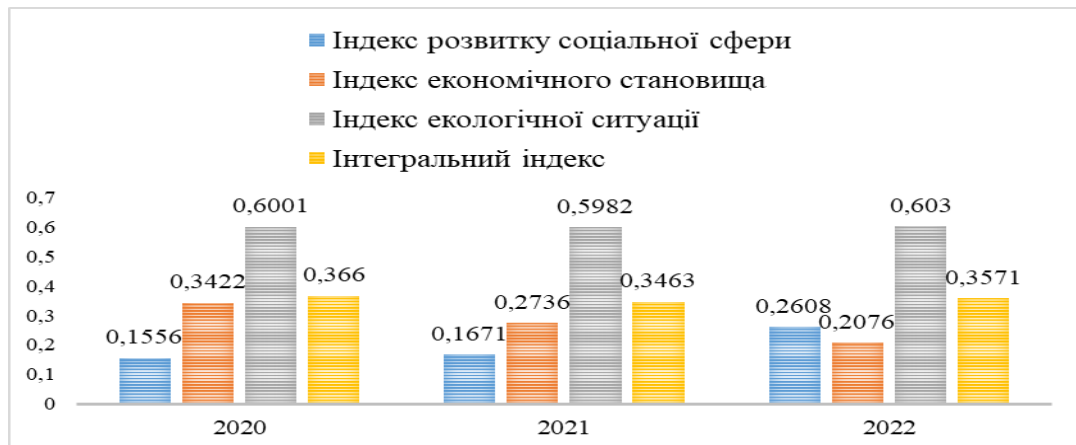

Рис. 2.24. Динаміка показника індексу сталого розвитку Кропивницького та його компонентів впродовж 2020-2022 рр

Джерело: сформовано автором на основі [30]

Для визначення показника ефективності управління сталим розвитком досліджуваного міста нами було проведено аналіз видатків бюджету Кропивницького впродовж 2020-2022 рр.

За даними Кропивницької міської ради спостерігаємо дані щодо розподілу видатків міського бюджету, зокрема зосередивши увагу на видатках соціальної, економічної та екологічної сфер. Вибрані дані підкреслюють розподіл коштів у цих трьох відповідних сферах.

У табл. 2.16 наведено розподіл видатків бюджету м. Кропивницький.

Таблиця 2.16

Розподіл видатків бюджету Кропивницького

Напрямок	2020		2021		2022	
	грн	%	грн	%	грн	%
Соціальна сфера	421230895,00	38,70	506681102,00	36,78	789661700,00	58,00
Економічна діяльність	21257700,00	2,00	85072000,00	6,18	41366300,00	3,04
Екологія та природокористування	101500,00	0,01	902000,00	0,07	205000,00	0,01
Всього за рік	1088419826,00	100	1377623214,00	100	1361079100,00	100

Джерело: сформовано та розраховано автором на основі даних міської ради міста Кропивницького

Як було зазначено у попередньому розділі, ефективність управління сталим розвитком можна визначити за значенням E , яке знаходиться в діапазоні $-1 \geq E \leq 1$. При умові, що значення E ближче до 1, має місце ефективний процес управління, якщо нижче, то передбачає протилежність. Розрахунки, представлені в табл. 2.17, ще більш підтверджують попередні висновки про неефективність управління сталим розвитком міста Кропивницький.

Показник оцінки ефективності управління для Кропивницького зафіксований в значення $E = -0,0321$, що свідчить про відсутність ефективного механізму управління сталим розвитком досліджуваного міста.

Таблиця 2.17

Визначення ефективності управління сталим розвитком Кропивницького

Показник ефективності	2020	2021	2022
Індекс розвитку соціальної сфери	0,1556	0,1671	0,2608
Показник ефективності управління соціальною сферою міста	-	0,0229	0,1915
Індекс економічного середовища	0,3422	0,2736	0,2076
Показник ефективності управління економічним середовищем міста	-	-0,0739	-0,0885
Індекс екологічної ситуації	0,6001	0,5982	0,603
Показник ефективності управління екологічною ситуацією міста	-	-0,0037	-0,0055
Інтегральний індекс сталого розвитку міста	0,366	0,3463	0,3571
Показник ефективності управління сталим розвитком міста	-	-0,0352	-0,0321

Джерело: розраховано автором

Отже, слід зробити висновок про доцільність удосконалення управління сталим розвитком Кропивницького на сучасному етапі розвитку.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ МІСТА НА ЗАСАДАХ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ

3.1. Розробка механізму інтегрованого управління для забезпечення сталого розвитку міста

Для посилення управління сталим розвитком міста в рамках Угоди про асоціацію з ЄС рекомендовано розробити та впровадити практичні та наукові рекомендації. Ці рекомендації мають ґрунтуватися на досвіді країн Європейського Союзу.

Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» є основою для розробки стратегій підвищення ефективності управління сталим розвитком міста в умовах євроінтеграції. Основна мета цієї стратегії – впровадження європейських стандартів життя в Україні та позиціонування країни як світового лідера.

Зупинимося на визначених напрямках прогресу та підзвітності, окреслених Стратегією. Зокрема, ми звертаємо увагу на цілі «сприяння сталому розвитку, впровадження структурних реформ і, як наслідок, покращення якості життя» та «надання місцевим громадам автономії для вирішення місцевих питань, забезпечення їх процвітання та забезпечення їх відповідальності за національний розвиток» [28].

За словами С. Серьогіна, метою реформи децентралізації є вирішення давніх проблем управління територіями у вітчизняному місцевому самоврядуванні, а також забезпечення засобів для ефективної реалізації самоврядних повноважень та викорінення адміністративного «двовладдя» на різних територіях [34, с. 6].

Розглядаючи наслідки децентралізації влади для сприяння сталому розвитку міст, важливо враховувати точку зору М. Піцика. За словами Піцика, органи місцевого самоврядування мають можливість виділяти значні бюджетні ресурси на розвиток інфраструктури та сфери послуг на рівні села, селища та міста за принципом субсидіарності. Крім того, вони можуть надавати фінансову підтримку для наукових проєктів і досягнень у певних галузях, включаючи співпрацю з

міжнародними організаціями та установами. Очікується, що ці інвестиції дадуть позитивні результати, які компенсують будь-які початкові втрати [27].

Сталий розвиток міста в умовах реформи децентралізації зумовлює необхідність визначення стратегічних цілей, завдань та цільових пріоритетів. Такі цілі спрямовані на стимулювання соціально-економічного зростання, досягнення екологічної рівноваги та підвищення загальної якості життя населення. Такого прогресу можна досягти лише через концентрацію влади на місцевому рівні.

У різних країнах, включаючи Велику Британію, Італію, Францію, Іспанію, Швецію, Норвегію, Австрію, Бельгію, Німеччину та Польщу, було запроваджено і згодом випробувано чотири моделі управління міським розвитком:

1. Модель управління в Чезені характеризується неформальним і приватним характером;
2. Террас, Ілфорд, Манчестер, Рочдейл, Свонсі, Дарвен, Фолкірк, Лодзь і Торунь – це приклади міст, які прийняли формальну модель державного управління;
3. Неформальна модель державного управління Ладлоу служить цінною основою;
4. Формальна модель приватного управління, яка спостерігається в різних місцях, таких як Зальцбург, Лас-Вегас, Сент-Меріс, Орнскельдсвік, Ліверпуль, Лодзька мануфактура та Вестерос [45, с. 76-78];

М. Лесечка стверджує, що зараз в Україні створюється багаторівнева структура управління містом, яка охоплює такі складові:

1. Структури, які є невід'ємною частиною апарату управління містом і отримують фінансування безпосередньо з бюджету;
2. Незалежні юридичні особи є самоокупними організаціями, які відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності міста.
3. Регіональні підрозділи, які діють як підпорядковані структури державних управлінських структур і виступають організаціями та установами подвійного підпорядкування;
4. Міська влада, що координує діяльність різних інституцій [22, с. 122-123].

За словами Ю. Волинчук, при формуванні стратегії розвитку міста рекомендовано використовувати комплексний підхід, і для цього є два основних обґрунтування. По-перше, це полегшує розуміння складних і іноді суперечливих явищ і обставин, які впливають на зростання або погіршення стану міст. По-друге, як неодноразово наголошувалося, залучення різноманітних зацікавлених сторін до всіх аспектів міського розвитку, об'єднання їхніх здібностей, зусиль і ресурсів значно підвищує його ефективність. Загалом інтегрований підхід зазвичай охоплює вісім форм інтеграції:

- інтеграція в територіальні рамки – визнання міста невід'ємним компонентом більшої територіальної одиниці (наприклад, району, області чи регіону), оскільки це певною мірою впливає на міські потреби та бажані результати розвитку, ширшою системою, в якій діє місто;

- всебічний аналіз ситуації - розуміння взаємозв'язку між різними елементами, що впливають на зростання міст (таких як освіта, дохід, житло тощо), а також причинно-наслідкової динаміки (таких як зростання виробництва, що веде до створення робочих місць, що залучає більше працівників, у тому числі молодих матерів, що зумовлює необхідність розширення доступних приміщень для дитячих садків).

- згуртована управлінська команда, що складається з представників різних організацій і сфер, бажано на рівні експертів, є важливою для ефективної інтеграції;

- розробка комплексної стратегії розвитку, яка враховує бажання та інтереси всіх учасників, водночас залучаючи до процесу розробки учасників із спільною метою;

- ефективне використання ресурсів і здатність залучати ресурси з різних джерел є ключовими елементами досягнення інтеграції;

- координація та узгодження політики, пов'язаної з розвитком міст, між різними організаціями та установами, залученими до процесу розвитку міста, має вирішальне значення для досягнення інтегрованих і узгоджених результатів.

- успішна реалізація стратегії розвитку залежить від комплексних дій і співпраці всіх залучених учасників [11].

Враховуючи зазначене вище, ми вважаємо за доцільне прийняти інтегрований підхід до управління сталим розвитком міста. Цей підхід спрямований на підвищення ефективності стратегічного управління шляхом інтеграції зусиль різних суб'єктів, узгодження цілей і дій, використання наявних ресурсів і створення синергічного ефекту.

Інтегрований механізм управління сталим міським розвитком охоплює різні аспекти, такі як характеристики суб'єктів та об'єктів управління містом, визначення принципів, функцій і методів інтегрованого управління, а також характеристики інструментів, які спрямовані на досягнення кінцевої мети. мета підвищення якості життя населення.

Формування інтегрованого механізму управління сталим розвитком міст будується на кількох рівнях інтеграції.

На I рівні основна увага приділяється інтеграції соціальних, економічних та екологічних аспектів сталого розвитку, зокрема інтеграції об'єктів управління.

Другий рівень передбачає інтеграцію різних суб'єктів управління, зокрема громади, суб'єктів господарювання, органів місцевого самоврядування та інституцій, які працюють разом для реалізації колективно узгоджених цілей і дій.

Третій рівень зосереджений на інтеграції орієнтирів сталого розвитку міста з кінцевою метою підвищення якості життя населення шляхом досягнення єдиного результату.

Важливо визнати, що інтегроване управління сталим розвитком у місті – це ретельно спланована, систематична та складна робота із залученням різних зацікавлених сторін (таких як громада, влада та суб'єкти господарювання), які працюють разом для управління соціальними, економічними та екологічними аспектами міста.

В управлінні сталим розвитком міста бере участь цілий ряд зацікавлених сторін, серед яких місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, територіальні громади, суб'єкти господарювання, громадські організації, громадські активісти. Ці організації мають різноманітні повноваження, управлінський потенціал та інструменти, які сприяють досягненню цілей сталого

розвитку.

Відповідно до звіту міжнародної організації «Друзі Землі», активна участь громадськості вважається необхідною умовою для досягнення перспектив сталого розвитку міста [51].

Розробка комплексної системи управління сталим міським розвитком передбачає визначення основних принципів, методів та інструментів. Впроваджуючи ці елементи, ми можемо підвищити загальну якість життя всіх мешканців та покращити умови їх проживання в місті.

Рис. 3.1 ілюструє інтегрований механізм управління сталим міським розвитком.

Рис. 3.1. Графічне зображення механізму інтегрованого управління сталим розвитком міста

Джерело: сформовано автором

Принципи, які сприяють створенню добре структурованої інтегрованої системи управління сталим міським розвитком, включають:

- фундаментальні наукові принципи, які лежать в основі побудови та управління великомасштабними системами, мають вирішальне значення для побудови ефективних структур управління;
- принцип органічного взаємозв'язку та взаємної координації структур на різних рівнях управління має вирішальне значення для успішної реалізації взаємоузгоджених цілей і дій при ефективному використанні наявних ресурсів;
- нормативно-правова підтримка функціонування організаційних структур управління відіграє вирішальну роль у просуванні цілей сталого розвитку;
- для того, щоб успішно управляти сталим розвитком міста, вкрай важливо враховувати різні зміни, ризики, загрози, і реальні обставини, які можуть виникнути в процесі досягнення визначених цілей та реалізації поставленого завдання.

Сталий розвиток міста базується на принципах інтегрованого управління:

1. Упорядкування стратегічних планів має вирішальне значення для встановлення порядку пріоритетів сталого розвитку в різних сферах діяльності міста. Включає, але не обмежується цим, енергозбереження, управління відходами, сприяння інвестиціям і водопостачання.
2. Стратегія сталого розвитку міста базується на партнерських відносинах із залученням представників влади, громадських організацій, бізнесу та громади. Ці партнерства спрямовані на досягнення консенсусу щодо майбутніх очікувань мешканців міста в процесі розробки та впровадження.
3. Щоб забезпечити реалізацію стратегії сталого розвитку міста, важливо визначити пріоритети та розглянути основні напрями уваги.
4. Поєднання соціальних, економічних та екологічних інтересів, а також досягнення компромісів між ними сприяють визнанню та сприйняттю багатогранності.
5. Метою є сприяння відкритості, що передбачає сприяння широкому обговоренню результатів процесів розробки та виконання стратегії сталого розвитку. Вкрай важливо забезпечити зацікавленим сторонам легкий доступ і

можливість активно брати участь у цих дискусіях.

6. Механізм управління сталим розвитком міста вимагає об'єктивності, врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що впливають на розвиток міста.

7. Розглядаючи питання сталого розвитку міста, важливо вивчити альтернативні варіанти потенційних альтернатив.

8. Інтеграція стратегії сталого розвитку міста в бюджетний процес є важливою для забезпечення дотримання бюджету.

9. Застосовуючи системний підхід до побудови планів на різних рівнях, стратегію сталого розвитку міста можна розробити та впровадити з урахуванням регіональних та національних інтересів, сприяючи таким чином цілісності та інтеграції.

Метою створення та впровадження інтегрованого механізму управління сталим розвитком міст є забезпечення необхідних організаційних та економічних передумов для підвищення якості життя населення та загального комфорту.

Основні напрямки в управлінні великими містами охоплюють різноманітні завдання та втручання, включаючи збереження навколишнього середовища, забезпечення охорони здоров'я, врегулювання криз, просторове планування та розвиток, управління дорогами загального користування, координацію транспортної політики та будівництво нової комунальної інфраструктури, особливо мережевої.

Як правило, міжмуніципальна співпраця зосереджується на трьох основних сферах:

- адміністрація має на меті сприяти співпраці в управлінні та задоволенню колективних потреб мешканців;
- співпраця у сфері економічного розвитку, зокрема щодо стратегічного планування розвитку та територіального планування, є надзвичайно важливою;
- невід'ємними складовими інтеграції є адвокація інтересів місцевих

громад, захист прав, пов'язаних із місцевим самоврядуванням, активна лобістська діяльність на регіональних, національних та міжнародних платформах [55].

Існують різні моделі інтегрованого управління сталим міським розвитком, які передбачають використання організаційних та правових рамок, таких як угоди територіального самоврядування, муніципальні асоціації, створення нових адміністративних одиниць, делегування повноважень іншими керівними органами та впровадження інтегрованих територіальних інвестицій.

Органам територіального самоврядування бракує юридичного визнання у своїх угодах, чи то між містами, чи між сільськими громадами та містами, навіть у столичних районах. Ця форма партнерства є найменш формальною і, відповідно, менш стабільною. Як правило, вона використовується для конкретних завдань і заходів, які були ретельно вибрані. Угода укладається різними формами, такими як угоди, декларації, листи про наміри, зустрічі та дискусійні форуми [62, с. 50].

Управління сталим розвитком міських територій охоплює ряд економічних стратегій і методів, спрямованих на оптимізацію економічного ландшафту міста. Ці методи охоплюють різні аспекти, такі як планування, аналіз, заохочення, фінансування, кредитування та облік, які сприяють створенню середовища, сприятливого для економічного зростання і стабільності в місті.

Для ефективного управління сталим розвитком міста під час впровадження реформи децентралізації адміністративні методи передбачають моніторинг та контроль різних аспектів, таких як кількісні та якісні характеристики, соціальні, економічні та екологічні фактори, а також узгодження форм і методів діяльності з державними стандартами та європейськими вимогами.

На формування суспільної свідомості щодо досягнення сталого розвитку великий вплив мають соціально-психологічні методи управління містом. Ці методи охоплюють ряд технік і стратегій, які впливають на індивідуальні стосунки, перспективи та сприйняття мешканців, а також на соціальні процеси. Соціальні методи насамперед спрямовані на мотивацію діяльності, а

психологічні — на створення оптимальної психологічної атмосфери.

Для ефективного управління сталим розвитком міста важливим є інтегрований підхід. Цей підхід передбачає використання децентралізації як ефективнішого інструменту контролю за містом як єдиним утворенням. Надання місцевій владі повноважень щодо управління містом є ефективною стратегією досягнення довгострокової сталості міського розвитку.

Здатність міста передбачати та планувати майбутній розвиток сприяє набору інструментів прогнозування і стратегій, відомих як передбачення розвитку міста. У цьому процесі використовуються соціально-психологічні прийоми інтегрованого управління, які передбачають залучення суб'єктів управління та мешканців до обговорення і виявлення потенційних соціально-економічних перспектив міста. Впровадження форсайту підкреслює взаємозв'язок і спільний характер сталого розвитку. Важливим кроком у виконанні форсайту є проведення SWOT-аналізу та вивчення взаємодії між різними факторами.

Розглядаючи застосування методології управління проєктами та програмами в цьому контексті, важливо заглибитися в основні характеристики, напрямки та потенційні перспективи з більшою увагою до деталей.

3.2. Заходи щодо вдосконалення управління проєктами сталого розвитку на рівні міста

Реалізація стратегії сталого розвитку міста через проєктний підхід та залучення громади є ефективним методом здійснення процесу стратегічного управління. Таким чином, життєздатність використання методології управління проєктами як цінного інструменту для стратегічного управління сталим розвитком міста підкреслює необхідність як теоретичної, так і практичної перевірки.

Використання методології управління проєктами визначено як засіб підвищення ефективності стратегічного управління для сталого розвитку міст у рамках європейської інтеграції. На думку В. Рача, О. Россошанської та О.

Медведєвої, ефективність включення стратегічного та проєктного підходів у розвиток визначається на початковому етапі формулювання цілі соціально-економічної системи [29].

Європейський Союз досяг значних успіхів у сфері сталого розвитку міст, про що свідчить їхня зосередженість на розробці, реалізації та обміні знаннями під час проєктів [47]. Інтеграція принципів проєктного менеджменту в систему управління сталим розвитком міста є актуальною проблемою, яка потребує як наукової, так і практичної уваги.

На думку Р. Гаріса, М. Гоймана, А. Мартінуцці, Т. Мессікомера, О. Домінгеза та інших авторів [58], існує кілька фундаментальних принципів сталого розвитку, які повинні слугувати основою для управління проєктами, спрямованими на досягнення зростання сталого розвитку. Ці принципи включають необхідність досягнення балансу або гармонії між соціальними, екологічними та економічними інтересами, а також важливість урахування місцевих, регіональних і глобальних перспектив. Крім того, вкрай важливо зосередитися на отриманні доходу, а не на виснаженні капіталу й активно залучати всіх відповідних зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень. Крім того, важливими аспектами, які слід враховувати, є зменшення ризиків, прозорість і підзвітність, а також чітка орієнтація як на короткострокові, так і на довгострокові цілі. Зрештою, цінності та етика повинні керувати всіма діями та рішеннями, щоб забезпечити сталість проєктів.

Встановлення та розробка програмних і проєктних цілей є невід'ємними складовими стратегічного управління. Потім ці цілі реалізуються за допомогою методології управління проєктами. На думку Н. Павліхи, об'єктивним фокусом стратегічного управління є керування сталим розвитком просторових систем. Крім того, проєктні підходи до сталого просторового розвитку є ключовим аспектом його методології [24].

В процесі дослідження переваг включення управління проєктами та програмами в управління сталим розвитком міста, важливо визнати необхідність впровадження принципів і механізмів для управління змінами протягом усього процесу досягнення цілей сталого розвитку міста.

У цьому контексті особливо очевидною є актуальність запровадження алгоритму для контролю за проектами сталого розвитку в межах міста (рис. 3.2).

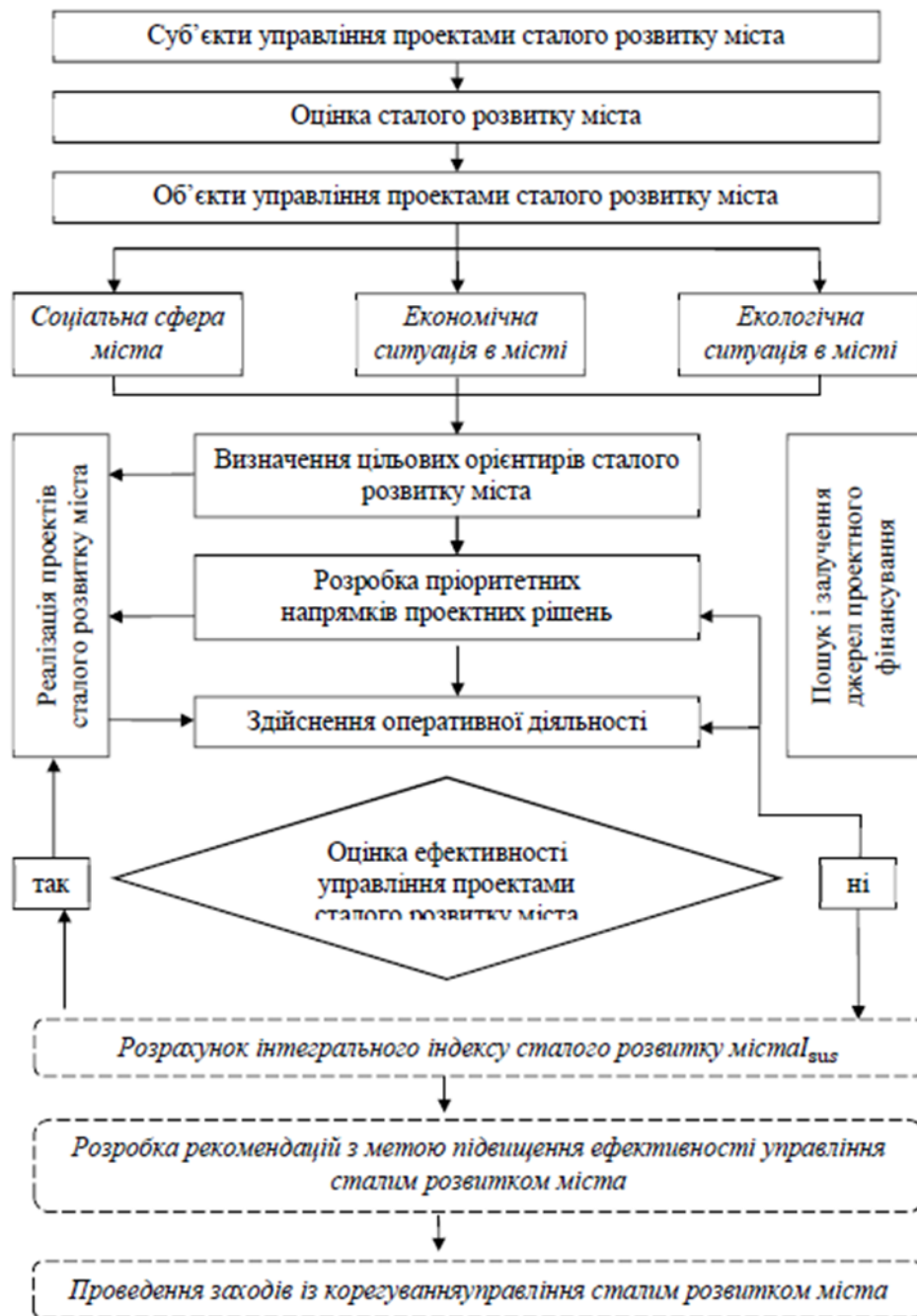

Рис. 3.2. Графічне зображення алгоритму управління проектами сталого розвитку на рівні міста

Джерело: сформовано автором

Цей алгоритм, по суті, передбачав би створення проектної групи, яка займатиметься управлінням сталим розвитком міста.

Основним завданням цієї групи буде збір, систематизація та аналіз інформації про поточний стан, виклики і майбутні перспективи сталого розвитку міста. Вважаємо за доцільне, розглянути такий підхід як нове доповнення до структури управління містом.

Важливо, що реалізація такого проєкту не потребує додаткових фінансових ресурсів; скоріше, це вимагає встановлення ефективної системи зв'язку між різними суб'єктами управління.

Основою методології є системний підхід до управління проєктами сталого розвитку міст. Цей підхід передбачає розробку комплексної моделі проєкту, її аналіз, забезпечення її узгодженості з визначеною стратегією, отримання схвалення та остаточну реалізацію.

У сфері міського розвитку реалізація проєктів вимагає суттєвих перетворень інфраструктури міста та створення довготривалих соціально впливових продуктів або послуг. Отже, в рамках стратегічного управління сталим розвитком міста стає обов'язковим запровадження проєктних ініціатив, особливо щодо прийняття рішень і залучення осіб, які мають повноваження або можливості формувати ці починання.

Досліджуючи концепцію використання управління проєктами та програмами для ефективного управління сталим розвитком у містах, важливо підкреслити важливість впровадження принципів управління та механізмів для обробки змін, які виникають під час досягнення цілей сталого розвитку. Визнаючи, що проєкти є тимчасовими структурами, які сприяють корисним змінам у відповідності зі стратегією та цілями організації, ми можемо застосувати це розуміння для з'ясування справжньої природи проєктів сталого розвитку міста.

За словами А. Чемериса, сутність проєкту в публічній сфері можна визначити як комплексний набір взаємопов'язаних завдань і заходів, організованих у певний часовий проміжок, спрямованих на вирішення важливих завдань розвитку, що постають перед державою, окремими секторами економіки, адміністрацією регіонів, місцевими громадами, організаціями та інституціями, які діють в умовах

фінансових і ресурсних обмежень. Це визначення детально викладено А. Чемерисом у його праці [38, с. 12].

Рис. 3.3 ілюструє категоризацію проєктів сталого розвитку міст на основі різних факторів, таких як обсяг, масштаб, суб'єкти реалізації та джерела фінансування.

Рис. 3.3. Підходи до класифікації проєктів сталого розвитком на рівні міста

Джерело: сформовано автором

Тимчасові структури, відомі як проєкти, надають можливість змінювати організації, продукти, послуги, бізнес-процеси, політики чи активи. Ці проєкти мають чіткі характеристики, включаючи їх тимчасовий характер або тимчасову організацію, використання організаційних структур і методів, визначений результат, який узгоджується зі стратегією або цілями організації, а також розподіл розумних ресурсів і бюджету.

Управління проєктами в рамках сприяння сталому розвитку міських територій вирізняється своєю багатофункціональністю та різноманітним колом залучених зацікавлених сторін, класифікованих на основі їхнього рівня участі в проєкті.

М. Рич встановив окремі категорії осіб, які мають особистий інтерес у цій справі:

- ключовими стейкхолдерами проєкту, які мають повноваження визначати його результати або мають суттєвий вплив на його успіх, є органи місцевого самоврядування регіону, ключові підприємства та інші відповідні організації;
- основними зацікавленими сторонами проєкту є окремі особи, групи або організації, які в результаті отримають або позитивні, або негативні результати. Ці зацікавлені сторони включають у себе мешканців і підприємства, чия діяльність і якість життя покращаться завдяки створенню нових можливостей;
- адміністративні працівники та представники відповідних громадських організацій належать до другорядних зацікавлених сторін, які мають опосередковану зацікавленість у проєкті та відіграють певну роль у його розробці та реалізації [32, с.46].

У сфері міського розвитку проєкти задумуються та виконуються завдяки спільним зусиллям зацікавлених сторін проєкту, включаючи представників органів місцевого самоврядування, громад та бізнесу. Наприклад, проєкти, що стосуються громадських просторів, узгоджуються з цілями громадських організацій, а проєкти, ініційовані суб'єктами господарювання, узгоджуються з корпоративними стратегіями та планами розвитку підприємства. Так само і проєкти, які контролюються органами місцевого самоврядування та спрямовані на реалізацію планів розвитку міста, національних програм й інших стратегічних ініціатив.

Незважаючи на те, що ці різноманітні проєкти мають відмінні характеристики та відображають унікальні особливості відповідних місцевостей, усі вони повинні узгоджуватися зі стратегічними цілями міста щодо сталого розвитку. Отже, обговорюючи впровадження методологій управління проєктами в рамках сприяння сталому розвитку міста, вкрай важливо враховувати важливість залучення всіх зацікавлених сторін у тріаді «громада-бізнес-влада». Такий інклюзивний підхід гарантує, що всі особи, залучені до соціальних взаємодій, будуть зацікавлені в успішному результаті цих проєктів.

Варто зазначити, що значення керівників проєктів виходить за межі їх функціональних обов'язків як виконавців проєктних рішень. Їхня участь у реалізації пріоритетів сталого розвитку міста ще більше посилюється, коли вони активно сприяють здійсненню трансформаційних суспільних змін, які є результатом успішної реалізації проєкту.

Проєктна діяльність у рамках стратегічного управління сталим розвитком міста передбачає залучення різних зацікавлених сторін як на міжнародному, так і на внутрішньому рівнях. Це свідчить про те, що адміністрування проєкту є більш складним у порівнянні зі звичайними методами управління.

Ініціатори проєкту, серед яких міська рада, інвестори, інші колегіальні органи, які представляють інтереси інвесторів проєкту, уповноважують орган управління. Цей уповноважений орган призначає керівника проєкту, який відповідає за нагляд і забезпечення успіху проєкту, розділяючи спільну відповідальність [15].

Успішне виконання проєкту, безсумнівно, залежить від менеджера, його команди та функціональної групи. Враховуючи значну роль керівника проєкту, необхідно, щоб відповідальність за його призначення покладалася на уповноважену організацію управління проєктом, яка захищає інтереси інвесторів проєкту. Отже, особи, які посідають офіційні посади в органах державної влади або місцевого самоврядування, не можуть перебувати на посаді, оскільки їхні посадові інструкції та визначені обов'язки обмежували б їх ефективність [31].

Враховуючи обмежені бюджетні ресурси, доступні для проєктів розвитку міста, для ефективного досягнення цілей сталого розвитку вкрай важливо вивчити різні джерела фінансування проєктів, включаючи бюджетні програми участі та гранти.

Бюджет участі, також відомий як громадський бюджет, є засобом сприяння взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю. Його основна мета – залучити громадян до бюджетного процесу різними методами, такими як пряма демократія, визначення пріоритетів бюджетних видатків, подання проєктів,

приєднання до проєктних команд, голосування за проєкти та контроль за їх виконанням.

За словами Ж.Бельця, запровадження громадських бюджетів в управлінні територіальними громадами має велике значення, оскільки це означає зсув у бік прямої демократії та активної участі в процесах прийняття рішень. Це очевидно з того факту, що понад 1500 міст на всіх континентах запровадили такі механізми, як «бюджет участі» або «громадський бюджет», що дозволяє кожному жителю мати право голосу щодо того, як розподіляється частина місцевого бюджету шляхом голосування та відкритих обговорень.

Кілька років тому важко було уявити, що громадяни польських міст матимуть можливість безпосередньо брати участь у вирішенні питання про розподіл міських коштів. Однак у 2011 році Польща запровадила концепцію бюджету участі. Сьогодні майже сотня міст Польщі, включно з Варшавою, прийняли цей принцип залучення мешканців до міського бюджету. Мешканцям пропонується подавати свої пропозиції, а потім брати участь у голосуванні, щоб визначити, як розподіляються кошти з міського бюджету [2].

Програма «Бюджету участі» – це інклюзивний та демократичний підхід, який дозволяє всім мешканцям брати активну участь у розподілі ресурсів місцевого бюджету, пропонуючи проєкти або голосуючи за них. Ця програма пропонує кожному жителю міста можливість зробити свій внесок у покращення якості життя міста, подавши власні ідеї проєкту та взявши участь у конкурсі на отримання фінансування. Після того, як проєкт перемагає в голосуванні, жителі можуть на власні очі побачити реалізацію обраного ними проєкту в рамках виділеного бюджету.

Програма «Бюджет участі» була реалізована містом з метою сприяння взаємодії між Кропивницькою міською радою, її виконавчим комітетом та громадськістю. Його мета – залучити мешканців Кропивницького до бюджетного процесу шляхом прийняття ними рішень щодо виділення частини бюджету міста, визначеної Кропивницькою міською радою. Це досягається шляхом заохочення подання проєктів розвитку, які вирішують пріоритетні проблеми міста та проблеми

мешканців. Після подання цих проєктів проводиться відкрите громадське голосування, щоб визначити, які ініціативи отримають фінансування. У програмі наголошується на наступних пріоритетах проєкту: [2].

Організація міського громадського простору з акцентом на соціальну інтеграцію людей з обмеженими можливостями передбачає перетворення загальнодоступних територій на привабливі та комфортні зони, а також розвиток парків, скверів та інших зелених насаджень.

Для сприяння комунікації мешканців організація проводить локалізовані заходи в мікрорайонах міста, організовуючи різноманітні заходи, розраховані саме на мешканців окремих дворів, вулиць, територій.

Зусилля, спрямовані на покращення стану довкілля в місті, охоплюють низку ініціатив, включаючи запобігання та ліквідацію забруднення, охорону природних ресурсів та покращення загальної естетики за допомогою заходів із озеленення.

Використання інформаційних технологій для підвищення зручності мешканців і гостей міста передбачає створення веб-програм, мобільних додатків, що стосуються міської інфраструктури, інтерактивних карт, створення зон Wi-Fi та інших подібних ініціатив.

Максимальна сума виділена з бюджету міста Кропивницький на одну ініціативу не повинна перевищувати 100 тис. грн. Крім того, мінімальна норма співфінансування для кожної ініціативи має становити не менше 10% від виділених коштів з міського бюджету.

За словами А.Якимчука, для управління проєктами в системі сталого розвитку міста є кілька джерел грантових коштів:

- щоб забезпечити фінансування інфраструктурних проєктів, таких як покращення місцевих очисних споруд, часто потрібні позики. Фінансові установи, такі як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку і Північна організація екологічного фінансування (NEFCO), пропонують вигідні варіанти кредитування для цих цілей. Однак до заявки на позику має бути наданий комплексний бізнес-план із зазначенням способу повернення коштів. Цього можна досягти різними способами, наприклад, підвищенням курортного збору,

підвищенню цін на послуги водовідведення або використання майбутніх бюджетних асигнувань;

- інколи гранти можуть забезпечити фінансування інформаційних чи інноваційних центрів, тоді як місцеві підприємства та приватні інвестори також можуть зробити свій внесок, якщо вони вірять у прозорість і точність стратегій центру. Це передбачає забезпечення оперативного розповсюдження прес-релізів і звітів про стан справ. Однак отримання фінансової підтримки від приватних спонсорів потребує досвіду та знайомства із процедурою та сферою;

- залучення волонтерів до різноманітних програм може бути економічно ефективним способом збереження ресурсів. Цього можна досягти шляхом залучення нових людей або співпраці з некомерційними екологічними організаціями. Хоча деякі організації можуть зіткнутися з фінансовими обмеженнями, тоді вони все одно можуть пропонувати цінну консультативну та технічну підтримку [41].

Слід визнати, що мотивація відіграє вирішальну роль у стратегічному управлінні сталим розвитком міста, охоплюючи реалізацію проєктів та громадські ініціативи.

За словами В. Химинця, інструменти, які стимулюють розвиток регіону до сталого розвитку, можна застосовувати і на рівні міста. Ці інструменти включають угоди між регіональними органами влади та Кабінетом Міністрів України, регіональні програми стимулювання соціально-екологічного й економічного зростання, фінансові та нормативні документи, спрямовані на сприяння сталому розвитку за рахунок коштів різних бюджетів, постійних регіональних позабюджетних фондів, фінансових та організаційних структур, які задовольняють соціальні, економічні й екологічні потреби регіону, сприяють і популяризують сталий розвиток у регіоні [36, с. 164].

Оголошення «Лейпцизької премії» у конкурсі проєктів сталого розвитку міста, організованому Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH/Офісом проєкту інтегрованого розвитку міста (БМУБ) у співпраці з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального

господарства України і Федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та ядерної безпеки Німеччини, слугує справжньою та, на нашу думку, дієвою демонстрацією мотивації в дії.

Метою цього конкурсу є демонстрація існуючих проєктів сталого розвитку міста з кінцевою метою сприяння комплексному розвитку міст України в майбутньому. Його головна мета – заохотити українські муніципалітети застосовувати практики сталого розвитку за кордоном та регулярно брати участь у конкурсах для демонстрації своїх власних проєктів. Таким чином організатори мають на меті забезпечити підтримку впровадження реформ в українських містах відповідно до цілей, викладених у «Лейпцизькій хартії розвитку сталого європейського міста». Крім того, конкурс має на меті сприяти впровадженню методологій інтегрованого розвитку міста серед спеціалістів та в рамках муніципальних проєктів. Тематичні напрями, охоплені цим конкурсом, включають:

1. Створення комплексного плану розвитку та прогресу міста, його окремих районів чи окремих територій, що має вирішальне значення для ефективного розвитку.
2. Створення інформаційної чи консультативної бази для розвитку міста, його окремих районів чи окремих територій.
3. Вивчаючи інноваційні підходи, місто, його райони або окремі території можуть експериментувати з різними методами залучення та розширення можливостей жителів у процесах розвитку.
4. Міська влада, міська громада, представники громадськості, бізнесу та наукових спільнот спільно працюють над розробкою нових форм співпраці, спрямованих на розквіт та розвиток міста, його окремих районів чи визначених територій.
5. Підходи участі можуть ефективно застосовуватись під час реалізації проєктів некомерційного будівництва, спрямованих на активізацію розвитку міста, окремих районів чи визначених територій.

Тому для подальшого сприяння реалізації проєктів, спрямованих на сприяння сталому розвитку міста відповідно до сучасних тенденцій та потреб громади,

пропонуємо створити Раду стратегічного планування та розвитку міста. До складу цього консультативно-дорадчого органу, що діє при міській раді, входитимуть представники різних галузей, зокрема громадських організацій, органів місцевого самоврядування, бізнесу, навчальних закладів, громадських захисників. Його головною метою буде організаційна та ресурсна підтримка цих ініціатив.

До обов'язків Ради входить створення сприятливих умов для підтримки громадських ініціатив, експертного аналізу та потреб міста, а також розробка високоефективних стратегій. Крім того, Рада має завдання налагоджувати зв'язки і сприяти ефективній співпраці з місцевими, національними та міжнародними організаціями з метою вирішення нагальних проблем міста, а також брати участь у грантових програмах як національних, так і міжнародних рівнях.

Основними напрямками роботи Ради є:

- участь у стратегічному плануванні та проєктних ініціативах, спрямованих на розвиток міста. Це передбачає впровадження технологій стратегічного планування в систему управління громадами, моніторинг ходу реалізації стратегічних планів і проєктів, підтримку громад у їх реалізації;
- ринок праці включає заохочення та реалізацію ініціатив, спрямованих на розширення можливостей зайнятості населення, а також удосконалення системи професійної орієнтації та освіти;
- концепція сталого розвитку передбачає реалізацію проєктів і програм, які вирішують соціальні, економічні та екологічні проблеми, а також сприяють прозорому муніципальному управлінню і популяризують принципи сталого розвитку. Концепція європейської інтеграції передбачає реалізацію ініціатив, спрямованих на активізацію зусиль щодо досягнення європейської інтеграції;
- громадський сектор охоплює найважливіше завдання - надання освітньої, консультативної, інформаційної та технічної підтримки для сприяння розвитку громадських організацій та ініціатив;
- заохочення розвитку комунікаційних та лідерських здібностей серед молодих людей шляхом впровадження проєктів, спеціально розроблених для розвитку молоді.

Рада стратегічного планування та розвитку міста виконує різноманітні функціональні завдання, включно з формуванням плану стратегічного розвитку та організацією його реалізації. Крім того, рада встановлює відносини стратегічного партнерства та вивчає методи і джерела фінансування, усі з яких охоплені концепцією Покращення бізнес-району (ПБР). Ця концепція виникла в Сполучених Штатах і отримала визнання у Великій Британії наприкінці 1980-х років, відома як ITI [45]. Ідея BID) (Business Improvement District) черпає натхнення в моделях управління успішними торговими центрами із районів, які ефективно залучають клієнтів і підприємців з комерційного сектора. Таким чином, створення Ради стратегічного планування та розвитку міста є поширеним способом до державно-приватного партнерства, з основним фокусом на формулюванні та реалізації конкретної стратегії сталого розвитку міста.

Успіх реалізації діяльності Ради, незалежно від використовуваної моделі фінансування та керівництва, в першу чергу залежить від міцності місцевих партнерств. Без активного залучення приватних і державних підприємств, а також організацій третього сектору, які працюють у рамках Ради, навіть найкраще розроблена стратегія залишиться нереалізованою.

Інтеграція управління проєктами та програмами в рамках сталого розвитку стає все більш очевидною, оскільки вона визнана ефективним стратегічним інструментом управління розвитком міста в умовах децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад.

ВИСНОВКИ

В межах кваліфікаційної роботи здійснено вивчення теоретико-методологічних засад сталого розвитку міст. Крім того, розроблено практичні пропозиції щодо посилення організаційного та економічного забезпечення сталого розвитку міста з акцентом на впровадження проєктного підходу. Завдяки консолідації та систематизації висновків було сформульовано подальші ключові висновки та рекомендації.

1. Ідея спостереження за сталим розвитком міських територій розвивалася з часом, переходячи від індивідуальних досліджень у середині 20 століття до міждисциплінарних застосувань на початку 21 століття. Ця концепція стала центральною точкою для дослідників, наголошуючи на синергетичному підході, який передбачає інтеграцію різних факторів навколишнього середовища та сприяння самоорганізації в складній соціально-економічній та екологічній системі міста. Застосовуючи комплексний підхід до управління міським розвитком, можна досягти послідовності в часі та координації реалізації функцій управління і просторової організації суспільних відносин.

2. Цінний досвід сталого розвитку в управлінні громади має вирішальне значення для досягнення сталого просторового розвитку українських міст, особливо в світлі імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Приймаючи різні заходи Європейського Союзу, такі як Лісабонська та Гетеборзька стратегії сталого розвитку, Лейпцизька хартія «Європейські міста на шляху до сталого розвитку», Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання «Європа 2020» й Угоди про асоціацію згідно з Європейським Союзом, Україна може використати наявні та потенційні ресурси для сприяння розвитку міста, покращенню якості життя мешканців та створенню комфортного середовища для нинішнього та майбутніх поколінь.

3. Для посилення вдосконалення методичних підходів до оцінки сталого розвитку міста пропонується розглядати комплексний набір показників, які відображають соціально-економічну та екологічну ситуацію міста. Показано, що

використання запропонованого методу діагностики, який розраховує загальний показник, дає змогу визначити рейтинг міста. Крім того, оцінка результатів управління сталим розвитком означає ефективність самого процесу управління. Ці висновки можуть бути використані для розробки стратегій, спрямованих на підвищення ефективності стратегічного управління для сталого розвитку міст.

4. За допомогою комплексного показника було проведено оцінку стану соціальної сфери, економіки та навколишнього середовища, що дозволило класифікувати міста України за різними категоріями за рівнем сталого розвитку – від високого, достатнього, недостатнього, задовільного до низького.

Більшість міст належать до останньої категорії, демонструючи неадекватний рівень соціального розвитку, несприятливі економічні та екологічні умови. Визначено помітний дисбаланс у сталому розвитку міст України, що підкреслює необхідність врахування цього чинника при розробці управлінських підходів для їх сталого розвитку.

5. Запропоновано, що управління сталим розвитком міста здійснюватиметься через комплексний підхід. Такий підхід передбачає координацію зусиль різних суб'єктів управління для досягнення взаємоузгоджених цілей і дій. Крім того, це передбачає інтеграцію різних компонентів сталого розвитку, таких як соціальні, економічні та екологічні аспекти. Крім того, цільові контрольні показники будуть інтегровані в процес з метою їх досягнення та отримання синергічного ефекту за рахунок використання наявних ресурсів.

6. Сформульовано рекомендації щодо ефективної реалізації проєктів сталого розвитку з урахуванням різноманітних факторів, таких як обсяг, масштаб, виконавці та джерела фінансування. Ці рекомендації визначають багатогранний характер цих проєктів і різноманітність залучених зацікавлених сторін. Крім того, вони підкреслюють важливість державних бюджетів і грантів в умовах обмежених фінансових ресурсів для ініціатив розвитку міста, узгоджених із сталими цілями. Для забезпечення безперебійної реалізації цих проєктів пропонується створити консультативний орган – Рада стратегічного планування та розвитку міста, яка забезпечуватиме організаційне та ресурсне забезпечення міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєв В. М., Практика муніципального управління. Харків: ХДАМГ, 2002. 311 с
2. Белец Ж.А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_21.
3. Білорус О.Г. Глобальний сталий розвиток : [монографія]. К.: КНЕУ, 2006. 488 с.
4. Бондаренко Л. М., Внукова Н. М., Лимонова ЛО. та ін. Концептуальні засади стратегії розвитку Харківського регіону. Харків: Модель Всесвіту, 2001. 52 с.
5. Буркінський Б.В. Наукові основи формування концепції стійкого розвитку регіону : нові ідеї і рішення. Одеса, 1996. 42 с.
6. Василенко В.М. Про деякі результати економічної діагностики розвитку регіонів. *Економіка України*. 2012. № 1. С. 12-25.
7. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоц. міст України. Київ : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ». 2015. 256 с.
8. Войчук М. Acquis URBAN : досвід та перспективи сталого розвитку європейських міст. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки*. Збірник матеріалів X Міжнародної науково- практичної конференції. 18 травня 2018 р. Харків. ХНАДУ, 2018. С. 120-121.
9. Войчук М. В. Зміст та роль екологічно спрямованої діяльності в умовах становлення зеленої економіки. *Проблеми раціонального використання соціально- економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції*. Збірник наукових праць. Рівне. НУВГП. 2013. Вип. XIX (№1). С. 177-184.
10. Войчук М.В., Павліха Н.В. Концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи

децентралізації. *Регіональна економіка*: наук.-практ. журн. 2018. С. 29–36.

11. Волинчук Ю. В. Синергетичний ефект сталого розвитку регіонів. *Фінансовий простір*. 2012. № 3. С. 66-70.

12. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку : теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк: Надстир'я. 2018. 528 с.

13. Гриньова М.В. Вчення про біосферу В.І. Вернадського. Біорізноманіття України в світлі ноосферної концепції академіка В.І. Вернадського: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. М.В. Гриньової. Полтава: Астроя, 2013. С. 3-6.

14. Данилишин Б.М. Про Концепцію переходу України до сталого розвитку. *Екологічний вісник*. 2009. № 6. С. 6-7.

15. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. Київ : НІСД. 2010. 288 с.

16. Долішній М.І. Роль стратегії соціально-економічного розвитку областей у реалізації сталого розвитку України. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. *Регіональна політика сталого розвитку: принципи формування, механізми реалізації*: зб. наук. пр. НАН України. Ін-т регіон. дослідж. Львів. 2002. Вип. 5. С. 3-11.

17. Згуровський М. З. Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах: аналіз за даними 2005 р. К.: НТУУ «КПІ», 2006. 84 с.

18. Ілляшенко К.В. Сталий розвиток міста як результат соціального партнерства держави, бізнесу та громади. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія Економічні науки. 2009, № 6. Т. 3. С. 238-242.

19. Карлова О.А. Визначення методологічних принципів та конструктивних особливостей системи міського комплексу. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1 (18). С. 18-22.

20. Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК». 2003. 144 с.

21. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості

підприємства : монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Харків : Фактор, 2008. 336 с.

22. Лесечко М. Управління великими містами в Україні. *Демократичне врядування* : електрон. наук. фах. вид. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів. 2009. Вип. 3. С. 121-125.

23. Олійник Т.І., Горох О.В., Грубнік О.Ю. Стратегія «Європа-2020». Співробітництво – запорука сталого розвитку України та Європи. *Вісник ХНАУ*. Серія : Економічні науки. Харків. 2015. № 2. С. 206-211.

24. Павліха Н. Принципи просторового менеджменту сталого розвитку. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 40-45.

25. Павліха Н.В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід : монографія. Луцьк : Волин. обл.. друк. 2006. 380 с.

26. Павліха Н.В., Войчук М.В. Організаційно-економічні засади управління сталим розвитком міста: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 236 с.

27. Пітцик М. Децентралізації може завадити політичне середовище, яке не хоче змін. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/2357>.

28. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text=24>

29. Рач В.А., Россошанська О.В., Медведєва О.М. Управління проектами: практичні аспекти реалізації стратегій регіонального розвитку : навч. посіб.; за ред. В.А. Рача. Київ: «К.І.С.». 2010. 276 с.

30. Регіональні рахунки. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm

31. Реформування державного управління регіональним розвитком: стан, проблеми, перспективи. Київ : НІСД. 2012. 56 с.

32. Рич М.І. цінності зацікавлених сторін в соціальних та комерційних проектах. *Управління розвитком складних систем*. 2013. № 13. С. 45-49.

33. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко. 2 вид. К.; 2011. 392 с.

34. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ. 2016. 276 с.

35. Хвесик М., Бистряков І. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України. *Економіка України*. 2012. № 6. С. 4-12.

36. Химинець В.В. Інституційні основи сталого розвитку карпатського регіону в контексті синьої економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3 [20]. С. 161-165.

37. Цілі Розвитку Тисячоліття – Україна 2015. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Інститут демографії та соціальних досліджень, ПРООН в Україні. Київ, 2016. 132 с.

38. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України : практ. посіб. Швейцарсько- український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А». 2012. 80 с.

39. Щеглюк С.Д. Міждисциплінарні дослідження метрополій: систематизація понятійно-термінологічного апарату. *Проблеми сталого розвитку національних економік* : зб. наук. пр.. з актуальних проблем економічних наук. Наукова організація «Перспектива». 2013. С. 418-422.

40. Щеглюк С.Д. Проблеми та перспективи розвитку організаційно-управлінської функції регіональних метрополій в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. праць. 2014. №4(108). С. 199-207.

41. Якимчук А.Ю. Грантові проекти як економічне стимулювання вирішення проблеми збереження біорізноманіття України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=719>

42. Article 8 of Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the European Regional Development Fund and repealing Regulation (EC) No 1783/1999. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32006R1080

43. Berkes F., Colding J., Folke C. Navigating social-ecological systems: Building resilience for complexity and change. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 393 p.

44. Charter of European Cities& Towns Towards Sustainability. URL: <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/charter-of-european-cities-and>

45. Coca-Stefaniak J., Parker C., Quin S. Town centre management models: A *European perspective*. *Cities*. 2009. No 26. P. 74-80. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.12.001>

46. COM (2005) 24 final. Working together for growth and jobs. A new strategy for the Lisbon Strategy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0024:FIN:en:PDF>

47. COM (2006) 385 final. Cohesion Policy and cities: The urban contribution to growth and jobs in the regions. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/cohesion-policy-and-cities-urban-contribution-growth-and-jobs-regions>

48. COM (2006) 675 final. Regions for Economic Change. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=LEGISSUM:g24240>

49. COM (2008) 616 final. Green Paper on Territorial Cohesion. Turning diversity into strength. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0616:FIN:EN:PDF>

50. COM (98) 605 final. Urban Sustainable Development in the EU: A Framework for Action. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:1998:0605:FIN>

51. European regional spatial planning Charter (Torremolinos Charter). URL: <https://uia.org/s/or/en/1100039922>

52. FoE Planning for a Sustainable Future. A Guide for Local Governments. URL: https://archive.epa.gov/region03/green/web/pdf/planning_for_a_sustainable_future.pdf

53. Hedenus F., Persson M., Sprei F. Sustainable development – History, definitions and the role of the engineer. Gothenburg. 2016. URL: http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/230705/local_230705.pdf

54. Jenks M., Dempsey N. Future forms and design for sustainable cities. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780080455525>

55. Kaczmarek T. Zarządzanie obszarami metropolitalnymi – zagraniczne doświadczenia i ich polskie implikacje. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2021561.pdf>

56. Kahn M. Concepts, definitions, and key issues in sustainable development: the outlook for the future. *Proceedings of the 1995 International Sustainable Development Research Conference*, Manchester, England, Mar. 27- 28, 1995. Keynote Paper. P 2-13.

57. Leipzig Charter on Sustainable European Cities Sustainability. URL: https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/leipzig_charter_2007.pdf

58. Messikomer C., Huemann M., Dominguez O. Sustainability and Project Management: The Future is Now. URL: <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:899231/FULLTEXT01.pdf>

59. Raszkowski A., Bartniczak B. On the Road to Sustainability: Implementation of the 2030 Agenda Sustainable Development Goals (SDG) in Poland. *Sustainability*. 2019. T. 11. Vol. 366.

60. SEC (2006) 928. Annex to the Communication from the Commission to the Council and Parliament Cohesion Policy and cities: The urban contribution to growth and jobs in the regions. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2006/0928/COM_SEC\(2006\)0928_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2006/0928/COM_SEC(2006)0928_EN.pdf)

61. Voichuk Maksym. Integration component of environmental management: geo-economic aspect. *Region and regionalism*. No. 11. Vol. 2. Lodz-Opole: Wydawnictwo Instytut Slaski Sp. Z o.o., 2013. P. 81–86.

62. Wojciechowski E. Samorząd terytorialny w warunkach gospodarki rynkowej. Warszawa: PWN. 1997. 149 p.

63. Yigitcanlar T., Teriman S. Rethinking sustainable urban development: towards an integrated planning and development process. *International Journal of Environmental Science Technologies*. 2015. No 12. P. 341-352. DOI 10.1007/s13762-013-0491-x.